

ANTON ILICA

GHEORGHE SCHWARTZ,

PERSONAJUL MEU

„Scribul e persoana dar și personajul”

MIRADOR

Anton Ilica

GHEORGHE SCHWARTZ, PERSONAJUL MEU
„scribul e persoana, dar și personajul”

**Volum tipărit cu sprijinul Consiliului Județean Arad, prin
Biblioteca Județeană „A. D. Xenopol” Arad**

**CONSILIUL
JUDEȚEAN
ARAD**

Totdeauna aduc mulțumiri familiei mele (Delia, Daciana, Laurențiu, Andrei) pentru că mi-a îngăduit să folosesc timpul ce-l binemeritau pentru scriere și lectură.

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ILICA, ANTON**

**Gheorghe Schwartz, personajul meu : "scribul e persoana,
dar și personajul" / Anton Ilica. - Arad : Mirador, 2024
ISBN 978-973-164-393-9**

821.135.1.09

Editura MIRADOR
miradorul@yahoo.com

Anton Ilica

**GHEORGHE SCHWARTZ,
PERSONAJUL MEU**

„scribul e persoana, dar și personajul”

Editura MIRADOR
Arad, 2024

CUVÂNT DESPRE SCRIB

Relația dintre opera unui scriitor și criticii săi literari se aseamănă cu un joc de șah. E o competiție intelectuală între două texte: unul afectiv (limbaj denotativ, ar spune lingviștii), iar celălalt rațional (limbaj conotativ, ar spune filologii). Prima mutare pe tabla de șah o fac scriitorii, având o schemă de elaborare în virtutea principiului creației. Numai că literatura nu mai urmează regulamentul, iar scriitorii încurcă schemele, încalcă regula alternativei mutărilor pieselor și finalizează partida prin ridicarea de la masa de joc.

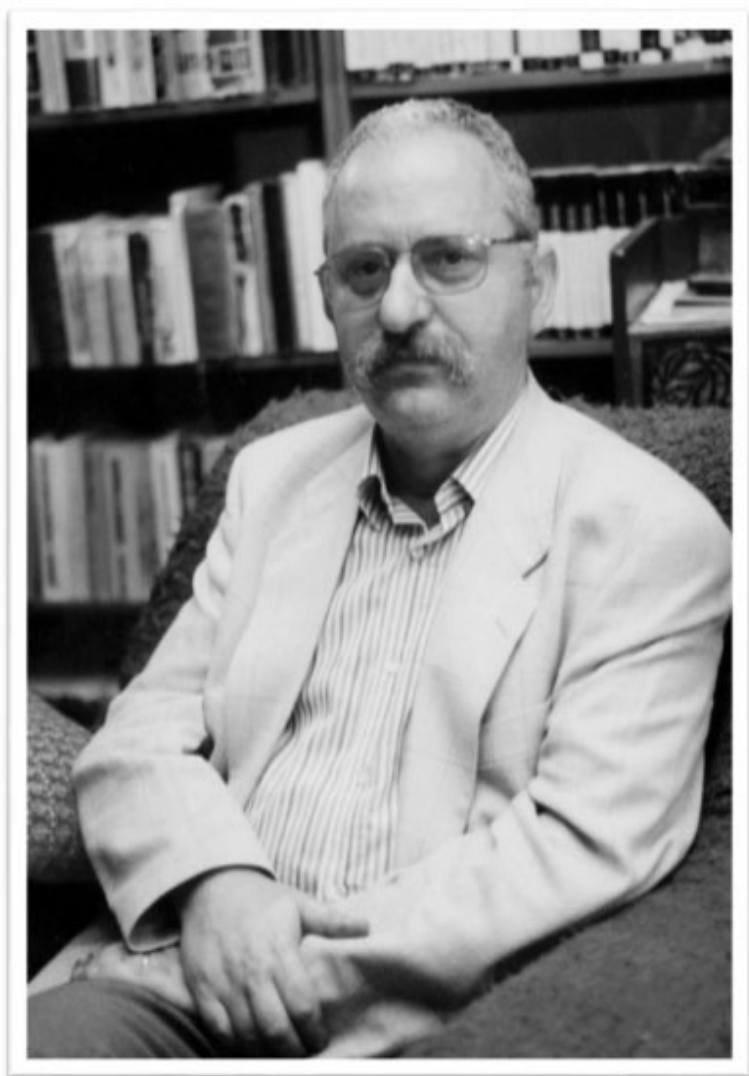
Criticii literari, cronicarii fenomenului scriitoricesc, monografii și analiștii operelor artistice râvnesc, prin încercări, să găsească schemele, mutările, modul de gândire, realitățile și ficțiunile, cu intenția de a explica ceea ce a intenționat șahistul – scriitor să gestioneze jocul spre a părea că este corect și interesant. Ei îndrăznesc să intre în mintea și sufletul creatorilor și să le facă vizibile. Înzestrat cu lecturi dense, cu filozofia scrierii, cu o cultură estetică și cu gust rafinat, criticul literar pune în fața textului o oglindă. Stăruința sa de a explica în limbajul său paraliterar conduce spre admirație și recunoștință, dar și spre ironie, replici nervoase ori gânduri tăioase. De ce? Descifrarea conținutului unui text ambiguu și explicarea acestuia pe înțelesul cititorilor dă scriitorului un reper privind efectul activității sale asupra destinatarilor. Unii critici sunt de treabă, adică "de-ai casei", alții aparțin vreunui grup din jurul unor reviste culturale, ceilalți combat stilul, găsesc cusururi și bâjbâiesc pe lângă texte.

Cititorul – oricare cititor este un fel de critic – poate rămâne la lectura de plăcere ori identifică învățămintele textelor literare.

Gheorghe Schwartz – un bun șahist – și-a fixat locația în provincie, la Arad, urbe pe care n-a părăsit-o, deși a fost ademenit de Capitală și chiar de Străinătate. Tratamentul provincialismului are alte măsuri decât în centrele puternic culturalizate și cu tradițiile unui exercițiu literar complex. Au scris despre el critici importanți, i s-au realizat interpretări interesante, el însuși s-a bucurat de numeroase recenzii apărută în presa literară. Revistele i-au publicat fragmente, iar diferite instituții de cultură i-au acordat titluri, diplome, omagii, dar departe de cât ar fi meritat valoarea operei sale literare. Are peste 50 de cărți, a publicat cei mai vehement roman din literatura română și universală, cu 11 volume și aproape 5000 pagini, și-a modificat stilul de vreo patru ori, prin ciclicitatea momentului elaborării (ciclul "lugojan", ciclul *Celi O Sută*, *Vocalize* și *Convoiul*).

Biografia sa, după cum rezultă din Trădarea, este ea însăși un roman: povestea evreului, filozofând în literatură, decan de facultate și admirând acvariul cu pești din fața calculatorului la care scrie. Părul său și mustața îl apropie, ca asemănare, deopotrivă cu savantul Einstein și universitarul timișorean Cornel Ungureanu. Scribul citește mai mult decât scrie și scrie mai puțin decât ar dori. Partida de șah e câștigată întotdeauna de scriitor. Noi ceilalți și eu iscălim, Anton ILICA.

Gheorghe Schwartz, personajul meu

O prefață

SCHWARTZ VON SCHWARTZ

Schwartz von Schwartz¹, al șaizeci și treilea din șirul **Celor O Sută**, ar fi trăit între anii 1088 – 1160, fiind numit "Genealogul", căruia scribul îi dedică 55 de pagini. Particula **Von** semnifică, în germană, un titlu de noblețe. Dar, se lamentează scribul, viața fiului Anarhistului este învăluită în legendă, iar aceasta este alimentată chiar de faptele tatălui său, numit Cezar, născut în Veneția, pe vremea încoronării pruncului Heinrich, pe la 1054. Genealogul se va naște din întâlnirea tatălui cu o fată frumoasă, poate ciobăniță, spălând rufe în apa cea limpede a râului de munte. "Bastardul" va fi ascuns pe dealurile de lângă Veneția, "acolo unde întotdeauna fetele frumoase spăla rufe la râu". Copilul - "un moștenitor tăntălău, lipsit de personalitate, un papă-lapte" - este autorul **Genealogiei Universalis**, elaborată ca să justifice schimbarea "axei lumii", în vremea primei cruciade creștine. Mai târziu, Al Șaizeci și treilea repeta mereu: "Eu vin de acum 500 de ani". El se va înhăma "la un ideal măreț" – "desenarea unui arbore genealogic cu rădăcinile ajungând până la Adam". E cam ceea ce concepe autorul – scribul – prin ciclul romanesc **Cei O Sută**. Identitatea de nume nu este întâmplătoare. Tânărul ajunge la mănăstirea din Insula Mare Lorins, sediul oculte

¹ Fragmente din acest volum au apărut în cartea Ilica, Anton, **Scrieri despre personaje mele**, Arad : Mirador, 2023.

Mâna Albă. Aici cere adăpost sub numele de "**Schwartz von Schwartz**", dându-și "o obârșie nu numai onorabilă, ci și nobilă" (particula *von* indicând acest lucru). Numeroasele variante genealogice sunt iscălite criptic cu formula $\cap \equiv \odot$, ceea ce nu împiedică ivirea de legende, falsuri, compilații, pentru "arbor consanguinitatis". E cam ceea ce concepe Gheorghe Schwartz în romanul său glorios și generos, interpretând istoria prin imaginație și dantelând spațiul evenimential dintre personajele referențiale ale istorie cu iscodiri numai de scrib dibuite în "documentele consultate". De aceea, poate titlul cel mai potrivit pentru aceste considerații monografice ar fi Schwartz von Schwartz. Sunt nevoit să renunț la el, întrucât primul monograf, criticul literar Gheorghe Mocuța, și-a intitulat volumul Schwartz contra Schwartz (poate după modelul apreciatului film **Kramer contra Kramer** a lui Avery Corman, 1979). O altă variantă de titlu care mi-a vânturat a fost **Măștile lui Gheorghe Schwartz**, vizând opinia scriitorului din romanul autobiografic **Trădarea** (2023). "toate cele o sută de personaje încap într-unul și același personaj" (p. 9), iar acesta este purtătorul imaginației și inspirației lui Gheorghe Schwartz, fiind prezent, ca scrib, în toate vremurile și locurile despre care relatează. "Iluzia succesiunii în simultaneitate". Mai spune ceva, ce merită atenție: "Viața mea nu este scrisă de mine, eu sunt doar personajul ei". Dumnezeu ne-a hărăzit viața, iar într-un roman "autorul este și narator și personaj". Cred, spune Gheorghe (cum îi mai zic prietenii), că "biografia mea sunt cărțile mele. Trădare!". El și-a (de)scris viața prin personajele sale, de la Lazăr din **Spitalul** până la Poolo, de

la suta de personaje, plus scribul ori Țipor până la Julius Zimberlan. Desigur și Gustav R. Propp și poate un alt personaj cu nume de femeie.

Trădătoare, zice autobiograful Gh. Schwartz, e acea "narațiune" care deconspiră identitatea eroilor cărților ca într-"un jurnal intim". El trăiește fărâmițat, cu câte o părticică din sine, risipită în fiecare personaj. Unuia îi dă cârlionții și temperamentul, altuia mustața și hărnicia, pe unii i-a înzestrat cu discretă melancolie, cu finețe intelectuală ori lirism înflorit. Celorlalți le-a transferat tristeți și angoase, răutăți, spontaneitate, inventivitate, rigoare, dar mai ales harul de a ticăloși cuvintele, trădându-le sensurile și menirea narativă.

Ce-mi rămâne de ales pentru un titlul care să-l satisfacă pe un autor care-și scrie opera în continuare, putându-ne oferi surprize valorice remarcabile ? E un om puternic, vrea să fie totul, are proiecte și rugăciuni pentru sănătate să le împlinească. E foarte vehement stând lângă acvariul său cu degetele înfipite în tastele calculatorului, scriind din zori și până-n seară și citind din seară până-n zori. Spune El: "Scribul e pana, dar și personajul". În această carte, EL este personajul meu, dar nu unul narativ, ci unul cu care, în tăcere, mă întâlnesc cu personajele sale din multele evenimente imaginate. El se regăsește în toate și toate converg spre Gheorghe Schwartz. Personajul meu.

PERSONAJUL SCHWARTZ VON SCHWARTZ

e desigur

SCRIITORUL

GHEORGHE SCHWARTZ

- Este scribul din **Cei o sută**;
- Este Genealogul, al Șaizeci și Treilea personaj, cu numele în paranteză Schwartz von Schwartz (1088 - 1160);
 - Este Țipor, evreul care străbate evoluția civilizației de la Grădinile Suspendate ale Semiramidei din Babilon până la Apocalipsa din 2040;
 - Este personajul celor opt **Vocalize**, scrise în ton minor și major
 - Este personajul din cărțile mele, în care recenzez cărțile sale;
 - Este al doilea fiu al familiei Schwartz din Lugoj, născut în anul 1945;
 - Este *Filosoful de pe strada Dobra, din Lugoj*, copilul alintat astfel de un vecin;
 - Este urmașul unei familii evreiești ("Bunica Salinsky, născută în Biserica Albă, căsătorită cu un moșier, s-a ținut mereu boiereasă"),
 - Este fiecare personaj din romanele sale;
 - Este Hidalgo, scriitor analizat de criticul literar Gheorghe Mocuța în monografia *Schwartz contra Schwartz*;
 - Este scriitorul statornicit în Arad, Piața catedralei, nr. 5, într-un apartament amplu, mobilat de "boiereasă";

- Este personajul lui George Morărel în volumul *Cei O Sută: Amurg de postmodernism* (**Opera omnia**, dicționar);

- Este fiu al Aradului, profesor universitar, diplomat, publicist, decan;

- Este ilustrul fumător de pipă, cu mustață încărunită și cu păr cârlionțat ("ochelarist de mic și cu părul foarte cârlionțat");

- Este prieten și neprieten cu mulți din generația sa, nemulțumit că scriitorii sunt mai orgolioși decât i se pare;

- Este scriitorul "de cursă lungă", alergând pe culoarul său preferat și râvnind să treacă întâiul linia de sosite;

- Este autorul a peste 50 de cărți, poate mai mult de 15 mii de pagini, continuând să scrie neconținut cu o pasiune pătimașă că nu va putea (desigur, niciodată) să mărturisească despre câte ar dori și să-și imagineze câte ar putea să mărturisească.

- Este personajul meu din această carte, pe care i-o dedic cu prietenie și cu respectul cuvenit celui mai tenace, harnic, talentat și viguros romancier român contemporan.

De ce am renunțat la titlul **Schwartz von Schwartz**? Mi-ar fi plăcut foarte mult (poate și autorului, mai ales datorită particulei VON – un titlu nobiliar german). Regretatul critic și profesor Gheorghe Mocuța scrie întâia monografie despre Gheorghe Schwartz.

I.

DOMNUL SCHWARTZ

Au fost scriitori prolifici în literatura lumii și în cea românească. Poate o sută. În șirul acestora - n-am îndrăznit să elaborez o ierarhie (cantitativă) -, Gheorghe Schwartz merită pomenit. Scrie neconținut, iar prin scris (și lectură) învinge trecerea timpului. Are peste 50 de volume. A început în 1969 și continuă să-și facă proiecte. Ne aflăm în anul 2024. Scrie de 54 ani. Nu cred că mai știe face altceva decât să citească, să gândească și să scrie. Cărțile sale îmi ocupă două rafturi din bibliotecă.

„AM AJUNS LA ARAD PENTRU CĂ PORT MUSTAȚĂ”

Gheorghe Schwartz² își întitulează romanul autobiografic cu un cuvânt grav, **Trădarea**, manifestând aceeași pasiune în a concepe titluri, alcătuite din opt litere, cum sunt toate prozele sale. Contextul "trădării" își regăsește motivația în Premiul pentru literatură **Opera Omnia** "Ion Creangă", de la Piatra Neamț, prin care se alătură altor prozatori omagiați: *Dumitru Radu Popescu, Nicolae Breban, Eugen Uricaru, Dan Stanca, Gabriela Adameșteanu*. Organizatorii le solicită laureaților "o autobiografie", care să onoreze "spiritul celebrelor *Amintiri*

² În graiul bănățean, "Șvoart", adică Schwartz, se înțelege "negustor" din Lugoj (cf. Victor Vlad Delamarina, *Lu' Ana lu' Gica*)

din copilărie ale Patronului Premiului". Volumul "**Trădarea**" apare la Editura Nona, din Piatra-Neamț, cartea fiind dedicată "celor ce mi-au fost apropiați, dar care nu au încăput în aceste rânduri limitate" (titlul nu-mi place, dar are opt litere!).

Trădarea este o autobiografie cu "un personaj dintr-o piesă concepută de Dumnezeu", un fel de "rescriere a scenariului vieții mele". Iată cum începe textul: *Puțină lume, Doamne, este aptă a se bucura de adevărata creație, de efortul propriu-zis, de travaliul suficient sieși! Puțină lume are puterea de a se opri să aștepte înfrigurat lucrarea finită, mulțumindu-se doar cu satisfacția inspirației și a transpirației, cu harul drumului! Și, fiindcă nu se poate abține de a se bucura doar de imaginea virtuală a operei terminate, puțină lume, Doamne, mai are răbdare cu creația însăși!*" Cele câteva rânduri sunt preluate din romanul **Cei O Sută, Culoarul Templier**, Editura Curtea veche, București, 2008, p. 350.

Creația supraviețuiește, susține cu melancolie prozatorul, iar autorului îi lipsește clipa de bucurie a împlinirii operei finalizate. Adeseori, aventura narativă înghite detaliile biografice, dacă scriitorul ignoră să-și scrie o autobiografie, niște memorii ori amintiri. După Gheorghe Schwartz, creația substituie biografia, întrucât „diferența dintre trecut, prezent și viitor este doar o puternică și încăpățânată iluzie”, justificând cu un argument tot literar: "vremurile definite nu sunt decât o singură vreme, iar toate cele o sută de personaje încap într-unul și același personaj".

Acest Personaj este chiar Scribul. Atunci de ce există opțiunea pentru mărturisire, pentru apariția publică a

scriitorului în haine de lucru? Preiau răspunsul din chiar afirmația Scribului: *"mi s-a solicitat o autobiografie conform cutumei juriului"*. Dar el și-a pus viața în cărți, iar personajele sale sunt înfățișări/ măști ale Sinelui. Romanul ***Cei O Sută*** e construit pe iluzia succesiunii și simultaneității, întrucât șirul de o sută de personaje, "bunic, tată și fiu s-au născut, au trăit și au murit împreună în acest unic timp", alcătuit din trecut, prezent și viitor. Cărțile îi sunt adevărata sa biografie, justifică Romancierul. Scriind despre **"TRĂDARE"** ca relația dintre realitate (în situația de față, viața unui scriitor) și mărturia despre această realitate, ne reamintim sintagma lui Nicolae Manolescu despre *"lecturile infidele"* (1966). Dubla infidelitate (a scrierii și a lecturii) dă operelor literare vulnerabilitatea oricărei ambiguități, iar ambiguitatea polisemantică luminează virtuțile "operei deschise" (Umberto Eco, 1962). Fiecare cititor recuperează înțelesurile care se văluiesc în funcție de lecturile anterioare, experiența și cultura sa.

Lectura autobiografiei narative a lui Gheorghe Schwartz întreține (doar) iluzia că recuperăm informații inedite despre viața unui mare scriitor. Speranța se risipește în ideea de ***trădare*** pe care o comite însuși autorul. "Dacă ceea ce scriu eu acum este o autobiografie, un jurnal, "un itinerar idealist", atunci cumva trădez opera mea, această fiind "biografia" vieții și experienței mele? Scriind "o narațiune autobiografică" "trădez" fericirea de a-mi încifra viața în personaje literare?", se întreabă în ***Cuvânt înainte***. Nu cumva, scriind "o narațiune autobiografică" "trădez" fericirea de a-mi încifra viața în personaje literare ?

O altă chestiune derivă din relația dintre ceea ce **este** și ceea ce relatează despre sine autobiograful. Destule secvențe din curriculum vitae sunt evitate pentru că "nimeni nu este dispus să-și divulge aspectele dizgrațioase", multe rămânând dosite pentru totdeauna în intimitatea secretelor. Așa că nici o scriere autobiografică nu va fi completă, existând suficiente justificări ca să asigure abaterea de la sinceritate și autenticitate. Prin omisiune, exagerări, selecție subiectivă, uitări ori insuficiențe, **Trădarea**, susține autorul, este o carte de ficțiune, adică subiectivă, încadrabilă în specia narațiunilor autobiografice, fiind "*o proză mai obiectivă sau mai subiectivă, un text scris la persoana întâi*".

Unde se regăsește granița dintre fantezie și biografie ? Romancierul Julien Green a ținut un jurnal aproape patruzeci de ani (1928 - 1967), afirmând că "niciodată n-am fost exact omul jurnalului pe care-l scriu". Autobiografia e o privire selectivă în trecut, intrând în categoria literaturii subiective (Ioan Holban, 1989), prin distincția dintre "individul concret (cel din acte) și insul construit (cel din text)". Iată de ce **Trădarea** lui Gheorghe Schwartz este o autobiografie literară, prin care își accentuează identitatea și punctează cronologic o continuitate, care sprijină (unele) înțelesuri ale gesticii personajelor ori justifică intrarea acestora în interiorul anumitor evenimente. Ca autobiografie literară, **Trădarea** dă autorului posibilitatea explicită de a fi personaj, deși, în cazul lui Schwartz, scribul din romanele sale satisface fațetele (vezi și **Psihologia transversală**, 2003) comportamentale și structurale ale autorului (Schwartz von Schwartz, de ex., dar și Țipor ori Julius Zimberlan).

Copilăria³ din localitatea natală, Lugoj - orașul culturii bănățene -, în grija protectoare a bunicilor și părinților, studiile liceale devin sursă de nostalgie și de mărturisiri. Specificitatea zonei Banatului constă în multilingvism: "Lugojul era un oraș unde alături de români trăiau, unguri, nemți, evrei, sârbi și țigani. Așa că era un fapt obișnuit ca lumea să vorbească mai multe limbi. În casa noastră, părinții discutau între ei în limba maghiară, bunicile mi se adresau în limba germană, iar părinții vorbeau cu mine românește". Gheorghe - **Filosoful de pe strada Dobra** - provenea dintr-o onorabilă familie evreiască ("Bunica Salinsky, născută în Biserica Albă, căsătorită cu un moșier, s-a ținut mereu boiereasă"), era cuminte ca și copil, conștiincios ca elev, cu apetență spre huzurul lecturii și a pierderii timpului cu șahul, dar dedat cu comentarii și filosofări inocente: "Eu am ajuns pe strada Someșului, care mai devreme s-a numit strada Dobra. Ochelarist de mic și cu părul foarte cârlionțat,

³ Nu mi-a creat impresia că a avut totuși o copilărie. Dacă n-a avut cineva "amintirile din copilărie", măcar așa fragmentare ca și Creangă humuleșteanul, vom spune, ca și G. Papini (Un om sfârșit, 1965), că n-a fost copil. Războiul a lăsat urme în casa și în sufletul familiei. Provenea dintr-o familie de evrei, cu o viață nesigură, iar copilul și-a refugiat "nevinovăția" și "inocența" descoperirii zilnice a universului nu prin joc, ci prin cărți. Da, copilăria descoperită prin cărți. Filozoful cartierului. Bănuiesc doar că era antipatic și evitat. Avea tot timpul de obiectat și de contrat vreun copilandru. El însuși era ignorat la joacă pentru ochelarii săi, după obiceiul celor mici. Era preocupat de șah, joc specific celor mari și celor ce gândesc.

Întâia sa amintire era "de pe umerii cuiva". De acolo vedea lumea de sus, fiind purtat de altul spre descoperirea copilărească a lumii din jur. Nici nu s-a păstrat vreo fotografie cu feciorul cel mic al mamei. Ar fi o dovadă a copilăriei sale în burgul Lugoj.

dacă m-am evidențiat prin ceva, acel lucru a fost că nu puteam să tac și că aveam întotdeauna ceva de comentat. În fața oricui. Tatăl unui prieten m-a numit „*filozoful din strada Dobra*” (p. 14). Amintirile rămase în memorie sunt restituite cronologic, de la primii pași ”pe umerii cuiva” până la nedreptățile școlare, de la evocarea figurii învățătorului său până la conturarea unei chemări profesionale pentru o carieră universitară: ”Plecarea din Lugoj a însemnat și plecarea mea în viață”.

A urmat ***Viața la Cluj și importanța mustății în destinul meu***, cu evocarea profesorilor universitari, a colegilor, a vremurilor tot mai tulburate, care determină schimbarea sensului vieții, a condiției sale de evreu român și de român evreu. Pe lângă rigiditatea mentală și atitudinală a poporului cultural din jurul arcului carpatic față de nume străine – evreiești, maghiare, nemțești ori rusești, lamentărilor sale li se adaugă condiția de ”scriitor provincial”. Este convins că stabilirea sa în Capitală i-ar fi adus numeroase avantaje, iar valoarea sa artistică ar fi căpătat o altfel de aură calitativă. Soarta l-a trimis în Arad: ”când am ajuns să debutez, gândurile acestea s-au motivat că, doar în capitală fiind, ți se poate aprecia la justa valoare scrisul și iarăși am dorit să mă mut la București”. Lucru ce nu i-a reușit: ”*Țesând scenarii nostalgice, mai ales până ce am izbutit cât de cât să pătrund în viața literară, mi-am imaginat că aș fi intrat într-un grup, că aș fi cunoscut mai mulți scriitori și critici, dar probabil aș fi scris mai puțin. Eram convins, așa cum mai sunt convins și astăzi, că relațiile personale sunt esențiale în soarta manuscriselor, că este foarte important cu cine obișnuiești să stai la masă la restaurant, unde*

*grupul poate deveni hotărâtor în promovarea lucrărilor tale". Cu harul său de povestitor remarcabil, își reconstituie momentul publicării unei pagini în revista *România literară*, stabilirea ca profesor în Arad, căsătoria, copilul, premii pentru romane, ciclul lugojean, romanele din seria Cei O Sută, apoi Vocalize, implicarea în activitatea politică, cariera universitară, precum și alte "trădări" într-ale scrisului.*

Despre învățământul superior, unde am fost colegi, își împărtășește opinia privind relația dintre instituție și schema statului de funcții ale universității: "Unii demnitari chiar la mai multe universități, unde luau salarii mari, deși nu se prezentau la cursuri mai niciodată. Prost înțelese, descentralizarea și autonomia universităților au făcut ca în jurul rectorilor să se formeze o camarilă imposibil de spart. Deși nu mai sunt activ de mai mulți ani, aflu că procesul acesta se adâncește mereu mai mult, în vreme ce competența joacă un rol tot mai mic, importantă fiind obediența față de conducere, o obediență bine răsplătită." (p. 77)

Dar, vorba cântecului ***Sunt vagabondul vieții mele***: multe bune și rele face omul în viață, dar El a rămas dedicat total scrisului, și-a iubit cititorii, a îndrăgit limba română, fiind exigent cu propria exprimare și foarte atent la semnificarea limbajului folosit pentru scriere. După cum se întâmplă în ***Amintiri***, mărturisirile sale despre scrierea și publicarea cărților, întâlnirile admirabile cu scriitori (și critici literari) consacrați (Al. Piru, Marin Preda, Eugen Uricaru, Doina Uricariu, Nicolae Manolescu, Adrian Papahagi, Irina Petraș, Petre Poantă, Grete Tartler, Adrian Popescu, Vasile Andru,

Octavian Paler), își fixează sinceritate în multe pagini despre programul de lucru al romanului ***Cei O Sută*** (4848 pagini, 11 volume, elaborate în 25 de ani).

"Aventura diplomatică" și o scurtă excursie politică pe culoarele administrației eșuează, motivându-i reaşezarea la taste și dedicația totală scrisului. Urmează o prolifică activitate editorială: romane, proză scurtă, cursuri universitare, articole de opinie etc. Participarea sa publicistică cu opinii de însănătoșire a vieții literare (culturale) a Aradului sunt evidente, prin tenacitatea de a "salva" de la dărâmare Teatrul Vechi din Arad (întâiul stabiliment teatral construit din ziditură, în 1817, de către comerciantul Iacob Hirschl), apoi despre cele trei "tare genetice" ale României (***Lipsa valorii cuvântului, Ierarhii aberante, Totul începe și nimic nu se termină***) și alte implicări ponderând mânia cu o înaltă doză de ironie cărturărească.

Afirmă scriitorul arădean: "Viața mea a fost un adevărat roman"; trădarea de a-mi publica "romanul vieții", o ficțiune cu un singur personaj, luând chipul autorului însuși e totuși trădare. Textul se încheie, ca într-o compunere didactică, cu ***"Cărțile pe care le-am scris reprezintă totodată și cele mai fidele amintiri ale mele"***. Deviza, susținută hotărât cu afirmații aproape aforistice, se încarcă de melancolie și deziluzie: ***"misiunea socială a unui scriitor este de a se lupta cu morile de vânt și de a-și tăia craca de sub picioare"***.

Interviul amplu și complex a lui Cristian Livescu, scriitor, critic literar, mare admirator și interpret al lui Eminescu și Creangă, deci interviul cu prozatorul Gheorghe Schwartz

extrage din activitatea acestuia elementele esențiale ale elaborării celor 50 de cărți, insistând asupra impactului avut de acestea în literatura română și europeană. Extrase relevante din proza sa reușesc să creioneze o imagine complexă a Biografiei sale, iar mărturisirile sunt susținute de un CV funcțional, exact și esențializat. Structura cărții urmează cu sinceritate secvențele biografice.

Fiecare dispune de amintirile pe care le binemerită. Ele recompun imaginea unei vieți depline, a unui individ **"om, liber, sănătos"**, al cărui limbaj, afectat de "o sâsâială copilărească", excelează în corectitudine, fără scamatorii stilistice, armonizat pe structuri narative originale și profunde. Amintirea școlarului Schwartz în formula "filozofului de pe strada Dobra" lasă o subtilă umbră de speculație în toate cele ce scrie, ideile fiind sursă de analize subtile și de mirări metafizice.

Ne luăm îngăduința să încadrăm cartea a cincizecea, adică **Trădarea**, în categoria **romanului autobiografic**. Numeroși scriitori și-au asumat în mod voluntar intenția a-și redacta amintirile, cu gândul subtil de a-și explica opera, a-și justifica gesturile, de a-și alcătui o imagine publică în conformitate cu stima de sine. În cazul lui Gheorghe Schwartz, acest text derivă dintr-o cutumă a organizatorilor de a solicita premiaților "o autobiografie", oarecum, justificativă. După cum îl știm pe autor, el și-a luat rolul în serios, convertind o mărturisire administrativă/ funcțională într-o proză admirabilă sub forma unei "trădări" a propriei opere, dacă aceasta cuprinde, după cum susține, "fidelele sale amintiri". El n-a degustat vreodată

din plăcerile superficialității, tratând scrisul ca o profesiune de credință, ca o singulară caracteristică a personalității sale. Nici pe departe nu e vorba de încheierea unui vis dintr-un somn fără trezire, ci de un rechizitoriu de viață, de la școala primară până la universitate, de la lecturile intense ale scribului până la publicarea a cinci duzine de cărți, de la condiția scriitorului provincial până la ofertele culturale ale timpului politicianist, de la viața profesională între întârziții mintali și studenții conștiincioși până la intimitatea vieții de familie, trăită într-un frumos apartament din Arad, înșesat de cărți și vechituri moștenite, poleite de amintirea unei veșnice tinereți.

Trădarea e romanul explicit al celorlalte romane, așa cum sunt percepute de bietul scrib, spre a incita curiozitatea bunului cititor. Gheorghe Schwartz este un prozator viguros și profund retoric, al cărui pact autobiografic între scrib, narator și personaj. Se exprimă pe sine, iar frământările sufletului generează personaje complexe, hrănite deopotrivă cu rațiune și sensibilitate.

CE AM SPUS, CE AM SCRIS

Volumul *Ce am spus*, apărut la Arad, în 2019, cuprinde răspunsul prozatorului la anchete, interviuri, discuții, convorbiri, în ordine cronologică, de la 1973 până în vreme apariției cărții. Adică peste 50 de ani, iar titlul ar fi putut fi, după mărturie, *Gheorghe Schwartz, propriul personaj*. Sau poate *Itinerar idealist*, un fel de prefață la întreaga sa "minibibliotecă". Aceste texte au apărut în reviste, putând să se piardă în puzderia de colecții, dacă autorul ar fi ignorat participarea sa la incitantul spectacol al vieții scriitorilor, expresie a opiniilor comparative și a curiozității cititorilor de literatură publicistică. Multitudinea de interviuri și anchete, adunate la un loc, alcătuiesc o ciudată biografie a autorului, participant (ca personaj) la activitatea literară a vremilor la fel de ciudate. Sunt clipe de sinceritate despre sine și despre alții, despre literatura proprie și a celorlalți, despre biografia și lecturile sale, despre percepția operei sale. Unele răspunsuri vizează propriul laborator de creație, alte întrebări mai cutezătoare "anchetează" opinii despre fenomenul literar românesc, despre prietenii și dușmani, clanuri și reviste, provincialism și edituri, concepții și credințe, programe de lucru și viață familială. La un loc, lectura conținuturilor cărții reconstituie activitatea literară a scriitorului, completând sau corectând impresiile cititorilor, criticilor literari, opiniile prezentărilor, sub formă de cronici sau recenzii, în presa culturală. Viața și activitatea lui Gheorghe Schwartz oferă incitante motive

pentru curiozitățile amatorilor de mistificări: provincialism, scriitor de schimbul trei, român sau evreu, refuzul "găștii", familist și "cuminte", reținere la agape, pasiune universitară, autorul celui mai amplu ciclu romanesc din literatura română, conflicte editoriale și cu reviste culturale etc.

Punctăm o remarcă a autorului: "eu nu am ținut un jurnal ... Viața mea nu este scrisă de mine, eu sunt doar personajul. Reluarea textelor tipărite reprezintă, cred, mai mult decât o AUTOBIOGRAFIE (s.n.). Cine are răbdarea să citească cu atenție "Ce am spus" intră în rezonanță cu ceea ce ESTE scriitorul, în ansamblul său, pentru că întrebările sunt iscoditoare, solicitând răspunsuri care scormonesc la rădăcina gândului, spre a-l determina la mărturisiri conceptuale, afective și intime.

Multe solicitări se referă la biografia, la arta de a scrie, relația dintre realitate și ficțiune, la specificul "generației șaptezeci", în care se încadrează etc. Altele se referă la opera scrisă deja, precum și la proiecte. Fiecare răspuns adaugă câte ceva la completarea impresiei și schimbă proiecția formată asupra cititorului. Spre a înțelege cum se cuvine textele esențiale ale lui Gheorghe Schwartz, e nevoie de lecturi contextuale (chiar explicații ale autorului), așa cum apar ele în cartea ***Ce am spus***.

Mi se picură ideea că interviurile relevante sunt cele ale lui Iolanda Malamen (*Românii trăiesc acum doar pentru prezent*, 2009), Mikó Ervin (*Întâlnire cu anul 2000*, Dacia, 1989) și Ion Zubașcu (*Acest extraordinar roman care este istoria omenirii*, Acolada, 2009). Foarte interesante sunt răspunsurile date lui Lucian Vasiliu, Emil Șimăndan, Radu Ciobotea, Titus

Crișciu etc. Se mai strecoară câteva întrebări puerile, de tipul "Aveți câine?" sau "Ce obiecte aveți pe masă?" sau chiar "De ce v-ați făcut scriitor?".

Lectura volumului cu interviuri, anchete, răspunsuri la chestionare etc. conturează idei, concepții, mărturii, precizează date biografice, experiența scrisului, relații cu scriitori, activitatea de o viață dedicată scrierii și "managementul" promovării cărților tipărite. Se pot reține secvențe relevante din conținutul cărții, din care selectăm câteva (care se adaugă viziunii scriitorului despre viața și activitatea sa literară și neliterară):

- "se dedică tuturor scriitorilor frustrați din România și de aiurea";
- "Viața mea nu este scrisă de mine, ci sunt doar personajul ei";
- "Teoretic se poate scrie oriunde; scriitorul de provincie este un handicapat; și cea mai viguroasă plantă are nevoie de un grădinar"; "scriitorul din provincie are de deschis mai multe uși";
- Condițiile necesare scrisului: "talent, o clară conștiință ideologică, perseverența, teren de afirmare și încredere" (1973);
- "Scriu zilnic. În concedii, chiar 5–6 pagini pe zi";
- "Conversația este ea însăși un răspuns";
- "Cei O Sută reprezintă pariul meu cu viața"; "sunt cronicarul Celor O Sută, luându-mi în serios rolul de scrib, așa că nu fac decât să notez viețile în ordinea succesiunii lor";
- "Dușmanul comun absentează și atunci găsim dușmanul în noi înșine";

- "Înainte de 1989, scriitorul trebuia să vorbească esopic";
- "Scriitorul nu mai este o vedetă..."; "scribul e mai liniștit, iar scriitorul tot mai mirat că lumea nu-l observă";
- "Unul dintre personaje pentru mine reprezintă o enigmă. Poartă numele de Țipor și este evreu. În ebraică, Țipor înseamnă pasăre. Personaj care transcende timpurile și asemenea păsării Phoenix reînvie după fiecare cataclism pe care-l suferă";
- "Eu voi fi atunci când nu voi mai fi";
- "Nu merg la cârciumă, nu am gașcă"; "în România, ierarhiile se fac la cârciumă";
- "Bunicii mei, toți patru, au fost evrei";
- "Fericirea nu se poate pune în cuvinte".

Atâtea lucruri din ceea ce a spus merită cunoscute spre a identifica virtuțile unui scriitor, ale cărui vicii se creionează în opera sa, căci viața i-a fost binecuvântată de Dumnezeu.

II. PROZATOR CONTEMPORAN ROMÂN

E dificil de stabilit modul de interferență dintre viața personajelor și biografia romancierului. Toate personajele sale sunt o părticică din Eu-ul său. El se află peste tot, știe tot trecutul acestora, ba chiar și viitorul lor, măcar până peste două decenii. Este prozatorul care își identifică scriitura cu conștiința scribului, risipindu-și sentimentele fără discernământ în fiecare personaj și, deci, în fiecare narațiune.

Adeseori îmi vorbea prozatorul GHEORGHE SCHWARTZ⁴ despre locuința sa de la Lugoj, acolo unde părinții, Maria, profesoara de pian, și Eugen, funcționar, trebăluiau pe vremea când războiul cel groaznic se zbătea să-și mai amâne tragedia. Toamna, la mijloc de septembrie, când viile de pe dealurile lugojene dădeau în pârg, se răspândește știrea că în casa evreiască a familiei s-a născut un flăcău, sănătos și durduliu. Era în 16 septembrie 1945, acolo, la Lugoj, un mândrul, orgolios și destul de îngâmfat oraș bănățean, dominat încă de aura princiară a Bredicenilor. Grija familiei pentru mezin devine exagerat de protectoare în dificultăților sociale (*"puneam la trening petec peste petic"*), ținând copilul până pe la 18 ani numai la școlile din Lugoj, în atmosfera aceea patriarhală, de bănățeni așezați și bine cumpăniți în relațiile lor cu semenii. O fi avut o copilărie liberă, dar marcată de lipsuri, prin curtea amplă a gospodăriei sale, prin lumea boemă și provincială a lugojenilor, cea mai aleasă întrupare bănățenească (*"nu-i fecior ca lugojanu"*).

Facultatea de Istorie-filosofie din cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj i-a fost o primă evadare din cuibul casei părintești, care va rămâne un ecou nostalgic, pentru viitorul profesor de defectologie de la Școala Specială din Arad, instituție de care se ocupă ca director până prin anul 2002, când se mută în învățământul superior, la Universitatea Aurel Vlaicu din Arad, fiind decan al Facultății de Științe Umaniste și Sociale. S-a căsătorit cu profesoara de limbă românească,

⁴ Născut în 1945, la Lugoj, a fost profesor universitar, diplomat, jurnalist; locuiește în Arad; face parte din conducerea Uniunii scriitorilor din România...

Iuliana PETRIAN, ea însăși o remarcabilă scriitoare, întronând în apartamentul din Piața Catedralei o atmosferă intelectuală, cu pereții invizibili din pricina cărților; în centrul sufrageriei, tronează un imens birou, unde au fost gândite și scrise atâtea pagini și valoroase volume.

Afirmând de la început că Gheorghe Schwartz este cel mai mare scriitor contemporan, s-ar putea să induc unor critici literari un sentiment de mirare și încrețire de frunte. Mirarea și-ar putea-o domoli, dacă s-ar încumeta să lectureze cele câteva mii de pagini, începând cu romanul **“Martorul”** și continuând cu “vocalizele în Do major” **“Enigmele infinite”** (2014). În timp, din anul 1972, anul debutului cu acel excelent și premiat roman, până astăzi, cu volumul “Convoiul”, și-a odihnit discursul narativ în niște texte pline de savoare și înțelepciune; Gh. Schwartz scrie fără răgaz, simțind că timpul fuge prea repede spre a-și putea încheia atâtea proiecte. Peste 45 de ani de scriitură, care include alte romane (**Pietrele, A treia zi, Spitalul, Efectul P, Om și lege, Cochilia, Procesul. O dramă evreiască, Autiștii cărților**), proză scurtă (**Ucenicul vrăjitor, Maximele minimele, Paranoia Schwartz**), dar mai ales ciclul romanesc Cei o sută (1988 - 2013), cuprinzând 11 volume cu aproape 5000 pagini (**Anabasis, Ecce homo, Oul de aur, Mâna albă, Vara rece, Axa lumii, Culoarul templier, Secretul Florența, Diavolul argintiu, Bastonul contelui, Agnus Dei**).

Vă mărturisesc ceva: Gheorghe Schwartz nu scrie precum vorbește, dar are sporul “scrierii vorbite”. Elaborează temeinic și dispune de un stil dens, topind în fiecare frazare imaginație, informație, inspirație; are cutezanța de a plonja în istorie

(un spațiu periculos și dificil de explorat), de unde aduce în contemporaneitate personaje, cu care conversează, spre a reconstitui o atmosferă. Dacă scrie mult, nu e și un semnal de inflație și nici doar de dorința de a avea vizibilitate. El scrie că nu poate trăi să nu facă astfel, scrisul îi este un sens de viață. Să scrii un roman în aproape 25 de ani, chiar dacă acesta are ca temă surprinderea evoluției umanității de la origini până astăzi, pare o nebunie ce atinge nucleul tenacității. Să ai "fixisme" (toate textele sale au titluri alcătuite din cuvinte cu opt litere, după cum îi este și numele) chiar de la debut e încă un semn de încredere asumată în valoarea talentului tău, de orgolios pur și candid.

Prima cronică despre *Martorul* lui Gh. Schwartz am publicat-o prin 1982, în revista bucureșteană *România literară*, reamintindu-mi că i-am analizat textul din perspectiva relației dintre decor - eveniment - personaj, iar recenzia a plăcut criticilor literari, extrem de exigenți în vremea aceea. Nici nu-l cunoșteam pe autor. Mai apoi, am lecturat și recenzat parcă toate volumele sale din ciclul *Cei o sută*, pentru că mi-au creat un entuziasm crescând de la text la text, încât, într-o recenzie, afirmam chiar că binemerită Premiul Nobel pentru literatură, că se află între primii trei prozatori români contemporani, că opera sa are valoarea unei scriituri de cotație europeană și universală. Mă bazam pe argumente, iar acestea năvăleau impresiv peste un cititor entuziast. Și acum îmi mențin și întrețin punctul de vedere.

Subiectele sale sunt preluate dintre marile probleme ale omului și niciodată nu speculează înclinațiile cititorului de a i se oferi ceea ce și-ar dori să lectureze. Concesiile sale nu

țin de întreținerea plăcerii de lectură, singura fiind aceea că refuză să le facă. Plasându-se tematic într-o zonă irizată de speranțele optimiste ale umanității, Gh. Schwartz construiește personajele folosindu-se de o imaginație normală, nici maladivă, nici speculativă și nici tulburată. Personajele sale au vigoarea acelor care sunt predispuse să-și valorifice șansa vieții lor ori să-și piardă norocul, chiar în preajma surâsului. Relatarea întâmplărilor beneficiază de o schiță narativă seducătoare și incitant de atrăgătoare pentru un cititor fără prejudecăți. Harul de a imagina diferite narativități, cărora să le dea savoare și parfum, derivă dintr-o înzestrare/apetență a sa pentru problemele speciale ale omului (pe care profesorul universitar le-a și dezvoltat în cursuri despre psihologia transversală). (Zimberlan, personajul din pastilele sale literare, consumabile zilnic cu lingurița după prescripția autorului, nu s-a săturat niciodată, fiindu-i mereu foame. La aniversarea nonagenară, Z. a dorit să mănânce măcar o dată pe săturate. Mort din pricina excesului culinar, urmașii îi pot citi pe piatra funerară: *“Oare de ce sufletul veșnic suportă atât de greu plăcerile trupului vremelnic!”*.) Ironia inteligență creează o subtilitate lingvistică, prin care textul capătă mai multă culoare narativă și înlătură dezacordurile inconfortului de a sta la o masă cu oaspeți nepoftiți.

Orice scriitor adevărat (care trăiește scriind, indignat de necesitatea somnului pentru refacere!) se hrănește cu imagini create de sine. Nu trece o zi fără să imagineze, să utilizeze cuvinte într-o nouă înfățișare, ca să-și facă sieși poftă de mâncare. Același om are stări sufletești mai bune sau mai

rele, după cum acestea generează meniul pe care îl propune, construind cu tastele îmbucătura pentru sărbătoarea cotidiană a cuvântului. Gheorghe Schwartz scrie din ce în ce mai bine. Îi lipsește spiritul de antreprenor, concesiile pentru "șuetă", "cooperativă", "gașcă"; el își umple timpul cu scrisul; mai departe e treaba cititorilor, lectori de rând sau critici literari, directori de revistă ori decidenți culturali. Cu pipă ori fără, cu părul său cârlionțat și perciunii alungiți, purtând ochelarii dioptrici, veșnic agățat de o geantă spațioasă, mai mult alunecând pe stradă decât pășind, Gh. Schwartz zâmbește rar și vorbește iute. E mereu nemulțumit, când de studenți când de colegi, când de scriitori, când de propria sa viață. Așa devine omul atunci când timpul nu-i dă suficient răgaz pentru reflecții.

Eu, onorabil cititor, atrag atenția asupra acestor vremuri, în care în arena circului lumii sunt mai importante zgomotele tribunelor, aventurile, cancanurile, gratuitățile televizuale, spectacolul epidermic ori scorurile sportive decât valorile adevărate ale culturii. Literatura își va regăsi cadența și cititorii. Gheorghe Schwartz se va întâlni cu recunoașterea valorilor culturale cuprinse în vasta sa operă literară. Credința mea este că cel mai mare scriitor contemporan român este consăteanul nostru, precum și că "**Cei o sută**" merită titlul de virtuos roman al literaturii universale actuale.

Mult mai târziu, prin 2013, Gh. Schwartz publică la editura eLiteratura un "roman hibrid", cu titlul **Autiștii cărților**. Ce înțelege autorul prin "roman hibrid"? "Cine a mai auzit de așa ceva?", se întreabă tot el în **Cuvânt înainte la Cuvânt înainte**.

Pentru răspunsul la măcar una dintre întrebări, este citat personajul Julius Zimberlan: "Viața noastră este alcătuită din interferența unei mulțimi de întâmplări disparate", amintind, prin ricoșeu, de "***Spiritul psihologiei transversale***" (Paideia, 2004). Cică, ar specula El, dacă secționăm un cablu, vom constata că este alcătuit din mai multe fire, pe care le analizăm independent (desigur că în psihologie ne gândim la dispoziții, la comportamente, la procese psihice), deși în realitate individul este un tot, iar componentele personalității sale acționează ca un întreg, prin compensare și completare.

Romanul hibrid este "o făcătură", fiind alcătuit din texte separate legate aleatoriu între ele. E un text "ghiveci", "o alăturare de proze scurte lipite – stângaci! – printr-un text de legătură" (p. 30). Un fel de "***Istorie...***" a criticului, alcătuită din cronici publicate prin reviste...etc.

Comunicarea autorului cu cititorii săi potențiali începe prin răspunsul la întrebarea despre sine: "Cine este autorul acestei cărți?", expus sub forma unui memoriu de activitate, alimentat de grila unui CV detaliat: "Gheorghe Schwartz s-a născut la 16 septembrie 1945 la Lugoj, județul Timiș. Este căsătorit cu scriitoarea Iuliana PETRIAN. Fiul lor, Giani-Paul Schwartz, este sculptor." (p. 5). Urmează înșiruirea funcțiilor și locurilor de muncă, aparițiile în presă, premii și distincții, participări la conferințe, colocvii, simpozioane, volume de autor (35 la număr), până la acea dată, cu editura, numărul de pagini și chiar ISBN-ul), și se încheie cu aprecierile critice ale unor autori (am numărat 99 de referințe, urmate de etc.).

În fine, urmează 11 pagini cu citate din critici, selectate de autor. În 1974, este considerat "o promisiune" (S. D.), având "o nețărnută încredere în imaginație" (S. T.), "talentat, citit, cu lecturi la zi" (V. C.), "dens, profund, original" (Val C.), "scrie o carte inteligentă și profundă" (C. M.), "scriitor inteligent, cu lecturi mereu proaspete" (A. R.), "scrie sub presiunea culturii germane" (N. M.), "depășește cu mult ambițiile metafizice ale lui Milan Kundera" (D. Ș. P.), F. B. remarcă "erudiția lui Gh. Schwartz", "fără complexe provinciale" (G. M.), "unul dintre cei mai importanți scriitori de azi, de profesie psiholog" (I. H.), "continuă viziunea sa romanească aproape nebunească, dacă nu genială" (I. Z.), "aparține elitei literaturii române, fiind marea împlinire a acesteia prin dimensiunea universalității" (A. I.), "carte densă, aproape saturată de literatură și metaliteratură" (P. A.), ***Cei O Sută*** e, de pe-acum, o mare izbândă a prozei noastre contemporane" (I. H., 2011), "nu poți introduce o panoramă a civilizației umane în mintea cititorului standard al epocii în care trăim" ... "visul grandios al scriitorului nu poate prinde rădăcini în niște "creiere mici" (C. D.), "spirit vizionar și cutezător, îndrăznește să gândească la scară monumentală, asumându-și condiția de european" (C. D., 2012).

Urmează *Cuprinsul la Autistii cărților*. Autist? Este o dizabilitate care împiedică interacțiunea socială și comunicarea unui copil, scoțându-l din categoria "individul om, liber și sănătos". Ar fi zis autorul că se citește din ce în ce mai puțin, cărțile și-au pierdut din prestigiu, iar cititorii se simt amenințați de "cărțile nebune", cele care nu pot fi citite. A altă formă de "nebunie" a cărților se referă la cele postate pe internet (cărți

ce se scriu singure, asemenea pânzei de păianjen). În fine, s-au găsit autori creatori de texte pentru "cărți care te trag cu o forță irezistibilă în interiorul lor, asemenea unui vârtej într-o apă adâncă". Sunt cărți nu numai citite ci și trăite. Cititorii devin bolnavi, "nu dispar fizic, continuă să rămână printre noi", devin "roboți preocupați de activitatea lor infinită, intrând în grupa *autismului cărților*" (s.a.). Dă exemplul economistului D. A., de 44 ani, care a fost diagnosticat cu această boală, după ce a citit în concediu două cărți polițiste, după ce a fost într-o localitate (neidentificată), numită "Capitala istorică". "Ce se întâmplă cu Domnul Dan Adam?" Cititorul are curiozitatea lui, iar cartea indică o cale a ei, care devine și calea ta. Calea aceea duce la "**Castelul albastru**, unde poți trăi mii de perspective", pe care le citești și le trăiești, călăuzit de "un ghid de vizitare". Ce? Ghid de vizitare a Capitalei istorice și a **Castelului Albastru**.

Capitala istorică este simbol, "firul roșu al întregii noastre deveniri". Solicitarea aprobării de vizitare ne introduce în atmosfera narațiilor lui Kafka, în special al Castelului. Birocrația absurdă și patima ademenitoare a descuierii ușilor închise. Labirintul Castelului este ca orice labirint, ciudat, contorsionat, matematizat, ermetic, iar cine se încumetă să intre se rătăcește definitiv. **Castelul albastru** își are legendele sale care de care mai spectaculoase, fiecare sporindu-i misterul prin multiplicarea enigmelor. Până la urmă, **Castelul albastru** devine un personaj. Imaginația scriitorului inventează povești cu un adorabil spirit detectivist, reevaluând o altă fațetă a scribului. Tot astfel, ca într-un puzzle, narațiunea crește din sine, apar noi personaje, altele își schimbă spiritul, intrând

sau ieșind dintr-o țesătură literală sau dintr-o vreme istorică. Evenimente imaginate se intersectează cu întâmplări reale. Copilul cu ochi albaștri, apoi țesătorul și moarte (Minotaurul ieșise din covor! "Țesătorul semăna cu acel domn Dan Adam"), dar și trădător și patriot.

Grupul de atestați pentru vizitarea Castelului albastru, călăuziți de un ghid, parcurge turnurile și ajunge la sfârșitul "ultimei trăiri", apoi "vă prelingeți în curte și, printr-o ușă lăturalnică ajungeți ... în afara meterezelor". Ghidul îi invită într-un **alt cub** "locația unei alte trăiri". Împreună cu Poolo, "ucenicul vrăjitor"! "Simțiți că vă pierdeți ultimele picături de entuziasm.

Cine este Poolo? "Un fost student schizofren, care se plimba ore în șir pe desenul covorului din camera sa, pretinzând că este încarnarea unui mare preot egiptean, Poolo". Poate e chiar Dan Adam, cel mort, așteptând aprobarea dosarului de vizitare. Vizita se încheie cu o cină festivă, acordarea diplomei de absolvire, atribuirea de insigne cu Castelul albastru, cadou constând dintr-o servietă cu instrumente de scris, un laptop și alte cele.

Nimic nu se termină aici, de fapt niciodată. Periodic, vor veni hârtii de completat din Capitala istorică, ca să înțelegeți mai bine, precizează ghidul, "trăirile", iar corespondența va dura șapte generații. Cine a trăit astfel de experiență sunt "autiștii cărților", victime ale "unui program structurat al autorităților". Nimic, încheie autorul, nu mai atrage atenția asupra unei cărți "decât gâlceava publică". Punct, după 564 pagini. Coperta romanului hibrid cuprinde imaginea ruinelor unui castel fără uși și ferestre pe marginea unei ape liniștite.

Totul pare un joc de șah ori un labirint al cărții în care cine intră nu mai iese. Cititorul devine personaj al cărții ori se pierde între sau dincolo "de metereze". Tabla de șah are 64 de pătrățele, pe care scribul mișcă pionii, nebunii, cai, regină și rege, după reguli logice și convenții de mutare. Într-o narațiune, cititorul pasionat plonjează și se pierde printre personaje.

Tabla de șah are 64 de pătrățele, albe și negre, în număr egal. Gheorghe Schwartz a publicat 55 de volume. Mai are de elaborat vreo 14 spre a împlini voia lui Dumnezeu, adică a închide cercul. El scrie cu patimă, asemenea unui "autist al cărților". Încă 14 cărți și va intra în labirintul din covor, va obține acreditarea pentru vizitarea Castelului albastru. Gheorghe Schwartz, după cum spunea criticul Alex. Ruja, este un alergător de fond și deopotrivă de sprint. Scrie ușor, valorifică lecturile, imaginația și ironiile subtile, simbolizează evenimente și folosește alegoriile. În plus, citește neconținut, își împrăștiă condiția intelectuală și afectivă, inventând cu prisosință arhitecturi narative inedite.

III.

SPAȚIUL LUGOJEAN CA UTOPIE

(2017: Gheorghe MOCUȚA: *"Opera lui literară se împarte simbolic în "3"..."*: 1. *Utopia Lugojului*, 2. *Povestirile scurte*, 3. *Opera finită ("Cei O sută" e opera "bătută în cuie", proiect terminat, lucru împlinit. E Opera Omnia și sumă a ei"* (p.8).). Se adaugă alte volume, dând o nouă amploare creației sale în curs de primenitoare înflorire (n.n.).

"Primul ciclu romanesc, ciclul lugojan, alcătuit din romanele **Pietrele, A treia zi, Spitalul și Om și lege**, este o încercare de reconstituire a unei epoci și proiectarea ei într-un plan parabolic și fictiv. „De altfel, întreg romanul este o *mise en scene* simbolică cu un comentariu textual sau subtextual (fin ironic) al naratorului, un joc complicat de oglinzi deformatoare. (...) Dar prozatorul are în același timp capacitatea individualizării, a portretului memorabil, fie el și episodic.” (Marcel Pop - Corniș, 1980) Frescă a martorului istoriei și a interpusului livresc, ciclul lugojan este o geografie spirituală a unui oraș, traversată de mai multe destine. Criticul Ioan Holban surprinde esența demersului schwartzian: „În ciclul lugojan, Gheorghe Schwartz a scris istoria unei societăți aflată în momentul crepusculului, distrusă de sistemul său birocratic care să fie în stare să opereze eficient și repede, la nevoie, *să fie capabil să facă pe baza unor instrucțiuni clare ca orice să se poată realiza și totul să nu se poată realiza*, castelul kafkian devenit muzeu.” Romancierul este un adevărat

cercetător al „găurilor negre” ale propriei noastre istorii și de aceea dialogul dintre realitate și ficțiune dobândește caracterul unui joc regizat de personajul narator care mizează pe forța de penetrație a parabolei de extracție central-europeană: „Ca fiu al Lugojului, cred că am dreptul să-mi dau frâu liber spiritualității pe care continui s-o port în mine”, spune un personaj. De unde și justificata explorare a surselor: „Spirit speculativ, mobil, cu o bună cunoaștere a surselor și resurselor formulelor epice, Gh. Schwartz reușește să eludeze narațiunea tradițională și să construiască un ciclu romanesc în desfășurare temporală, folosind din plin câștigurile prozei moderne” (Al. Ruja, 2005)” (wiki)

1. SPITALUL

Romanul **SPITALUL** (Editura Eminescu) al lui Gheorghe Schwartz, poate cea mai bună dintre cărțile sale de până acum, reprezintă o treaptă nouă în creația scriitorului, în sensul unei modernizări evidente a discursului narativ. Epicul nu se supune unei logici a succesiunii, ca în romanele **Martorul** (1972), **Ucenicul vrăjitor**, **Pietrele**, **A treia zi**, ci se mișcă liber fără constrângeri narative.

Spitalul, ca **decor** al romanului, este un fel de arcă rătăcită în beznă, dar nu a lui Noe (simbol de puritate), ci o corabie disperată și dementă; o lume în găoace, limitată de un epuizant și dramatic orizont privat de libertate, în care decizia morală liberă este iremediabil pierdută. Peșcheșul ("bolnavul trebuie să plătească în stânga și în dreapta pentru cel mai mic drept ce i se cuvine"), hoția ("toată lumea fură într-o măsură lipsită de precedent") și spaima sunt singurele relații dintre indivizi, unice acte ce pot amâna procesul de adaptabilitate negativă. Spitalul este un joc primejdios al oamenilor cu valorile umaniste, pe care aceștia le răstălmăcesc cu o lipsă totală de responsabilitate socială. Clanul administrativ menține – invocând frânturi din vocabularul legionar – gustul și dezgustul pentru o existență golită de orice viață autentică. În acest decor individul ajunge victimă a unor relații morale obscure, a unei condiții dramatice ridicole. Astfel pacienții devin "cetățeni turmentași", amețiți de o sarabandă a habitatului, iar administrația, alcătuită din "amatori de victorii

facile", "aventurieri pricepuți", își poartă masca scenică cu o uluitoare seriozitate, cu o inocentă poză donchijotească. Deși teritoriul discursului narativ este un pretins spital de nebuni, transformat peste noapte într-o "pușculiță de bani", în care cei intrați se lovesc de un inutil exercițiu de autoritate. Nu este vorba de o lume văzută de un redus mintal, ca în **Zgomotul și furia** a lui Faulkner, ci de o lume alcătuită de falși nebuni, în urma unui banal joc "de-a hoții și vardiștii".

Evenimentele se înșurubează în jurul lui Lazăr, modest vânzător de chereștea, protagonist insignifiant, ca și Luca, Moravetz, Guneș ori Iancu care – simulând nebunia – își găsesc o existență anonimă, ieșind înafara și la adăpost de urmările politicii lor legionare. Curând spitalul găzduiește prea mulți "intruși" profitând de "invenția" lui Lazăr, rând pe rând aproape tot orașul se mută cu totul aici, așa că "până la urmă îți va fi mai ușor să te faci nevăzut în oraș decât aici". Dar medicii nu mai respectă contractul, pun chei la uși, transformând rezervele spitalului în adevărate celule de închisoare. Numai că în timp ce Lazăr adormise, "lucru incredibil și enervant", colegul său de "rezervă", Luca, organizează un fel de răscoală, pune mâna pe putere, se proclamă comandant, stabilește ierarhii, dobândind funcția de administrator general. Noii stăpâni organizează o democrație dictatorială, lansează instrucțiuni astfel ca "orice să se poată realiza și totul să nu se poată realiza", obțin "printr-o rudă de foarte sus" o aparență legală pentru toată "această tărășenie".

Dintr-o distracție a pacienților cu "certificat violet", care ar putea dura un ceas sau două, prin rechiziționarea unor străzi și clădiri anexe, spitalul ajunge "un mic orașel" cu

perspectiva achiziționării unui Hinterland agricol și deci a unei independențe absolute. Dar "domnul comandant" își părăsește corabia tocmai în momente de prosperitate, înlocuitorul nu e capabil să continue "distracția", iar Lazăr reușește să treacă dincolo de zidurile spitalului, devenite frontiere.

Personajul-simbol, Lazăr, afacerist precaut în viața civilă, mirosind a rumeguș și rășină, asuda "din greu pentru a putea înainta cu pași mărunți"; manifestând un dezgust funciar pentru cei ce reușesc fără efort; el se lasă antrenat "în voia unei soarte care i-a fost de regulă potrivnică". Anonimul vânzător, făcut peste noapte administrator general, se vede cuprins de o febrilitate a acțiunii. Având bani, pe care-i plasează temporar înafara spitalului, conduce "turma" fiind deci "ales". Lazăr ia în serios angrenajul ierarhic, suportă cu inocență procesul de dislocare a conștiinței. Iată că Lazăr are o revelație: *La ce-i folosește libertatea și autoritatea, dacă el însuși pune gratii celorlalți?* El vrea să redevină ce-a fost înainte de-a fi altul, considerând că "cel mai înțelept lucru ar fi să dispară fără urmă". Ieșirea din criză coincide cu atmosfera de buimăceală, accentuată de întuneric, de o ploaie mărunță, de harababura determinată de "ordinele acelea absurde", despre care nimeni nu mai știa de unde veneau. Lazăr profită, escaladează zidul spitalului, dar ajunge într-un spațiu atopic. Un univers hibrid și neclar, în care mișcarea este fără sens și scop. Căutând salvare, el alunecă într-o bizară regresie în timp – o compensare a limitării spațiului. În final, devenit umbră – personajul alunecă într-o condiție animalică a omului într-o istorie barbară; "gândurile sale nu mai erau decât praf care-l urma, un colb

care nu se dizolva nici în ploaie, o pulbere pe care gonea un bărbat alergând”. Această alergare iremediabilă în asocial semnifică incapacitatea de a ieși dintr-un cerc vicios, de a se sustrage dintr-un angrenaj etic. Labirintul nu e o lume, nici măcar închisă sau în miniatură, nu e nici caricatură sau surogat de realitate. Este un simbol al libertății care nu mai folosește nimănui și care își are primele demersuri în a fi conștient de inutilitatea propriei existențe⁵.

Deși există indici ale datării (1941) și localizării (Lugoj), decorul cărții capătă o forță simbolică. Mult mai problematic decât celelalte ale autorului, acest roman se încadrează în tendința tot mai accentuată a narațiunii spre antologic, creând personaje și situații de extremă generalitate. (*România Literară*, nr. 14, 1 aprilie 1982.)

⁵ „...**Spitalul**, cea mai bună carte a lui Gheorghe Schwartz și titlu de referință pentru proza promoției (...). Romanul ține mereu trează atenția, prin tensiunea așteptării a tot mai surprinzătoare evenimente și impresionează prin radicalitatea utopiei ca și prin abila introducere a similitudinilor cu istoria anilor patruzeci” (Laurențiu Ulici, **Literatura română contemporană**, Eminescu, 1995, pp. 344-347)

2.

PORTRET AL ARTISTULUI CA BĂTRÂN HIDALGO

Ultima carte a criticului literar Gheorghe Mocuța a fost să fie "***Schwartz contra Schwartz***"⁶, o monografie originală concepută și omagios elaborată pentru un septuagenar: *"La 70 de ani, prozatorul Gheorghe Schwartz e un bătrân hidalgo, un nobil cavalier al scrisului, un visător cu ochi deschiși, care și-a împlinit totuși opera, o utopie palpabilă, tangibilă"* (p.8). E dificil să alcătuiesti o carte despre un autor care nu și-a încheiat opera literară. Țâfnoși, cum sunt unii, aceștia pot avea nemulțumiri, iar reacțiile sunt imprevizibil de orgolioase; asemenea volume oarecum onomastice se încropesc spre a evidenția valoarea reală și împlinirea. În ele, majoritatea opiniilor sunt encomiastice, iar autorului omagiat i se adaugă o nouă apreciere la cele existente. Regretatul critic literar arădean, Gheorghe Mocuța, a conceput volumul într-o schemă complexă, menită să evidențieze cât mai multe fațete ale activității publice a scriitorului arădean Gheorghe Schwartz. În volum, s-au însumau recenzii la volumele prozatorului, interviuri cu Gheorghe Schwartz, un C.V. al acestuia, mărturii, referințe critice, extrase din alți analiști ori prezentatori ai operei, apărute în volume ori în presa literară, bibliografia operei și alte opinii despre creația autorului. Toate la un loc configurează ***viața și opera lui G. Schwartz***, o reconstituire

⁶ Gheorghe Mocuța, ***Schwartz contra Schwartz***, Editura Mirador, Arad, 2017.

dinamică, diacronică și sincronică, plăcută la lectură și atractivă prin modul de organizare a fragmentelor, care au oglindit în timp impactul textelor asupra peisajului literar contemporan. În plus, având sentimentul unei opere încheiate prin finalizarea imensului roman **Cei O sută**, Gh. Mocuța realizează o evaluare - prin structurare - a întregii creații a scriitorului Schwartz. Scrie: *"Opera lui literară se împarte simbolic în "3"...: 1. Utopia Lugojului, 2. Povestirile scurte, 3. Opera finită ("Cei O sută" e opera "bătută în cuie", proiect terminat, lucru împlinit. E Opera Omnia și sumă a ei"* (p.8).

Îi este caracteristic prozatorului G. Schwartz "pofta de a scrie": cu teamă declarată, la un moment dat, că nu va avea timp și sănătate pentru a finaliza celebra uvertură a istoriei umanității (la care a trudit 27 ani, 2 luni și 4 zile), după al 11 volum (**Agnus Dei**) cu care încheie cele 4848 pagini, chiar a doua zi încropește alte proiecte, finalizate în **Autiștii cărților** (2013), **Enigmele infinite** (2014), **Hotarele istorice** (2015), **Insula Zu** (2016), **Hârțile oficiale** (2017), urmând a șase carte cu vocalize etc. (iată o mașină de făcut cărți). Însă îndesat la ținută, cu păr grizonat și intens buclat, cu mustața-i cășunată, sprijinită adeseori pe o pipă, cu tradiționala geantă de piele doldora cu cărți și ziare, toată înfățișarea ascunde neastâmpărul profesorului (fost) universitar, nemulțumit (și plângăreț scrib, uneori "prea mălăieț") de condiția socială a scriitorului și de receptarea partizană a operei, manifestând chiar îngrijorarea că va fi receptat doar ca "un geniu local". Ironic și subtil, cu gust pentru detaliu semnificativ și pentru spovedanii mistificate, Gh. Schwartz are încă inocența

adolescentină, consumându-se fără rest și fără menajamente în a mărturisi experiențe fanteziste ce par trăite și a scrie neîntrerupt ca și cum lumea sa s-ar sfârși a doua zi.

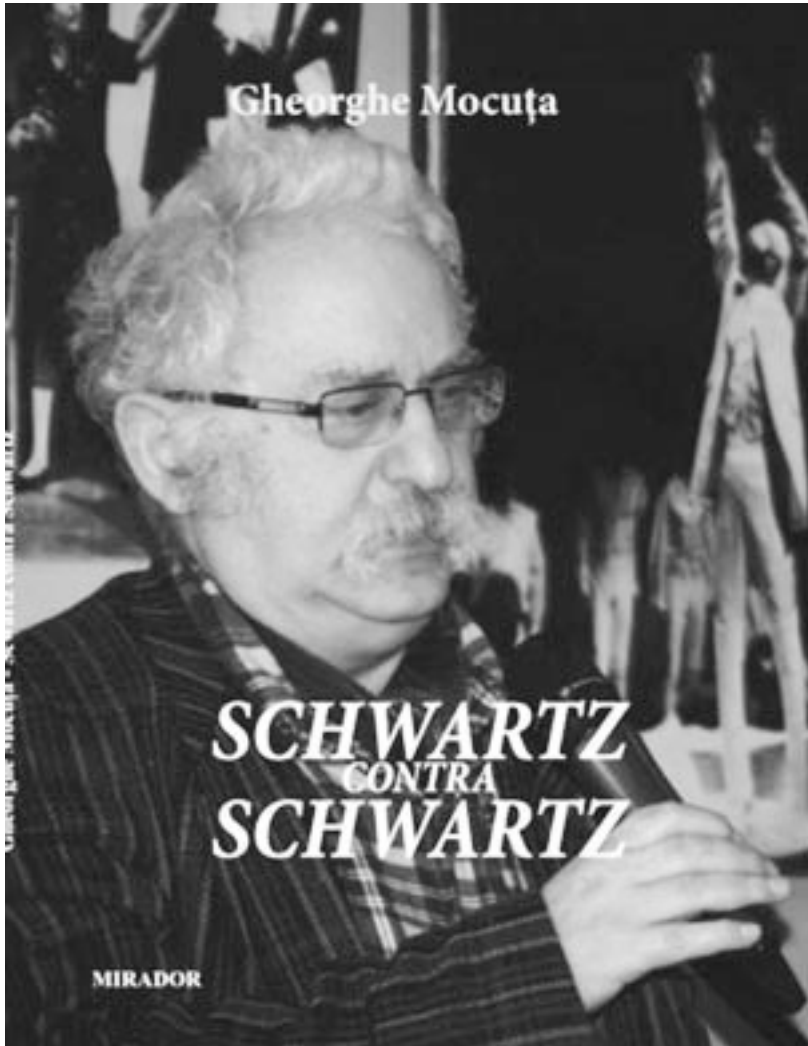
Gheorghe Mocuța a fost un excelent critic literar, de întâmpinare și de analiză, bazându-se pe lecturi temeinice din literatura română și mai ales franțuzească. Cronicile sale la cărțile citite excelează prin claritate, obiectivitate și corectitudine în evidențierea valorii textualizării, citindu-se cu interes și plăcere. El aduce argumente pentru a demonstra că *"Gh. Schwartz este un mare scriitor, unul dintre cei mai importanți ai generației sale"*, accentuând că alți critici literari (N. Manolescu, de pildă) îl încadrează *"în galeria spiritelor care poartă în raniță bastonul de generalisim"* (p.12). Deși am scris recenzii (pe baza unor lecturi subliniate și adnotate) la aproape toate volumele sale, niciuna nu este pomenită, pentru că A. Ilica nu e mai mult decât un cititor cu opinie de presă locală. Dacă Gh. Mocuța susține că avem de-a face cu unul dintre cei mai importanți scriitori ai generației sale și ai zonei de vest, eu susțin în continuare că scriitorul Gh. Schwartz este cel mai valoros dintre romancierii români contemporani. El se identifică, prin textele sale, în alcătuirii ample asupra lumii și asupra universului uman, creând personaje metafizice, fără a fi obsedate de eros sau avuție, dar în raporturi complexe cu autoritatea, cu psihologia și cu dramatismul existenței umane.

Cartea **"Schwartz contra Schwartz"** evidențiază condiția scriitorului obsedat de recunoașterea reală a valorii creației sale, precum și de presiunea vremii prea grăbită pentru cel ce mai are atâtea de dat, ca moștenire, literaturii și umanității.

După cum îi configurează Gh. Mocuța opera literară, **Gh. Schwartz se află în competiție cu sine însuși** (Schwartz *contra* Schwartz). Calitatea discursului său literar, precum și receptările textelor sale de către critica literară (în ciuda îndoielilor scribului) susțin arondarea scriitorului Gh. Schwartz în fruntea scriitorilor naționali și în rândul celor europeni. Mai știu că G. Schwartz este cuprins intens de febra scrisului și nici o mirare nu poate fi ponderată dacă va demara un alt proiect literar grandios. Pentru Gh. Schwartz, scrisul este terapeutic, fiind un mod de viață, care îi întreține sănătatea și tonusul intelectual. Iată o punctare esențială a regretatului critic literar, Gheorghe Mocuța despre prozator:

”Probabil că principala trăsătură a scriitorului Gheorghe Schwartz este erudiția, iar a doua cosmopolitismul. Autorul nu-și permite să se revendice de la o tradiție pură, de la un model autohton, nici prin biografia proprie, nici prin destin. Cosmopolitismul romancierului arădean se naște din modul de adaptare a discursului la istoria cunoscută. În roman el e legat de acea „artă a supraviețuirii”, specifică comunităților de evrei din diaspora, de care vorbește autorul într-un interviu din „*Orizont*” (nr. 9/ 29 sept. 2010, p. 4-5) (Gh. Mocuța, *Arca*, nr. 10 – 12, 2013)

Cartea lui Gh. Mocuța constituie încă un argument pentru calitatea literaturii scriitorului arădean, autorul unei opere ce și-a câștigat dreptul la eternitate.

3.

"TRĂIRILE MALEFICE"(2022) ALE PERSONAJELOR

A cincizecea carte (*Trăirile malefice*, Editura Actual, Cluj-Napoca, 2022, 441 pagini) publicată de romancierul arădean GHEORGHE SCHWARTZ are 50 de proze, elaborate în stilul său inconfundabil. Investește o imaginație spectaculoasă în alcătuirea de evenimente ciudate, fiecare substituind o

morală, ascunsă după un limbaj ironic și o construcție sintactică admirabilă și ademenitoare. Prima proză, intitulată *Gough*, pune cititorul într-o dificultate de înțelegere, motivându-l spre o adâncă reflecție. E o ademenire spre filosofare. Dumnezeu a creat lumea, deși nimeni nu-l cunoaște, dar lumea e a tuturor, astfel că fiecare om, inclusiv Gough, susține autorul, "este Dumnezeu". Dumnezeu sunt și eu, care "sunt întregul univers

și eternitatea. Eu sunt Dumnezeu". (În manuscrisele sale, Eminescu a scris, oarecum păgânește, "Eu e Dumnezeu"). Credința lui Gough pare erezie, astfel că oamenii l-au "dus la balamuc legat", l-au bătut, până ce acesta observă printre gratii "ramuri de măr în floare". Atunci, Gough a renunțat la

a se considera altceva decât "un amărât bolnav și istovit": Zâmbind, "ei m-au eliberat", dar "de se va mai naște cineva după mine, niciodată nu va mai putea crea o lume, pentru că lumea sunt eu, iar eu am murit."

E textul de început, ca după 321 pagini, cartea se încheie cu textul EXIT, finalizat cu două propoziții scurte: "Or, fericirea nu are nici trecut, nici viitor. Ca veșnicia în care pătrund" (text apărut în **România literară**, nr. 12, 2022). Se afla voluntar într-un fel de sanatoriu – clinică de concediu "în care (se) desființează timpul", atinge starea de beatitudine, "și așa va fi în veci". Fericirea sa e cuprinsă de veșnicia în care pătrunde. Cele două proze sunt singurele în care relatarea îl vizează, ca personaj, pe autorul mascat în scrib, intrat în sintagma "trăirile malefice".

Personajele celorlalte proze (nuvelete!) au numele de Ravel Blok, Julius Zambelan, Poolo, Ioanides Goldstein, Leopold I. Ruppert, Izidor Coțcaru (Kocka), Olaf Savelius, Ionel Ștrulovici, Juan Holmes Ludwigstein, Dan Adam, Gough. Personajele cu astfel de nume exotice sunt un fel de animatori care întrețin evenimentele tulburate. Virtuțile narrative ale lui Gh. Schwartz constau în capacitatea fantezistă de a derula narativitatea într-un soi labirintic de "*trăiri malefice*". Cuprins de o spaimă cumplită, își închipuie, în tren, că partenerul de compartiment, "cel cu sacou maro cu o cravată maro peste o cămașă albastră și nelipsiții ginși", avea misiunea de a-l lichida, cu un șis – ca în **Procesul** lui Kafka -. Altă ironie crește într-o narațiune în care blana de vulpe argintire din jurul gâtului unei doamne o mușcă de gât, se umflă de sânge și cade peste

șoferul de taxi, provocând un accident, care-l derutează pe polițistul constatator. Dan Adam consideră vila în care locuia un fragment din viața sa. Din biroul său, o fereastră era slab luminată, fără a-și da seama care dintre ele și de ce. După două săptămâni, obsesia ferestrei luminate se comprimă în subconștient, apoi fereastra dispăru cu totul. Reapărând lumina la fereastră, puse o scară să verifice. **Fereastra luminată** era de fiecare dată în alt loc decât unde pusese scara. Atunci, în noapte, sparse geamul cu o piatră aruncată de o praștie.

A doua zi, geamul e intact, iar când ajunge să privească de pe scară înăuntru "i se înfățișă parcă un capăt de scrin, un fotoliu și o fructieră încărcată de poame, el însuși bătrân scufundat în alt fotoliu, o oglindă și în această oglindă reflectată o altă parte a camerei, cu o margine de scrin, cu cărți multe uitate,... un braț de femeie sprijinit pe o oglindă în care se răsfrângea imaginea lui, de pe vremea când fusese copil..." Scara căzu împreună cu el, punând capăt filmului din oglindă. De atunci, dacă mai vedea câte o lumină ciudată nu mai îndrăznește să o mai tulbure. Fine pentru "**Fereastra luminată**". A fost una din ..."trăirile malefice". Oho! O altă "trăire malefică", după cum sunt toate, de altfel, este descrisă în nuveleta "**Un oarecare Knut Olaf Jakobsen**". Curiozitatea cititorului poate fi satisfăcută relatând câteva secvențe, deschizând apetitul pentru lectura celorlalte ciudățenii narative, după draperia cărora se ascund semnificații profunde, mascate de o absurditate psihologică.

După o ceartă cu o soție neîmblânzită (reproșându-i "calmul olimpic" și "răceala polară"), Waldemar iese în

seara ploioasă să-și potolească mânia și ajunge într-o zonă comercială a orașului. Un străin intră într-un banal dialog cu el, iar la despărțire Waldemar se recomandă Olaf Knut Jakobsen, iar pe cartea de vizită a individului scria Karl Müller. După șase luni, "se trezi noaptea brusc", citește următorul titlu: "*Funcționar comercial german ucis lângă cercul polar*", cu explicația că a avut loc o crimă pasională – relații intime cu soția nordicului -, în care Knut Olaf Jakobsen l-a ucis pe comerciantul german Karl Müller. Hotârî să plece în nord, dar, la adresa indicată, ușa era încuiată. Făcu rost de fotografia ucigașului, care semăna leit cu Waldemar. Este cuprins de o neliniște, nu poate fugi de sine, iar într-o noapte simți că se volatilizează, fiind victima unui fenomen straniu. Finalul: "Întins pe spate pe salteaua din celula sa, *un oarecare Knut Olaf Jakobsen* (s.a.) privea noaptea în ochi". "În orele cât Waldemar dispăruse pentru fiecare noapte din *fotoliul său* (s.a.), Knut Olaf Jakobsen simțea o greutate în tot corpul". Și așa mai departe, inclusiv a țesătorului de covoare din Lugoj, căruia "moartea i-ar fi spus meșterului că îl va ajuta să țeasă un covor mai grozav decât s-a țesut vreodată pe pământ" (**Țesătorul și moartea**).

Realitatea narativă îngăduie sfidarea logicii, permițând trecerea personajelor în altă para-realitate. Scribul mânuiește psihologia personajelor, prin plasarea lor într-un spațiu din alt timp, readucându-le apoi în timpul reînviat. Puntea virtuală dintre *vremea ce trece* și *vremea ce vine* asigură o relativitate existențială atât a spațiului cât și a timpului. Jocul prozatorului cu lumea cea mică a personajelor, expuse obsesiilor și

ciudățeniilor, e un stil, care asigură narațiunii ademeniri și ispite de lectură. Întunericul și vremea ploioasă, lumina difuză și fotoliul, camera labirintică și zgomotele amplificate de conștiința maladivă întrețin personajelor o stare de iritare curioasă, care se încheie adeseori prin căderea într-un timp divagat. Personajele cad din/ în timp, ca unica modalitate de ieșire din psihologia misterioasă, fiind depășit de raportul său cu realitatea spațială, ea însăși contorsionată de o rațiune abătută de la făgașele sale logice. Lucrurile dispar și repar în alt loc, amintirea dislocă trecutul și-l reconstruiește, omul, bietul om, are ciudățenii și viziuni, făcând să devină personaj al "trăirilor malefice".

Prin celebrul ciclu romanesc *Cei O Sută*, de 4848 de pagini (11 romane), și *Enigmele infinite*, cu circa 2000 pagini (8 romane), prozatorul Gheorghe SCHWARTZ dovedește o vehementă vitalitate narativă, inventând noi și imprevizibile structuri narative, dând scribului satisfacția trăirilor complexe. Chiar dacă maleficul se infuzează în fericirea celui ce scrie, el aparține lumii pe care și-o creează, căci fiecare personaj (inventat) e o falie existențială a autorului. Scriindu-se pe sine, Scribul învinge timpul, oferindu-i neconținute întrebări ale căror răspunsuri întârzie să recupereze vremea neantului.

4.

COCHILIA, ANTRENAMENT PENTRU O COMPETIȚIE ÎNDELUNGATĂ (1)

Romanul ***Cochilia*** (Editura Forum, București, 1992, apoi text revăzut în 2020, cu modificări discrete) este scris în timp ce Gh. Schwartz se afla pe șantierul ciclului romanesc ***Cei o sută*** (1988 - 2013), fiind publicat între primul volum, ***Anabasis*** (1988), și cel de-al doilea, ***Ecce homo*** (1993), din seria celor douăsprezece. Nu are vreo legătură cu cutezătoarea scriere a evoluției umanității prin intermediul a o sută de personaje, fiind – consider – un exercițiu, un antrenament atât de necesar pentru o competiție cu sine și cu demersul îndelungat de circa 25 de ani pentru finalizarea seriei din ciclul Cei o sută. Oricât ne-am feri de etichetări, romanul de referință, un veritabil etalon valoric al lui Gh. Schwartz, este dat de tenacitatea scrierii celor peste 5000 pagini pentru a reprezenta, prin personaje – dosite de istorie –, evoluția lumii de pe vremea Babilonului până în anii deceniului cinci din mileniul II, când anticipează autorul lumea se va sfârși o dată cu sine. Cochilia, deci, e un exercițiu stilistic, de vreo 300 pagini, având trei părți: ***Spirala exterioară, Spirala a doua "Insula pustie" sau după trei ani și În apex***. Să le analizăm pe rând, așa cum, împreună, am "pătrunde" în spiralele cochiliei.

Timpul: dinainte de decembrie 1989, în timpul revoluției și după; medic de excepție, prins în vârtoarea evenimentelor

Partea întâi (***Spirala exterioară***) începe cu "o înmormântare de bun augur", iar familia Diamant, Rori și Niki

aveau așteptări pe culoare diferite: Rori așteaptă să plece chiriașii pentru ocuparea întreaga a vilei (cumpărată, dar ocupată de chiriași) și tot Rori așteaptă să mai moară niște colegi de-ai doctorului Niky "pentru ca soțul ei să ajungă șeful catedrei de la universitate. Astea erau gândurile lor, mergând în spatele dricului mortuar, rânduși ierarhic în funcție gradele universitare ("plutonul universitar de onoare al funeraliilor"). Conchide autorul: "Universitățile semănau tot mai mult cu regimentele decimate pe câmpul de luptă, iar, spune un personaj, "oamenii de valoare mor într-un ritm parcă proporțional cu moștenirea pe care o lasă". În așteptarea eliberării vreunui apartament în vila cumpărată și a unui loc în ierarhia universitară, dialogurile familiale sunt banale, neconsistente, dar sunt un util antrenament pentru scriitor. Alte discuții se poartă în jurul fiicei lor, studenta Laura, care s-a îndrăgostit de "o pușlama înaltă, cu părul creț", pasionat de jaz, căruia i s-a năzărit să plece la o cabană în munte, unde putea să organizeze "festivaluri de jaz". Dar, zice Niky, Doru acesta, iubitul Laurei căreia "acel adolescent întârziat, introvertit, sucit și nesimțit" i-a schimbat numele în Laviniei, e "un cretin, un oligofren dintr-un jurnal celebru". Rori se ocupa de problemele atât de tulburi ale familiei sale, dar era "o ființă obișnuită să gândească și să măsoare viața prin interpuși", așa că intervențiile sale intră în domeniul pilelor și falsificarea relațiilor. De altă parte, ca să scape de disconfortul chiriașilor pe care nu-i poate scoate din vila proprie, Nicky negociază un schimb de locații: dă vila cu chiriași în schimbul "casei cu stafii", locuită de bunicul Colțea și de nepoata acestuia. Rori

se împotrivesc, iar, de supărare, moare. Discuțiile prelungi dintre Nicky și Colțea ocupa mult spațiu din roman, iar subiectul acestora trezește cititorului sentimentul că textul care umple "cochilia" e un intens antrenament pentru o competiție înaltă. Intră în rol subalternul lui Diamant, pe nume Stanciu, care promite că "se va descurca" în realizarea aprobărilor pentru schimbul de locații. În timpul pregătirilor pentru nunta Laviniei cu Doru, doctorul e anunțat că bătrânul din Casa stafiilor, Robert Colțea, (din satul Piatra Arsă) a făcut infarct și "astfel lucrurile se aranjează de la sine". Are loc "a treia înmormântare, ceea ce e cam mult doar pentru o sută de pagini de roman", se lamentează scribul: "Dacă se moare în acest ritm, autorul riscă să rămână prea devreme fără personaje sau să introducă altele în locul lor." Nicky se mută în noua casă, păstrând întreaga atmosferă, cu labirinturi, stafii și pe fata din casă, nepoata și "moștenitoarea răposatului".

Cele de mai sus fac parte din întâia spirală a cochiliei. Urmează partea a doua, adică spirala a doua, intitulată "**Insula pustie**" sau după trei ani. Doctorul Diamant avea multe solicitări, fiind "șeful clinicii de endocrinologie, profesor la facultate, președinte a tot felul de comitete și comiții, are o fată măritată, profesoară de liceu și se îngrijește de pupila sa, nepoata răposatului domn Colțea" (p. 110). A ajuns cel mai important cetățean al satului, acum cartier mărginaș al orașului. Toți din Piatra Arsă îl respectau, așa cum l-au respectat pe răposatul Colțea. Tot ce se întâmpla sau se bănuia că se întâmplă în casa Colțea devenea subiect de discuții în comunitate.

Descrierea tipic balzaciană a Casei Colțea pregătește cititorul pentru "*acțiunea unei narațiuni cu alura de roman polițist*" (p. 120). Înainte, autoritățile au hotărât sistematizarea și desființarea întregii localități cu numele Piatra Arsă. Mai apoi, interesul scribului coincide cu preocuparea bârfitoare a sătenilor despre văduvia doctorului Diamant. Zice și scriitorul că "un romanț sentimental ar fi scos acțiunea din mîlul în care se înfundase". Așa că "omul trebuia însurat". El locuia singur alături de studenta singură în Casa Colțea și seară de seară domnișoara poza pentru el, în rochii de epocă. O rochie de mireasă pregătită de nepoată din casă întreține interesul comunității pentru măritișul acesteia: "toți oamenii sunt nebuni, însă, din păcate, nu toți suferă de aceeași nebunie... Sunt destul de multe pagini, în care baterea cu grație a câmpului constituie un exercițiu de amplă respirație în care autorul își dovedește virtuozitatea de a alcătui dialoguri și descrieri. Între timp, "evenimentele năvălesc" peste destinul oamenilor, vin buldozerele și dărâmă case spre a întreține moftul unui secretar de partid. Chiar și bârfele despre o posibilă întâmplare erotică dintre Doctor și pupila sa, adolescența studentă, se ponderează, când izbucnește revoluția decembristă. Primește legitimația de membru al Consiliului Județean, organul de decizie a puterii locale.

Urmează partea a treia pe care o intitulează *În apex*, ca parte esențială a cochiliei narative. Apex este "extremitatea posterioară a cochiliei gasteropodelor", însemnând vârf, capăt ascuțit, documentându-se chiar scriitorul în dicționare. Oare ce se mai întâmplă în vârful cochiliei? Acolo încotro se îndreaptă "universul" lui Diamant, spre apex. Politicul invadează casele

oamenilor, dar vremurile sunt tot mai proaste, "iar la vremuri proaste trebuie oameni proști". Mici întâmplări nu mai animă comunitatea, doctorul pierde autoritatea în Piatra Arsă, ajungând "doar una dintre ciudăteniile locului". El pătrunde tot mai mult în apex și nu a mai fost văzut de multă vreme, ajungând un misterios bătrân celebru. Doctorul nu a mai fost găsit, decât în amintirile din lucruri, Domnișoara a fost și ea înmormântată, iar celelalte personaje dispar în spațiul literar. Chiar dacă cineva dintre cititori are vreo curiozitate despre cochilia de la Castelul fantomatic ori personajele sale, acesta poate spera că va afla răspunsul într-un alt roman (poate).

"Proză postmodernă" ori "proză modernă prin poetică și miză" (Ov. Pecican), folosind talentul (V. Cristea), romanul **Cochilia** anticipează stilul caricatural din **Vocalize**.

5.

"MAI DEPARTE DE APEX NU EXISTĂ NIMIC". DESPRE ROMANUL "*COCHILIA*" (2)

În urmă cu mulți ani, cam pe vremea când Niky Diamant, personajul principal din "*cochilie*", se afla la începutul maturității, revista bucureșteană ***România literară*** (1 apr.

1982) îmi publică o recenzie despre "*Spitalul*", al cincilea roman al lui Gheorghe Schwartz. Analizam problematica narativă (decor, eveniment, personaj), fiind mirat de preferința profesorului pentru locația „unui pretins spital de nebuni”, unde se ascundeau pacienți intruși, izolându-se din viața civilă de teama păcatelor politice, economice ori sociale. Lazăr, personajul principal, terorizat de dislocarea conștiinței, escaladează zidul

spitalului (devenit un loc privat de libertate) și plonjează „într-un labirint”, un fel de regresiune în timp: "*Labirintul, în care ajunge, este o metaforă, un simbol al libertății care nu mai folosește nimănui și care găzduiește inutilitatea propriei existențe*".

Acțiunea romanul "**Cochilia**" a lui Gheorghe Schwartz se derulează într-un castel al fantomelor care se ivesc într-un labirint biografic. Ce este "cochilia", dar mai ales ce se înțelege prin "*apexul cochiliei*"? Amiciția autorului și scrierea câtorva studii despre El mi-a distorsionat obiectivitatea lecturii (dacă putem vorbi de așa ceva!) spre recunoașterea sa în personajul principal. Niky Diamant este doctor, specialist în endocrinologie, universitar, șef și cu aspirații de demnitar ministerial la sănătate, iar Gheorghe este doctor în filozofie, consilier în diplomatie, șef cultural, decan, autorul a aproape 50 de titluri, scriitor de referință în literatura română și universală. De unde vine, s-ar întreba cei care-l cunosc, preferința sa pentru lumea medicală, pentru personaje medicale? Nici "*spitalul de nebuni*" din romanul precedent și nici "*direcțiile sanitare*" din "**Cochilia**"⁷ nu au alt rol decât de a fi un decor pentru o existență, pentru o conștiință angrenată în mecanismul social al condiției umane. Niky Diamant putea fi orice din punct de vedere profesional, pentru că omul "*trăiește aieva evenimentele și nu simțea nevoia de a le prelua din literatură*", cum precizează într-o notă "*preliminară*" (amintind că actuala ediție este o revizuire după 30 de ani a precedentei). "*Omul rămâne mereu același*", a punctat autorul, deși atâtea transformări l-ar determina să se schimbe în contextul unor evenimente (revoluția, agresiunea politică, gratuitatea fără rețetă a libertății, epidemia). Iar "omul" e Nicolae Diamant din Piatra Arsă, "*o personalitate: medic, cadru universitar, șef de clinică (endocrinologie)*".

⁷ Gheorghe Schwartz, **Cochilia**, Editura Limes, Florești – Cluj, 2020, 324 pagini

E timpul să satisfacem curiozitatea narativă a cititorului și să-i provocăm aleanurile lecturale înlesnindu-i intrarea în evenimente ori în imaginația personajului (după obiceiul *"bietul scribe"* din suita romanească *"Cei o sută"* de a convorbi cu *"bunul cititor"*, susține că *"lipsa de imaginație se dovedește inferioară realității"*). Medicul Niky Diamant (cel cu *"sindrom de superconștiinciozitate"*), la insistențele soției sale, Rori, (deci familia) își cumpără o casă – tip vilă - într-un cartier select, în care mai locuiau cinci familii. Lupta noilor proprietari pentru ocuparea întregului spațiu, așteptând ca unii colocatari să moară, alții să fugă în străinătate, iar ceilalți să se mute decent, le-*"a luat preocupările de o jumătate de viață"*. Niky decide să încheie *"misiunea istorică de eliberare a hardughiei din cartierul snobilor"*, prin schimb locativ, cu un castel, o *"casă a stafiilor"*, cum ironiza Rori, împotrivindu-se ferm oricărei tranzacții. Schimbul de proprietate și de locuință se produce, aducând după sine două înmormântări: Rori Diamant și Robert Colțea (bătrânul proprietar al castelului). În casa stafiilor, un fel de labirint ciudat, trăia nepoata cea tânără, frumoasă și foarte inteligentă a fostului proprietar, alături de care se mută Niky. Deja zvonurile bat realitatea, iar bârfele multiplică fantazările, despre *"casa fantomelor"*: *"după femeia frumoasă (și tânără) tânjesc toți masculii sănătoși"*. În acest moment, cititorul este sprijinit de o lamentație a autorului: dacă la fiecare sută de pagini, mor personaje, este nevoie să fie introduse în narațiune *"mereu alte personaje"*, care *"ar încurca înțelegerea cititorului"*. Nepoata răposatului Colțea, moștenitoarea acestuia, intră ca personaj în roman. Avea o inteligență diabolică, cunoștea toate

limbile europene, elabora lucrări de doctorat și ajunsese, ca elevă de liceu, o adevărată domnișoară șarmantă și pătimașă. Zvonurile se precipitau de când Domnișoara (fără nume!) devenise "*pupila*" medicului, iar întâmplările bănuite au devenit subiecte de comentarii în cartier. Autorul reușește totuși să cotrobăiască prin labirintul casei și să-l descrie, în stil balzacian, constatând că "*în Casa Colțea guvernează alte legi*". Timpul liber, petrecut sub același acoperământ al studentei Domnișoara Colțea și al văduvului Doctor Niky, începe să fie ocupat de preocupări comune: el desena, iar ea devenise model. De fiecare dată, tânăra domnișoară poza într-un alt personaj, folosind recuzita din garderoba moștenită: "*Domnișoara izbutea să se identifice aproape până la perfecțiune cu toate tinerele și bătrânele ei modele*". În Castelul stafiilor, se petrec lucruri tănuitoare și bizare. În acest joc al iluzionării, Doctorul cel rațional, punctual, responsabil regăsește plăcerea artei, sedus de chemările misterioase (poate și epidermice) ale unei domnișoare distinse, fățarnice, cu porniri maladive. Sub chipul cucoanelor din albume, apărea de fiecare dată o copie, care nu se diferenția mult de original. Este secvența narativă cea mai ademenitoare din roman, lăsând misterul să-și facă de cap și speculațiile să ocupe imaginația cititorului. În labirintul stafiilor, se petrec evenimente patetice, care devin, în minuscula comunitate, sursă de animație și de fantazare. Doctorul dă dreptate unui coleg: "*Toți oamenii sunt nebuni, dar, din păcate, nu suferă toți de aceeași nebunie*". Comentariul subtil al autorului înlocuiește, pentru o clipă, glasul personajului: "*În clipa aceea, Niky avu impresia că el și cu*

*pupila sa au fericirea de a pătimi amândoi de o boală identică". Subcapitolele "Urmașele Aristitei pierzându-se în nimic" (p. 172), "A doua adolescență" (p. 180) și "În care explodează biblioteca din capul uriașului porumbel alb" (p. 196) merită citite și adnotate, întrucât dau măsura capacității lui Gh. Schwartz de a (se) recupera (într-)o stare adolescentină, de care individul (personajul) e învăluit atunci când dragostea năvălește, copleșindu-i simțurile și mintea, mobilizate de fiorii "nebuniei erotice". Acceptă cu naivitate jocul patologic propus de adolescentă. În scenariul "artist plastic și model", planurile narrative devin confuze. **cine pozează: Studenta cea reală sau Aristița, Cleo, Sorata, ilustrate înviate dintr-un album de familie?** Pictorul medic, Niky, cel rațional și cumpătat, confundă originalul cu copia. Îmbrăcată în rochie de mireasă, Nepoata - intrată, ca personaj, în ambalajul Soratei Rosapelli, o frumoasă florentineză de pe vremea lui Ippolito de Medici - povestește osânda acestei "târfe criminale", care-l refuză pe Principe. Apoi, Pupila înnebunește, devenind "legumă", în timp ce Niky "redevine om normal".*

Romanul ajunge într-un punct în care duce lipsă de personaje. Autorul va fi nevoit să introducă în narațiune alte personaje ori să le activeze spre un rol mai evident și pronunțat. Interesul se îndreaptă spre familia fiicei sale, Laura, care-i solicită să-i găsească bărbatul dispărut de mai multă vreme, în aventura lui de organizator de concerte de jaz și de escapade pe la cabane montane. Curând aceste personaje își diluează prezența și accentul trece pe ...revoluția română, în care "**Marele revoluționar Nicolae Diamant**"

(p. 228) este cooptat în Frontul local al Salvării Naționale. Contemporaneitatea și evenimentele ultimilor 30 de ani rămân un document filtrat prin scrisul unui participant direct la viața social-politică. Sunt vremuri schimbate, care pretind alte personaje. La vremuri noi – oameni noi, dar și *"la vremuri proaste trebuie oameni proști"*.

Partea a treia poartă numele ***În apex*** (după partea I – ***Spirala exterioară*** și partea a II-a – ***Spirala a doua: "Insula pustie" sau după trei ani***). În preliminariile lămuritoare, autorul conturează înțelesul noțiunii *"apex"*, ca *"extremitate posterioară a cochiliei gasteropodelor"*, acolo unde se sfârșește deznodământul acțiunii și unde se încheie existența lumească a omului.

În timpuri noi, revoluționarul Niky ajunge șef la (noua) Direcție Sanitară, om de știință stimat și respectat, curtat de toate partidele. În plus, trebuie să-și facă ordine în familie: ginerele său Doru a dispărut (o procedură a autorului, când nu găsește sens narativ unui personaj, îl scoate din schemă, fără motivație și fără nicio justificare). Ca să completeze setul de personaje, fără de care narativitatea s-ar împotmoli, atribuie un rol conjunctural unor caricaturi cu nume ca Vlaicu, Burleanu ori Stanciu.

Cocoțat în vârful administrației medicale - chiar se vorbea de promovarea ministeriabilă -, oamenii postrevoluționari îi comentează faptele trecute. De această dată, cu răutate. E ateu, ziceau unii ironic, nu e român, afirmau alții, e evreu după nume, dar poate fi polonez sau chiar evreu italian, preluând numele fotbalistului milanez, Diamantini. Apoi, fără justificări,

dar sub presiunea "*calomniilor murdare*", Diamant "*demisionă și de la clinică și de la institut și de la prefectură, retrăgându-se medic de circă la Piatra Arsă*". Devenise "un idol căzut", se apropie de apex, adică de sfârșit. Se pensionase, rămâne izolat de lume în castelul fantomatic, îngrijind o domnișoară-legumă, iar "*ecourile ființei sale reverberau tot mai slab la suprafață*". Îmbătrânise, devenise sihastru, Miky "*era o scoică distrusă*", doar crâmpie mai "*pâlpâie dureros în obiecte și amintirile ce se integrează în natură mai încet decât corpul uman*".

Se impun câteva comentarii despre scriitura romanul "**Cochilia**". (Vrem să determinăm locul acestuia în setul celor 46 de titluri, care însumează poate 6 -7000 de pagini tipărite de Gheorghe Schwartz.)

Exprimarea discursului narativ se realizează prin *descriere, narațiune și dialog*. Combinația măiestrită a acestora asigură înțelegerea mesajului subtil al textului, permițând **naratArului** (un cititor care se întâlnește în text cu autorul, cu naratOrul) să intre în interiorul scriiturii și să-i atribuie o semnificație particularizată. Unele texte sunt asemenea "*unei mașini leneșe*" (după Umberto Eco), având nevoie de energizante spre a accede spre interesul cititorului, adică al naratArului. În "**Cochilia**", dar și în multe dintre celelalte romane de-ale lui Schwartz, lecturate de mine, inclusiv "**Cei o sută**" (11 volume), discursul jonglează între atitudine obiectivă și subiectivă, iar "*bietul scrib*" intră într-un dialog direct cu "*preabunul cititor*", o formulă de reglare a respirației și de odihnă a naratorului în brațele lectorului. Astfel, autorul înlesnește întâlnirea amiabilă ("admirabilă") cu

cititorii, invitându-i să observe comportamentul personajelor din interiorul narațiunii, să le asculte vocile și chiar să le judece gândurile subtile, neexprimate prin cuvinte. Cititorul (fidel sau infidel) devine perechea autorului, contribuind la ficționarea discursului și la orientarea acestuia spre un sens multisemantic. Când Gh. Schwartz, cunoscut ca un inventiv și prolific constructor de personaje, se împiedică de vreunui actant, recurge la sacrificarea acestuia și la scoaterea lui din scenă. Mai apoi, îl recuperează pentru a-i oferi un rol decorativ, astfel că împletirea evoluției personajelor (nici un nume nu se oglindește decât în relație cu altul sau alții) în țesătura discursului conturează un comportament sesizabil de acel naratAr, care a reușit să intre în labirintul "cochiliei". Cititorul îi devine complice și asociat.

Descrierea constituie un ingredient care hașurează spațiul potrivit pentru caracterizarea mișcării personajelor. (Care personaje? Celelalte foiesc în jurul lui Miky Diamant și există doar în relație cu acesta). Uneori, pentru decor, e suficient un epitet, alteori călinescierea înrămează o atmosferă fără de care fisurile narativității ar crea mari spații de derută:

"Clădirea propriu-zisă avea două caturi, cel de la parter fiind mai spațios și format din mai multe încăperi decât cel de la etaj. Ușa principală, la care se ajungea atât de neașteptat, dădea într-un antreu mic, disproporționat de mic pentru o casă atât de mare. Din acest antreu se deschideau trei uși...cea din față dădea într-un hol mare, străjuit de stâlpi masivi și colonade de marmură terminate în epitelii. Holul acesta înalt cuprindea ambele caturi și era supravegheat de la etaj, pe trei laturi, de o galerie" (p. 133 și așa mai departe).

În ciuda acestei descrieri balzaciene, cu focalizarea atenției pe amănunte, Casa Colțea a rămas o enigmă ritualică, un labirint încâlcit în dezordine, imposibil de sistematizat într-o logică netulburată de aspirația spre confort.

În ce măsură, personajul Niky Diamant a fost alcătuit din secvențe narative preluate din viața persoanei lui Gheorghe Schwartz? În ciuda impresionantei sale imaginații și a capacității de a construi narativități (afirmă că romanul "**Secretul Florența**" l-a scris fără a fi văzut vreodată orașul florentin!), ignorând ceea ce este de ignorat, destule speculații pot călăuzi cititorul intrat în "*sufletul textului*" spre un pseudo-roman autobiografic.

A sosit timpul să ne oprim gândurile despre "*cochilie*" și să intrăm într-o concluzie: Romanul ocupă o perioadă de 30 ani, de la prima publicare, la care se adaugă alți câțiva ani din etapa maturizării familiei Diamant. Interferența dintre vremea aceea în care omul era un simplu mecanism social și conștiința că "trebuie" să fie cuminte este o realitate. Mai apoi, când revoluția a adus libertatea, fără instrucțiunile de folosire, insul a rămas în continuare un mecanism care îl introduce clipă de clipă în labirintul cochiliei până în apex, vârful acesteia, ca metaforă a senectuții și a pierderii sinelui.

Romanul "**Cochilia**" e alegoria omului valoros, a intelectualului elitist, peste care întâmplările sociale s-au surpat în neorânduială, ducându-l în cotlonul unor amintiri în continuă rarefiere. Romancierul Gheorghe Schwartz nu știe scrie decât pentru cititori de onoare, înzestrați cu suficientă noblețe și pregătiți să suporte "*fumul din pipa sa*", ca o

prelungire a ființei sale. Scrisul îi e ca o iubire adolescentină, pe care o adoră în fiecare zi și pe care o ascunde în căptușeala unui gând, multiplicat în numeroase cuvinte de slavă pentru condiția umană. Acum chiar sunt convins că *"despre tine, scrib, scrii această povestire"*. Ești personajul propriei tale construcții narative. Eu nici nu cunosc vreun autor care să nu se multiplice în personajele sale, încât, la un moment dat, credeam (și mai cred) că fiecare personaj construit de un scriitor e o fațetă a caracterului său, desprins prin tehnica *"psihologiei transversale"*. Comportamentele secrete, discrete ori publice ale autorului devin personaje fără de care povestea ar trena *"într-o cochilie spartă"*. Ele, personajele, sunt El, autorul.

V. CEI O SUTĂ

1. INTRODUCERE LA CEI O SUTĂ

Din 1972, când a debutat cu romanul **Martorul** și până în 2022, când a publicat romanul **Enigmele infinite. Vocalize în Do major**⁸, a trecut jumătate de veac, în care Gheorghe Schwartz a publicat 50 de cărți. În plus, a avut o perioadă universitară cu elaborare de cursuri și continuă să citească și să scrie neconținut. Așa că așteptăm să crească numărul de pagini. *(După remiza eroică a UTEi (1-1, cu CFR Cluj – n.n.), îți trimit toată cartea de la Piatra Neamț (Trădarea – n.n.). Ea ar trebui să apară foarte curând. (Cam în aceeași situație mai am încă trei cărți), îmi scrie pe mail în 10.10 2022).*

Trei etape îi marchează activitatea de scriitor: *ciclul prozelor scurte și a primelor romane* (1972 - 1987) – "**ciclul lugojan**", incluzând unele dintre romanele primului deceniu, *ciclul Cei o sută* (1988 - 2013), *ciclul Vocalize* (2014 - 2022) ... și urmează alte proiecte (scrisul îi întreține funcționarea sănătoasă a condiției sale zilnice). Din 1969 (debut în Familia, cu proză scurtă) până în prezent, publică:

⁸ Recentă apariție editorială cu titlul *Trădarea* este a cincizecea carte publicată de Gheorghe Schwartz. Suntem în anul 2023.

- șase romane (*Martorul, Pietrele, A treia zi, Spitalul, Efectul P, Om și lege*) și trei proze scurte (*Ucenicul vrăjitor, Maximele-minimele, Castelul albastru*).

- **Cei o sută**, o frescă a evoluției umanității, cuprinde unsprezece romane [*Anabasis* (1988), *Ecce homo* (1993), *Oul de aur* (1998), *Mâna albă* (2000), *Vara rece* (2004), *Axa lumii* (2005), *Culoarul templier* (2008), *Secretul Florența* (2010), *Diavolul argintiu* (2011), *Bastonul contelui* (2012) și *Agnus Dei* (2013)];

- **Seria Vocalize** cuprinde opt romane [*Enigmele infinite – vocalize* (2014), *Hotarele istorice. Vocalize în Re minor* (2015), *Justiția suverană sau adevăratul Tratat de drept procedural. Curs practic cu pilde edificatoare. Vocalize în mi minor* (2016), *Hârțile oficiale, Vocalize în Fa Major* (2017), *Jocurile trecerii, Vocalize în Sol Major* (2018), *Cuvântul cotidian, Vocalize în La Major* (2019), *Enervant, Vocalize în Si bemol minor* (2020), *Enigmele infinite. Vocalize în Do major* (2022)];

- **Convoiul** (2024).

Un calcul sumar socotește un număr de circa paisprezece mii pagini, la care mai putem adăuga alte texte narative (*Cochilia, Paranoia Schwartz, Autiștii cărților, Insula Zu* etc.) și cursuri universitare (*Editorialul, Presa și politica, Fundamentele psihologiei speciale, Psihologia transversală*). Gheorghe Schwartz își dovedește prolificitatea, citește mult și scrie temeinic, fiind preocupat de calitatea scriiturii și de modernitatea acesteia.

Trăind în Arad, având cu nume consonantic (*schw*, apoi *rtz*), publicând multe pagini, neaderând la vreo grupare

literară și fără a cocheta cu vreo revistă literară, critica pare destul de zgârcită cu recenzii, studii, prezentări, omagii festive. Recentul Premiul național pentru *Opera omnia* de la Piatra Neamț e un moment fericit și binemeritat. **Trădarea** e o autobiografie afectivă, birocratică și complexă, un traseu de viață lungă, păstrat în amintire și mărturisit într-o scriere sentimentală.

Beneficiază de o frumoasă interpretare eseistică (în volum) din partea regretatului critic literar Gheorghe Mocuța, intitulată *Schwartz contra Schwartz* (2017): "nobil cavalier al scrisului", "visător cu ochi deschiși", scriitor aflat "în competiție cu sine însuși". Totodată, George MORĂREL îi dedică un volum despre "*Cei O Sută de Gheorghe Schwartz. Amurg de postmodernism*" (Editura Tipo Moldova, 2014, 439 p.), volum căruia Florica Bodiștean îi scrie o riguroasă și exigentă cronică literară⁹.

⁹ Florica Bodiștean, *Despre autoficțiunea în formă postmodernă*, Arca, nr. 3, 2020, Arad:

"Dincolo de teoriile critice invocate pro și contra, grila prin care George Morărel citește *Cei O Sută* este fără îndoială una valabilă. Căci problema instanțelor narrative pe care o privilegiază ne conduce spre adevărul ultim al romanului lui Gheorghe Schwartz, acela că scrisul accesează cunoașterea de sine. Tocmai de aceea e nevoie de un scrib, un soi de Demiurg personal care să unească părțile dispersate, uitate din care e alcătuit Eul. De fapt, la finalul ciclului fiecare cititor îl poate soma pe Gheorghe Schwartz să recunoască, ca și Flaubert, că, în ciuda tuturor deghizărilor, „Scribul sunt Eu”. Rezultatul scrisului e, metaforic, cartea lui de identitate, iar *Cei O Sută* se recomandă astfel și ca un inedit megaroman autobiografic.

2. MEGAROMANUL CEI O SUTĂ ANABASIS

Apoi, "Cu sau fără parafa criticii surde și mute, Gh. Schwartz este un mare scriitor, unul din cei mai importanți ai generației sale". George Morărel analizează, în peste 400 pagini, ciclul romanesc cu titlul *Cei O sută de Gheorghe Schwartz. Amurg de postmodernism* (2014). Alți critici literari se pronunță asupra creației sale: Folosind cu prisosință "tehnica povestirii în evantai", Schwartz "îndrăznește să gândească

la scară monumentală", susține Caius Dobrescu, asumându-și condiția de european sau condiția omului în general". Criticul Ioan Holban scrie despre "romanul (lui Schwartz – n.n.) ca metaforă a ființei interioare", îmbinând realitatea cu ficțiunea spre a umple "gaura neagră" a istoriei, iar Ovidiu Pecican îi încadrează scrisul în proza postmodernă: "Ancorat cu putere în orizontul prozei central europene prin poetică și prin mize,

dar recuperând aparent și trăsături ale prozei postmoderne, Gh. Schwartz etalează înzestrare demnă de monografiat în vederea unei mai bune înțelegeri a locului și timpului lui istoric". Romanul "e o profeție prin iscodirea trecutului" pentru prefigurarea "vieților omenеști în insolitul și negura viitorului (scrutat de Nostradamus) fiecărei clipe". "Prozatorul imaginează spectacole sclipitoare, admirabile prin inteligență, vervă, spirit fantezist", susține Cornel Ungureanu, Gh. Mocuța (1996) compară "necredinciosul scrib" cu o "Șeherezadă modernă", iar lectura textului stăruiește în întrebarea *ce este*: istorie paralelă, decameron, utopie, parabolă, septuagintă. "Din toate cele câte ceva, puțin din fiecare", ar răspunde autorul. ***Cei o sută*** constituie "o mare izbândă a prozei noastre contemporane", precizează Ioan Holban.

În aceste considerații, ne vom referi la ***Cei O Sută*** și începem cu ***Anabasis*** (Editura Facla, Timișoara 1988), primul roman. Ciclul romanesc ***Cei o sută*** (1988 - 2013) cuprinde 4848 pagini, începe cu romanul ***Anabasis*** și se încheie cu ***Agnus dei***, (tradus ***Mielul Domnului***) și prezintă cronologia civilizației din vremea Babilonului și a Grădinilor suspendate ale Semiramidei până la profețiile lui Nostradamus ori ale lui Ahasverus. Se folosește de 100 personaje, selectate să-i reprezinte ramura genealogică din tată-n fiu. ***Cei o sută*** se încadrează în categoria "romanelor extralungi", alături de ***Povestea lui Genji*** (Murasaki Shikibu), ***Visul din pavilionul roșu*** (Cao Xueqin), ***În căutarea timpului pierdut*** (Marcel Proust), ***Finnegans Wake*** (James Joyce), ***Istoria domnișoarei Vivian*** (Henry Darger), ***Harry Potter*** (J. K. Rowling) ori ***Stăpânul inelelor*** (J. R. R. Tolkien) etc.

Temporal, romanul cel mare începe în anul 556 î.e.n. și se încheie într-un moment al viitorului, neprecizat de Nostradamus.

Spațial, evenimentele se derulează pornind din Babylon-ul persan, Atena grecească ori Alexandria egipteană până în Florența, Viena, Roma, Paris, cu împărați, conți, prinți, negustori, papi, regi. Sunt invocate nume de filosofi antici, magicieni, călugări, teologi, scriitori etc. "Cine ar fi crezut, se întreabă autorul – sub înfățișarea sa de scrib, devenit martorul evenimentelor - că arborele născut din sămânța visătoare a Primului va apuca să crească atât de viguros, în ciuda numeroaselor primejdii, astfel încât nu numai că nu se va prăbuși în țărână, ci va mai și acoperi cu coroana sa umbrele multor destine?" Întregul ciclu romanesc este o parabolă a evoluției umanității, iar gândul ne alunecă spre *Un Veac de singurătate* al columbianului G. G. Marquez.

(Am citit în ordinea apariției romanele ciclului *Cei o sută*, iar acum reiau lectura cu întâiul volum, intitulat *Anabasis*. Ce înseamnă acest cuvânt, folosit încă din antichitate, iar Lucian Blaga, în *Trilogia cunoașterii*, are un capitol cu titlul "Anabasis și Catabasis"? Vezi explicația la subsol.¹⁰ Mă voi referi la acest prim volum, anticipat de argumentul (relevant) al romancierului, care afirmă: "Istoria omenirii e un imens roman; antichitatea pare un basm; cunoștințele noastre

¹⁰ **Anabasis** este cea mai cunoscută lucrare, în șapte cărți, a soldatului și scriitorului grec Xenofon. În greaca veche, *anábasis*, „o urcare”. *ana* = „în sus”, *bainein* = „a păși sau a marșa”) este o expediție de pe o coastă în interiorul unei țări (wiki); antonim: *catabasis* = coborâre, drum în jos, poate spre infern etc.

directe se opresc după trei generații, deci antichitatea o mai poate concepe doar rațiunea. Încălzită de suflet.” Apoi susține că ”viața celor o sută sunt preluări din cărți”, reprezentând ”cronica nădejzii oamenilor și a celui ce a scris toate astea”. Dimensiunea fundamentală a întregii omeniri este speranța, rămasă nealterată”).

Autorul s-a documentat foarte atent în reconstituirea atmosferei vremurilor atât de îndepărtate. A constatat că șirul oamenilor a umplut cu măreție și josnicie un asemenea interval, iar imaginația, visul escatologic și fascinația memoriei scribului s-au lăsat cuprinse de uitarea viitorului, spre a da prospețime și autenticitate evenimentelor dosite din vremurile atât de îndepărtate. Fantazarea în selecția bărbaților, obsedați de continuitatea șirului, rămâne ideea călăuzitoare în restituirea câtorva milenii de evenimente, mișcate de personaje. Fiind începutul – în urmă cu vreo 2500 de ani, pe vremea regilor babilonieni, Nabucodonosor și Nabon-na'Id, întâiul personaj (**Primul**) a venit – asemenea evreului Moise – plutind pe apa Eufratului într-un coș de nuiiele - asta ca legenda să capete înfățișări mitice - putând descinde din rătăcirile erotice ale uneia dintre Marile Preotese. Fătul va fi adoptat de un negustor bogat, iar inteligența copilului îi sporește avuția. Este ”al nouăzeci și nouălea strămoș al scribului acestor rânduri”. Cetatea Babylon era aureolată de celebrele Grădini suspendate și de Turnul Babel. Sintetizăm capitolele:

- **Primul** este dat în grija lui Țipor, fiu de negustor evreu, care va apare episodic, dar relevant, în toate vremuirile

evocate. Se însoți cu o femeie în deșert și astfel se nascu Al doilea. Ne aflăm înaintea erei noastre între anii 539 și 486;

- **Al Doilea** s-a născut într-o oază a deșertului, fiind adus în Babylon de către enigmaticul Țipor la casa bunicului, bogatul negustor. N-a moștenit înțelepciunea tatălui său, dar a fost un războinic luminat, un ins obsedat de bani, construind un imperiu financiar, prin sfaturile și protecția evreului Țipor;

- **Al Treilea** ajunge general al Marelui Rege, preocupat doar să distrugă. Visele premonitorii vestesc despre înfrângerea perșilor de către greci, trupul fiindu-i răătăcit printre mii de cadavre, fiind recunoscut după "coiful de argint".

- **Philopater**, al patrulea strămoș din Cei O Sută, n-a moștenit nici ambiția și nici intoleranța tatălui. Părăsește cetatea grădinilor suspendate, apucând, împreună cu familia, spre Apus. Însoțit de urmașii lui Țipor, ajunge în Atena, apoi în Eleea. Caută osemintele și armura tatălui, apoi dispăru pentru totdeauna cu armura și urna cu osemintele între fulgii de zăpadă.

- **Al Cincilea** era poreclit, de către greci, **Persanul**, moștenind voința de glorie, invidia, dar și o fire cumpătată a tatălui: "Trecerea prin lume a persanului a rămas ca o dâră: "umbra unui vis", dar "o umbră care trebuie să fi aparținut cândva cuiva".

- **Philadelphul, porecla celui de Al Șaselea**, "fusesse un om liniștit, fără ambiții de mărire, găsimu-și unica fericire în viața de familie". În Atica sau Heracleea. Avea, spune scribul, un viciu: "dragostea de înțelepciune". Așa îl cunoaște pe Socrate și Empedocle, descoperindu-și vocația de medic și tămăduitor. Își mai spunea și filosof.

- **Nihilistul** este **Al Șaptelea**, "descoperirea de grație a scribului", era însoțit peste tot de Diogene din Sinope, mergând "în căutarea celui mai prost om din lume". Avea o plăcere sadică de a defăima, avea aroganța, în spiritul atitudinii "nihiliste" a Școlii filosofice de la Kyrene. Și-a ispășit hoinăreala la Ephes, unde deveni "incendiatorul moral" al Templului zeiței Artemis.

- Am ajuns la **Al Optulea – Philantropul** – care se stabilește în Halicarnas și începe construcția celebrului Mausoleu funerar, minune a lumii antice.

- **Al Nouălea** cică ar fi macedonean, ducându-și traiul, ca paj, pe lângă Alexandru și Aristotel. Avea pasiune pentru corăbii, de aceea, scribul îl numește **Nausiphoros**. El va mărturisi despre expedițiile lui Alexandru Macedon, având deci preocupări scriitoricești. Este "personaj ideal" pentru o biografie romanțată, susține autorul.

- **Al Zecelea**, poreclit **Leukos**, din șirul seminției înaintașilor noștri, a sosit cu părinții în insula Rodos, îndrăgostindu-se de Arete, fiica dușmanului tatălui său. Fantazarea scribului introduce nararea profund în legendă (scribul nu este un istoric, spune G. Schwartz. Atunci când îi place ceva mult de tot și când probitatea îi spune că nu greșește prea grav, atunci își permite aceste mici plăceri și include în povestire și date insuficient atestate"). Capitolul este fermecător, trecând din spațiul narativ al evenimentelor reale în mit, legendă și fantezie.

- **Astronomul**, adică **Al Unsprezecelea**, ajunge la Alexandria ("localitatea cea mai frumoasă, cea mai completă, cea mai cosmopolită"), în căutarea unui manuscris misterios,

din celebra Bibliotecă. Ca urmare a documentării, a scris mult, iar lucrările sale științifice excelează prin calitatea argumentației. A conceput un model planetar, născocind și alte teorii, ex. apotropaică, și l-a cunoscut pe Archimede.

- ***Al Doisprezecelea*** s-ar fi născut în Syracuza înaintea izbucnirii războiului punic, sfârșind prin sinucidere. A fost un epileptic și în plus avea accese de nebunie ("Este o minune că a putut să-și îndeplinească datoria de a perpetua spița"). În compensație, vorbea în transă limbi dispărute, rățăcea în spații îndepărtate, prorocea, având capacitatea "paralizantă de cunoaștere a viitorului".

- ***Katoptronos, Al Treisprezecelea***, ar fi constructorul oglinzii de pe Farul din Alexandria, dar și al Cutiilor magice ale teatrului ambulant.

(Aceștia 13 sunt cei care ocupă istoria antichității Orientale, fiind personajele volumului I.)

Scriind despre descendență, romancierul folosește referințe, pe baza unei ample documentări (documentarea e convertită în memorie spre a deveni literatură), dar investește, în organizarea romanului, fantezie, mituri, legende, poezie, proză poetică și personaje înaripate. De la ***Al Treisprezecelea*** până la ***O sută*** se mai perindă multe personaje, animatori de evenimente, crescând, cu ramurile "unui arbore născut din sămânța visătoare a Primului", un copac viguros și acoperind cu umbra sa destine, civilizații, culturi, evenimente tulburate de pasiuni îndrăznețe ori patimi nătânge. "Se sperie gândul" cronicăresc în fața tenacității

talentului narativ al romancierului, angajat într-o asemenea aventură panoramică despre evoluția umanității. Recuzitele sale sunt dintre cele mai rafinate, folosind documentarea cronologică, imaginația, mistificările, miturile, memoria evocatoare, inventând nume de personaje, animatoare de inventarea unor evenimente tulburătoare prin selecție, diferite de la o epocă la alta, de la o mentalitate la alta, de la o cultură la alta. Cu o minte rafinată de lecturi și cu o imaginație utopistă, scribul – martorul vieții și faptelor Celor O Sută – tulbură lumea prin modul ficțional în care pricepe realitatea, distilând imaginația în evenimentialitate și recreând documente credibile, sensuri despre trecerea timpului și împrăștierea uscățivă a vremurilor.

Nu avem motiv să nu-l credem pe Scrib, chemând în sprijin pe Kundera, care afirmă (în *Ignoranța*) că "nicio realitate nu mai există așa cum era atunci când era", iar "restituirea ei e cu neputință". Adeseori, Autorul își aseamănă demersul cu intrarea într-un labirint, fără un fir al Ariadnei, rătăcind prin cotloanele istoriei, în căutarea justificărilor care să dea autenticitate literară relatărilor. Norocul său este umbra proprie, recte **Scribul**, care-l ghidează și-i luminează calea acolo unde e posibil, iar unde e neputincios scuzele înlocuiesc "găurile negre". Frânturile de realitate, țesute cu abilitate în covorul zburător al civilizației umanității reconstituie atmosfera și mentalitatea care au hrănit evoluția multor generații de străbunici, bunici, părinți prin neîntreruptă contemporaneizare. Caleidoscop, clepsidră, labirint, muzeu sunt atribute pentru demersul cutezător al Scribului în

depistarea ascendenților autorului, din vremea mirării ivirii pe râul Eufrat a unui coș de nuiele, venind pe ape "ca Sorgan, regele, și ca Moise, Teonomul". Simbolistica este alimentată, în plus, de Țipor, evreul născut în Ierusalim, veșnicul prezent două milenii jumătate, intersectându-se între personajele generoase ale Romanului.

Stilistica textului îndeamnă spre o interpretare parabolică, grație căreia se compară două sau mai multe texte, din care unul e deformat sau deformează cronologia. Imaginea textuală, reconstruită de Scrib, sacralizează, fără a altera datele istorice ajunse până în prezent, deși chiar ele trădează prin mistificare, devenind homerizate, deformate. Ca intelectual subtil, cu studii de psihologie și cu aleanuri filosofice, Gheorghe Schwartz rostuește frazele cu suficient ștaif spre a da textualizării aura înaltelor virtuți stilistice. Autorul parabolizează, mistifică, inventează neconținut, pune vise în nopțile tulburate ale eroilor săi, umple cu spectacol viețile personajelor sale (înaintașii săi!), poetizând ca un veritabil liric: "întâmplări cumplete se succedau asemenea picăturilor mari de apă căzute pe timp de furtună"; "e preferabil să ai un nas lipsit de eleganță, cârn și răsfrânt, negrecesc, cu nări mari, dilatate în toate vânturile, capabil să recepționeze oriunde și orice, decât un splendid nas elen ce nu e în stare să miroase decât boarea nu întotdeauna curată a pământului"; "din cauza depărtării, lumina cădea blândă, iar rănilor i se închideau sub balsamul ei"; "viața fericită din Hariclea ...ara ca un vânt scuturând când mai tare, când mai domol coroanele copacilor..." etc. Caracterizarea Aretei (pp. 271 - 273), precum și Anexa "*Hanibal ad portas*" sunt splendide proze poematice.

Ne oprim aici cu considerațiile despre **Anabasis**, întâiul volum din **Cei o sută**. Sunt suficiente pagini pentru un articol de revistă. Poate prea multe. Mai sunt alte zece volume, care așteaptă să fie băgate în seamă și să genereze comentariile unui ambițios nebunatic, hotărât să intre, ca cititor, în lumea scribului, scrutându-i gândurile exprimate în cele 4848 pagini. Acestea și celelalte romane și proze (mai) scurte – deocamdată cincizeci de cărți – deschid drumul lui Gheorghe Schwartz spre popasul în Câmpia marilor Scriitori Români contemporani și a intrării sale în Marea Literatură Universală.

3. ANEXĂ

**(Profesorii/ filosofii dr. Ioan Biriș și dr. Maria Sinaci
au avut inițiativa elaborării unui volum cu Filosofii
Aradului; mi s-a solicitat să elaborez un text despre
filosoful Gheorghe Schwartz)**

FILOZOFUL DE PE STRADA DOBRA

Gheorghe Schwartz, unul dintre cei mai prolifici, valoroși, vehemenți și virtuoși creatori de texte în proză, își întitulează romanul autobiografic ***Trădarea***, manifestând tenacitate în a concepe titluri, alcătuite din opt litere, cum sunt toate prozele sale. Un juriu (președinte Ioan Holban) i-a atribuit, pe anul 2022, Premiul pentru literatură **Opera Omnia** "Ion Creangă", de la Piatra Neamț, prin care se alătură altor prozatori omagiați: *Dumitru Radu Popescu, Nicolae Breban, Eugen Uricaru, Dan Stanca, Gabriela Adameșteanu*. Organizatorii le solicită laureaților "o autobiografie", memorii sau amintiri, care să onoreze "spiritul celebrelor Amintiri din copilărie ale Patronului Premiului". *Cele peste 10 mii de pagini ale scriitorului Gheorghe Schwartz cuprind suficientă filozofie spre a-l încadra între gânditorii cunoașterii, prin logica organizării ideilor într-o structură.*

1. Biografia. *Trădarea* este o autobiografie cu "un personaj dintr-o piesă concepută de Dumnezeu", un fel de "rescriere a scenariului vieții mele", susține Gheorghe SCHWARTZ. Adeseori, aventura narativă înghite detaliile biografice ale autorului, dacă acesta ignoră să-și scrie autobiografia, memoriile, amintirile. După Gheorghe Schwartz, creația substituie biografia, întrucât *„diferența dintre trecut, prezent și viitor este doar o puternică și încăpățânată iluzie”,* justificând cu un argument tot literar: *„vremurile definite nu sunt decât o singură vreme, iar toate cele o sută de personaje încap într-unul și același personaj”*. Acest Personaj este chiar Scribul care și-a pus viața în cărți, iar personajele sale sunt înfățișări/ măști ale Sinelui.

Romanul *Cei O Sută* e construit pe iluzia succesiunii și simultaneității, întrucât șirul de o sută de personaje, "bunic, tată și fiu s-au născut, au trăit și au murit împreună în acest unic timp", alcătuit din trecut, prezent și viitor. Cărțile îi sunt adevărata sa biografie, justifică Romancierul.

Se naște în Lugoj, 16 septembrie 1945, într-o familie cu îndelungată tradiție evreiască. Copilăria din localitatea natală, Lugoj - orașul culturii bănățene -, în grija protecție a bunicii și părinților, studiile liceale devin sursă de nostalgie și de mărturisiri. Specificitatea zonei Banatului constă în multilingvism: "Lugojul era un oraș unde alături de români trăiau, unguri, nemți, evrei, sârbi și țigani. Așa că era un fapt obișnuit ca lumea să vorbească mai multe limbi. În casa noastră, părinții discutați între ei în limba maghiară, bunicii mi se adresau în limba germană, iar părinții vorbeau cu mine

românește”. Giuri - **Filosoful de pe strada Dobra** - provenea dintr-o onorabilă familie evreiască (*”Bunica Salinsky, născută în Biserica Albă, căsătorită cu un moșier, s-a ținut mereu boiereasă”*), era cuminte ca și copil, conștiincios ca elev, cu apetență spre huzurul lecturii și a pierderii timpului cu șahul, dar dedat cu comentarii și filosofări inocente: *”Eu am ajuns pe strada Someșului, care mai devreme s-a numit strada Dobra. Ochelarist de mic și cu părul foarte cârlionțat, dacă m-am evidențiat prin ceva, acel lucru a fost că nu puteam să tac și că aveam întotdeauna ceva de comentat. În fața oricui. Tatăl unui prieten m-a numit „filozoful din strada Dobra” (p. 14). Amintirile rămase în memorie sunt restituite cronologic, de la primii pași ”pe umerii cuiva” până la nedreptățile școlare, de la evocarea figurii învățătorului său până la conturarea unei chemări profesionale pentru o carieră universitară: ”Plecarea din Lugoj a însemnat și plecarea mea în viață”.*

A urmat **Viața la Cluj și importanța mustății în destinul meu**, cu evocarea profesorilor universitari, a colegilor, a vremurilor tot mai tulburate, care determină schimbarea sensului vieții, a condiției sale de evreu român și de român evreu. Reia o scrisoare din volumul **Problema** (2019): *”Eu, Gheorghe Schwartz, om problemă - problema evreu – nu am voie să mă plâng de destin: m-am născut în anul 1945 și, spre deosebire de CEI O SUTĂ, spre deosebire de mai toate generațiile trecute, eu am fost scutit să trăiesc un război. Și n-am trăit nicio deportare, niciun pogrom definit drept pogrom. Eu, om problemă - problema evreu - nu am trecut prin nicio alarmă, așa că am trăit doar războiul din vreme de pace. Și, totuși, de*

ce-mi vine din străfunduri veșnica neliniște ? De unde veșnica dramă între a rămâne și a pleca? Problema evreiască se află chiar în evreu”.

Pe lângă rigiditatea mentală și atitudinală a poporului cultural din jurul arcului carpatic față de nume străine – evreiești, maghiare, nemțești ori rusești, lamentărilor sale li se adaugă condiția de ”scriitor provincial”. Este convins că stabilirea sa în Capitală i-ar fi adus numeroase avantaje, iar valoarea sa artistică ar fi căpătat o altfel de aură calitativă. Soarta l-a trimis în Arad: ”când am ajuns să debutez, gândurile acestea s-au motivat că, doar în capitală fiind, ți se poate aprecia la justa valoare scrisul și iarăși am dorit să mă mut la București”. Renunță. Cu harul său de povestitor remarcabil, își reconstituie momentul publicării unei pagini în revista *România literară*, stabilirea ca profesor în Arad, căsătoria, copilul, premii pentru romane, ciclul lugojean, romanele din seria ***Cei O Sută***, apoi ***Vocalize***, implicarea în activitatea politică, cariera universitară, precum și alte ”trădări” într-ale scrisului.

Afirmă scriitorul arădean: ”Viața mea a fost un adevărat roman”; trădarea de a-mi publica ”romanul vieții”, o ficțiune cu un singur personaj, luând chipul autorului însuși e totuși trădare. Textul se încheie, ca într-o compunere didactică, cu ***”Cărțile pe care le-am scris reprezintă totodată și cele mai fidele amintiri ale mele”***. Deviza, susținută hotărât cu afirmații aproape aforistice, se încarcă de melancolie și deziluzie: ***”misiunea socială a unui scriitor este de a se lupta cu morile de vânt și de a-și tăia craca de sub picioare”***.

El n-a degustat vreodată din plăcerile superficialității, tratând scrisul ca o profesiune de credință, ca o singulară caracteristică a personalității sale, văzută "transversal". Nici pe departe nu e vorba de încheierea unui vis dintr-un somn fără trezire, ci de un rechizitoriu de viață, de la școala primară până la universitate, de la lecturile intense ale scribului până la publicarea celor 50 de cărți, de la condiția scriitorului provincial până la ofertele culturale ale timpului politicianist, de la viața profesională între întârziții mintali și studenții conștiincioși până la intimitatea vieții de familie, trăită într-un frumos apartament din Arad, Piața Catedralei, nr. 5, înțesat de cărți și vechituri moștenite, poleite de amintirea unei veșnice tinereți.

Gheorghe Schwartz este un romancier viguros și profund retoric, al cărui pact autobiografic stabilește o relație de identificare între scrib, narator și personaj. Se exprimă pe sine, iar frământările sufletului generează personaje complexe, hrănite deopotrivă cu rațiune și sensibilitate. Aceasta este biografia, ușor romanțată, a intelectualului Gheorghe Schwartz.

PS: Cititorii mai încântați de biografii pot regăsi alte secvențe de romanțuri despre Gheorghe, **Cel de-al O Sutălea** personaj, cu care încheie ciclul, cu al unsprezecelea roman cu titlul *Agnus Dei* (2013). Este (despre) Gheorghe (1944 - ...), Ghiuri, (" - scribul ești chiar dumneata..."), cel "conceput în zgomotul tunurilor ce bubuiau tot mai aproape, *Al O Sutălea* s-a născut în casa evreiască a unei familii deportate dintr-o mică localitate din pusta maghiară". Și urmează alte romanțări

dosite în imaginație, sfârșite într-un epilog din Platon, Timaios, 33, b: "...dar universul trebuie să aibă o formă solidă, iar pe cele solide le îmbină, în chip fericit, la un loc, întotdeauna, două medietăți, niciodată una singură". Astăzi, 2 ianuarie 2023, Marele Romancier îmi telefonează cu voie bună și urări, anunțându-mă că i s-a tipărit a 50 carte (având - desigur - titlul cu opt litere), iar o editură pariziană i-a băgat sub tipar una dintre **Vocalize**-le sale.

- Mă aflu în fața ecranului, am început o nouă carte, iar, când ochii îmi obosesc, privesc la acvariul cu pești exotici, care au crescut mai viguroși decât mustața, celebra mea, mustață.

- "Exercițiile mele spirituale de sorginte filosofică", mi-ar fi zis, sunt "arterele care oxigenează narațiunile scriitoricești și venele care dau personajelor strălucire și vehemență".

2. Irizări filosofice. În cazul scriitorului Gheorghe Schwartz, este nevoie de scormoneală spre a identifica implicarea sa în problematica filosofiei, așa cum este această știință înțeleasă de contemporaneitate. În copilărie, datorită predispoziției sale de a se îndoi de orice și de a comenta, colegii de joacă l-au poreclit "Filosoful din strada Dobra" (strada pe care locuia în orașul său natal, Lugoj).

a. Filosoful din strada Dobra devine ...doctor în filozofie

Abia la 55 de ani, avea să i se confere titlul de doctor în filozofie cu teza "**Politica și presa. Reprezintă mass-media a patra putere în stat?**" (2000), lucrare ce va fi publicată, în 2001, cu titlul "**Politica și presa**", fără ca autorul să menționeze că este vorba de o lucrare de doctorat în "filosofia politică".

(Coordonatorul tezei, prof. Nicolae Kallos (1926 -2018) a fost unul din supraviețuitorii holocaustului, cotate ca "un filosof marxist creativ", *scriind o carte despre evreitate, holocaust și comunism ca experiențe personale, într-un dialog amplu cu Sandu Frunză*). Teza de doctorat, dacă este convertită în cartea amintită, nu are suficiente probe pentru a fi încadrată în domeniul filosofiei, știință preocupată de cunoaștere, de exerciții spirituale, de un mod metafizic de viață. La bibliografie, abia dacă sunt menționați câțiva filosofi (Jaspers, Marcuse, Montefiore, Noica), iar considerațiile converg spre intersecția dintre presă și politică, un fel de curs studentesc pentru viitorii jurnaliști. E mai degrabă o carte cu problematica filosofiei¹¹ politice.

b. Filozofia comportamentului și psihologia transversală

La un moment dat, pentru studenții de la psihologie, publică șase ediții din cartea-curs Psihologia transversală -, la început cu titlul "***Filozofia comportamentului, introducere în psihologia transversală***" (2002, 2016). Susține autorul: "Psihologia transversală" reprezintă un concept propriu privind comportamentul uman al „individului om, liber și sănătos”. Dar ce este psihologia transversală? Suntem obișnuiți ca, în școală sau în facultate, psihologia să se predea în ordinea proceselor constitutive: *senzațiile și percepțiile, memoria, atenția, gândirea, aptitudinile, deprinderile etc..* La

¹¹ Utilizăm cuvântul "filozofie" sau "filosofie", fără a face o diferență, întrucât specialiștii (și dicționarele) consideră că nu există vreo diferență semantică între ele două noțiuni.

toate acestea, se mai adaugă, de regulă, "*tipurile de activitate nervoasă superioară*". Desigur, cauzele unui asemenea gen de descompunere a întregului țin de rațiuni didactice. Însă, rezultatul este că, astfel, traiul individului este defalcat până la irecognoscibil, plasându-ne ca în fața unei teighele de măcelărie, unde organele și mușchii frumos ambalați ne stârnesc, cel mult, sucurile gastrice, făcându-ne să uităm cu totul că produsele din vitrină au făcut odată parte din niște organisme vii. Cumpărând cotletul, ne gândim cum va arăta acesta în farfurie și nu la animalul care a avut o culoare anume, ochii blânzi și o încăpățănare specifică în a trăi. Ajungem ca procesele psihice să ne apară asemenea firelor subțiri din interiorul cămășii care izolează un cablu. Fiecare fir este responsabil purtător de un mesaj sau de un aspect al unui mesaj, fără a fi capabil să funcționeze și de sine stătător. De pildă, în gândirea curentă, nu se pot izola decât ipotetic „o atenție” ori „o memorie” și cu atât mai puțin ne putem imagina, chiar teoretic, un proces psihic de sine stătător. (Deși în producții S.F. există azi deja și asemenea plăsmuiri, mâine cine știe...). Pentru noi, procesele psihice împreună, predominant sau distinct, vor conlucra pentru a ne înfățișa tabloul unui comportament viu. De unde rezultă că „psihologia tradițională” scoate în evidență o devenire și o evoluție, un fel de „psihologie a cotletului”¹². Tăind cablul amintit pe transversală, vom încerca să aflăm ce se întâmplă într-o anumită fracțiune de timp¹³. O viziune a unor

¹² Gheorghe Schwartz, *Filosofia limbajului în spiritul psihologiei transversale*, Editura Paideia, București, 2004, p. 87.

¹³ Gh. Schwartz, *Trădarea*, interviu dat lui Jean Livescu (în ms), p. 112.

realități psihologice, aduce în discuție atitudinea integrată a funcționării proceselor psihice (memoria, atenția, gândirea, limbajul), în sensul corelării lor și a interdependenței relațiilor dintre acestea. Psihologia transversală "e știință de graniță între psihologie și filozofie"¹⁴, studiind "comportamentul" și componenta acestuia "dispoziția", celula elementară a acestuia, chemând în sprijin, prin intermediul lui Anton Dumitriu, pe Aristotel. Se trece pe terenul limbajului, a cărui filozofie "reflectează asupra limbajului ...în raporturile sale cu facultățile cognitive, cu acțiunile umane, dar și cu lumea (reală și posibilă), luând în considerare și funcțiile sale"¹⁵.

Psihologia transversală se alătură încercărilor psihologilor, începute în urmă cu vreun secol, de a restimula legitimitatea și autoritatea psihologiei ca știință a psyché (ψυχή), recurgând la o știință de vecinătate din domeniul "științelor comportamentale" (pedagogie, antropologie, neurologie, computerizare, sociologie). Aceleași căutări de conturare a științei filosofice se produce prin atragerea în conul discuției a căutărilor (împreună) filosofice, sociologice, teologice, logico – matematice, lingvistice, psihologice etc. Operația de analiză transcendențială a unei realități devine operațională deopotrivă pentru filozofie, găsindu-și resursele în propria ogradă, fiind cultivate împreună și folosite ca metodă deopotrivă, cum ar fi epistemologia, logica, ontologia, teologia, științele matematice, fizice, chimice, biologice, limbajul și reprezentarea artistică. Cel puțin intenția autorului

¹⁴ Idem, *Filosofia limbajului în spiritul psihologiei transversale*, Editura Păideia, București, 2004, p.8.

¹⁵ Ibidem, p. 9.

este de a trece, cu psihologia transversală, în spațiul filozofării: "psihologia transversală se vrea accesibilă *filosofilor de profesie și filosofului din orice om*"(s. m.)¹⁶. Umanizarea traseului spre înțelegerea iubirii de sine trece prin spiritul speculativ al limbajului, nichelizat cu o generoasă strălucire morală. Ca suport al gândirii ("nu există gândire fără limbaj"), limbajul devine subiect al filozofiei, iar din perspectiva psihologiei transversale, el asigură trecerea de la dispoziție (cea mai mică unitate comunicativă) la comportament (ca manifestare a înțelepciunii gândindu-se pe sine). Gheorghe Schwartz analizează aspectele psihologice ale limbajului folosind tehnica analizei complexe specifică filozofiei, Sensul demonstrației sale cuprinde ideea că "limbajul nu este doar comunicare, ci una dintre formele de exprimare a sinelui"¹⁷

c. Transsubstanțierea ideilor filosofice ale antichității în romanul Cei O Sută (1997 - 2013)

Un cititor fidel are nevoie de tenacitate (o nebunie subtilă) de a măsura cum se cuvine paginile romanelor lui Gheorghe Schwartz, foarte multe, foarte dense, foarte complexe, în care ingeniozitatea documentării este hrănită cu o imaginație puternic simbolizată. Este nevoie de lecturi reluate, de o gândire participativă (interactivă), de o cultură ce zboară spre zorii filosofiei, întâlnind pe traseu nori înserați în evenimente istorice și reflecții contemporane, cu iz politic și sublimare culturală.

¹⁶ Ibidem, p. 15. În sprijinul propoziției, a ideii din citat, Gh. Schwartz se declară de acord cu filosoful englez, prof. Simon Blackburn (n. 1944) că "*Filosofia este gândirea umană care a devenit conștientă de sine*".

¹⁷ Ibidem, p. 192.

3. Contextul filosofării în *Anabasis* din ciclul Cei O Sută. Proiectul *Cei O Sută*, finalizat după mai bine de un sfert de veac, prezintă, în 11 romane, evoluția umanității de la Căderea Babilonului până în vremea golului lăsat de scrib, anticipat prin anul 2040, o succesiune a o sută de bărbați, înaintașii săi, care au participat înlănțuiți la progresul civilizației și a condiției umane, de-a lungul a o sută de generații. Însumate, textele cuprind aproape cinci mii pagini. În fiecare volum, reconfigurarea biografiei personajelor se încropește din documentare istorică, interpretare filosofică, imaginație simbolică și semnificație prozodică. Toate acestea sunt transsubstanțiate într-o alcătuire omogenă, ornamentată cu condimente specifice discursului românesc modern, dând textului valoarea recomandată pentru însiruirea ciclului românesc între cele mai virtuozose creații ale literaturii universale. (Îmi permit să precizez că marile creații ale umanității, semnate de Homer, Virgiliu, Dante, Shakespeare, Goethe, Dostoievski, Hemingway, Marquez, Buzzatti și alți câțiva, au rezistat timpului grație armăturii filozofice a construcției narative). Ca să respectăm intenția exprimată în titlu, ne vom referi la modul în care personajele întâiului text (*Anabasis*, 1993) se intersectează cu ideile unor filosofi ai antichității. Este motivul pentru care Gheorghe Schwartz este nominalizabil între "filosofii Aradului", în ciuda faptului că nu dispune de titluri care să-i justifice prezența. Filosofia sa implicită devine o modalitate de a scrie cu idei, de a folosi gândirea înaltă pentru a înzestra personajele cu harul cunoașterii, a limbajului speculativ și a dialogului, ca exercițiu spiritual și ca examen de conștiință.

De la întâiul personaj (fără nume), de peste 2500 de ani, adică din 556 î.e.n. până la Gheorghe (1944 -) istoria omenirii a fost animată de Speranța, rămasă nealterată. Genealogia începe cu acest personaj, venit într-un coș pe apele Eufratului, crescut în Grădinile exotice ale Semiramidei și în apropierea Turnului Babel, sub protecția zeilor. Urmașii se mută spre ape mediteraneene, înspre Alexandria, Atena, Roma, trăind în apropierea împăraților, a învățaților și a culturii și civilizațiilor, care a amprentat farmecul intelectual al condiției umane. Între aceștia, un loc aparte ocupă filozofii vremii, cum ar fi Zenon din Elea, Parmenide, Socrate, Platon, Empedocle, Anaxagoras, Aristipp, Diogene, Aristotel, Aristarch etc, unii stoici, alții socratici, unii nihiliști, alții pitagoreici.

Capitolul **Philadelphul – adică Al Șaselea – (434 î.e.n. – 347 î.e.n.)** are denumirea *”Despre fața îngrozitoare a geniului (Un dialog pierdut al lui Platon)”*¹⁸, căruia i se anexează *”Chircit pe bucata lui de pământ”*¹⁹, cu referință la Socrate. Este capitolul în care personajul, cu numele de Philadelphul, participă la condamnarea lui Socrate, scribul însoțitor descriind apărarea lui Socrate, pe baza stilizării (transubstanțierii) considerațiilor lui Platon²⁰.

¹⁸ Gheorghe Schwartz, *Cei O Sută. Anabasis*, Editura Facla, Timișoara, 1988, pp. 132 – 157.

¹⁹ Ibidem, p. 158. Este însoțit de un citat atribuit lui Socrate: ”Vine întotdeauna o clipă în care principiile, dacă sunt adevărate, cer să fie trăite”

²⁰ Platon, **Apărarea lui Socrate**, în *Opere*, vol. I, ediția a II-a, traducere în limba română de Francisca Bălăceanu, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1975, pp. 5-49.

3.1. *Platon despre Apărarea lui Socrate.* Care este modul de receptare a textului filozofului antic Platon despre modul în care a fost acuzat discipolul său, Socrate, peste două milenii și jumătate? Cum un eveniment atenian în care personajul este un filosof este reprezentat, de către Gh. Schwartz, într-o operă literară? Care este relația dintre textul primar (chiar și acesta în relatare indirectă) și textul artistic? Iată câteva întrebări care întrețin discursul despre un important filosof al Antichității grecești, sursa de unde a început să se răspândească practicile gândirii speculative de sorginte spirituală. Vom lectura *Apărarea lui Socrate*, (în greacă veche *Ἀπολογία Σωκράτους*) așa cum a prezentat-o Platon²¹ (știut fiind că dialogul socratic s-a păstrat prin intermediul scrierilor lui Platon). Avem certitudinea că Platon s-a străduit să fie cât mai fidel în reproducerea "apărării" lui Socrate, în fața acuzelor că "*Socrate săvârșește nedreptăți; el strică pe tineri, nesocotește pe zeii în care crede statul și se închină la alte zeități, noi*", formulate de către "Meletos mă urmărește ca din partea poezilor, Anytos din partea meseriașilor și a oamenilor politici, Lycon din partea oratorilor". Recitind cu atenție sporită "apologia" socratică întru apărare în fața judecătorilor și a "bărbaților atenieni", Socrate folosește dialogul, ca un exercițiu spiritual prin care determină acuzatorii să afle adevărul adevărat. Pârâcioșii și bârfitorii, nominalizați mai sus, sunt determinați să poarte un dialog cu propria conștiință, un fel de examen al "cunoaște-te pe tine însuți". Numai așa se pot releva contradicțiile din propria părere, iar dialogul nu

²¹ Ibidem

e modalitate de informare, ci una de educare (ca formare) a personalității preopinienților. Nu se află în această secvență justițiară vreo idee filozofică și nici un mod de afirmare a unei concepții care să se intersecteze cu gândirea filozofândă. E mai degrabă o retorică judecătorească, o formă de apărare printr-o acuză mascată, într-un dialog subtil cu "cetățenii Atenei" și cu pârâcioșii, în prezența juraților, care-i decid, prin vot, soarta.

3.2. *Schwartz despre Apărarea lui Socrate.* Deși familiarizat cu "gândirea îmbătătoare a pytagoricienilor" și cu "raționamentele seci, dar stupefiantе ale eleaților", Al Șaselea (Philadelphul) îl întâlnește pe Socrate, într-un dialog, conceput "într-o succesiune amețitoare de argumente". "Bătrânul afurisit" îl atrăgea, prin înțelepciunea sa, dar îl obozea cumplit chiar valoarea înaltă a acesteia: "se comporta ca un vin care nu se putea bea decât cu multă apă, iar bătrânul nu se lăsa diluat"²². Dar Socrate vedea în el un posibil discipol, văzându-l ascultător și fericit, înțelept și cu exprimarea îngrijită. Prin participarea la simposioane, alături de Socrate și alți învățați (filozofi), ajungea la aceeași concluzie de care era animat bătrânul gânditor: "cât de puțin știu". Mai apoi, devine tot mai convins că "fericirea locuiește pe alte meleaguri decât cunoașterea"²³. Iar Scribul își expune concepția sa despre cunoaștere punând în vorbele Philadelphului frânturi de gândire, cum ar fi "trăirea autentică a științei", lăsând alături satisfacțiile oferite de confortul fizic și psihic. Afirmă: "Dacă Socrate își spunea filosof, adică iubitor

²² Gheorghe Schwartz, *Cei O Sută. Anabasis*, Editura Facla, Timișoara, 1988, p. 147.

²³ Ibidem, p. 148.

de înțelepciune, atunci Philadelphul trebuia să se numească philophilosof. El îi iubea sincer pe înțelepți, pe învățați și pe străluciții vorbitori, dar nu era în nici un caz unul dintre ei”²⁴. Este un fel de autocaracterizare, din acest punct de vedere al autorului de care ne ocupăm: iubește/ trăiește filozofia, dar nu îmbracă haina de gală a filosofilor. Nu dispunea de ”un daimon asemenea lui Socrate”, dar îi place să-l frecventeze, să-l viziteze la închisoare ”pe bătrânul învățat”, unde ”povestește” despre sufletul încorsetat în închisoarea trupului, despre componentele contrare ale alcătuirii corpului: foc, aer, apă, pământ, despre rostul medicinei în tămăduirea omului, despre reîncarnarea susținută de pitagoreici, despre întrămarea sufletului ”a cărei sănătate e *virtutea*” (”Medicul trebuie să fie la fel de bun filosof”²⁵).

”*Chircit pe bucata de pământ*” este anexa la **Al Șaselea** (p. 158) fiind vorba de încrimnatul Socrate, așteptându-și procesul și pedeapsa capitală. Sosesc ucenicii, între aceștia Platon, Antistene, Aristipp și alți tineri. Era acuzat, după cum se știe, de Melatos pentru: nrecunoașterea zeilor oficiali, introducerea altor zeități în cetate și coruperea tineretului Atenei. Pe actul de acuzare, își pun semnăturile politicianului Anytos și oratorul Lycon. Cinci sute unu heliaști, aleși prin tragere la sorți dintre cetățenii liberi ai Atenei, îl judecă pe bătrânul învățat.

Discursul de încriminare fu susținut de acuzatorul principal, Melatos (tânărul poet ?). Socrate nu-și pregăti un

²⁴ Ibidem, p. 149

²⁵ Ibidem, p. 157.

discurs de apărare. În locul unei cuvântări coerente, Socrate adoptă un ton de conversație cu acuzatorul, adoptând o stare de liniștire și aleasă cumpănire, de simplitate, care nu făcu impresie prea bună judecătorilor. Adoptând tehnica sofistilor de a spulbera logica vorbelor și absurditatea ideilor, Socrate ascultă acuzațiile lui Anytos și Lycon, apoi le consideră "învinuiri teoretice". "Nu căutați virtutea la zei, pentru că ea se află în noi", ar fi rostit Socrate. Acuzele îl bombardează când extrase din vorbele răutăcioase ale lui unuia care-i contestă zeii, când din faptul că, în loc să lase tineretul să participe la reconstruirea țării, este ținut de vorbă în piața publică. Răspunde Socrate: "Cine nu e vinovat n-are de ce să ceară clemență." Votul heliaștilor îl condamnă pe Socrate, considerându-l vinovat. Spectacolul s-a terminat. Putea fi pedepsit cu plata unei amenzi, putea alege exilul, dreptatea ori moartea. După opinia scribului, Socrate în reluarea de cuvânt solicită ori achitarea ori moartea, rostind două propoziții ce pot fi reținute de gândirea filosofică: "Supraviețuirea morală este condiția indispensabilă supraviețuirii fizice" și "Virtutea este, până la urmă, condiția indispensabilă vieții"²⁶.

Înainte de execuție, în zori este vizitat de prietenul său Criton, care-i propune evadarea. Pentru această, afirmă Platon²⁷, trebuia convins condamnatul, cu argumente ce trec peste virtute, moralism, demnitate și voința publică. Dialogul *Criton* al lui Platon de 30 pagini (care amintește de întâlnirea

²⁶ Ibidem, p. 184.

²⁷ Platon, *Criton* (dialogul 3, din tinerețe), *Opere*, vol. I, ediția a II-a, traducere în limba română de Francisca Băltăceanu, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1975, pp. 51 - 80.

dintre Socrate și Criton) este sintetizat de scriitor în trei pagini, vorbind despre convingerea bătrânului privind "spinarea neîndoită", "libertatea fără constrângere,,," "virtutea fără legi" (virtutea este legea). Neînduplecat de un prieten binevoitor, Socrate este "asediat" cu argumente salvatoare de cinicul Antistene (și Diogene, acest "Socrate nebun"), în prezența lui Platon – toți filosofi ai Antichității grecești -, dialogul se prelungește până când Socrate întinse "mâna după cupa cu cucută, ce aștepta umilă într-un colț al încăperii". Capitolul se încheie cu o considerație a lui Gheorghe Schwartz: "Privind spectacolul acestui astru arzând atât de intens, undeva la malul mării, mărunți în depărtare, **Cei O Sută** s-au reîntors la nesfârșita lor ștafetă"²⁸.

Concluzii. În cel mai subtil caz, organizarea textelor beletristice și injectarea unor idei filosofice dau prozelor un alt tip de angajament semantic. Textele devin gânditoare, personajele sunt intelectualizate, iar relațiile dintre secvențele componente ale narativității dispun de alcătuiți ce stimulează exercițiul spiritual²⁹ al cititorului și angajează cultura sa filosofică. O astfel de literatură presupune transsubstanțierea mesajelor filosofice, sub presiunea generoasă a impactului moral, cognitiv, cristic ori etic asupra configurării operei de artă.

²⁸ Gheorghe Schwartz, *Cei O Sută. Anabasis*, Editura Facla, Timișoara, 1988, p. 191.

²⁹ Pierre Hadot, în *Filozofia ca mod de viață* (trad. Adrian Cotoră), Editura Humanitas, București, 2019, dezvoltă conceptul de "exercițiu spiritual" al filozofie, arătând că acesta persistă în întreaga gândire filosofică de la antichitatea greacă și latină până la filozofii contemporani. Acestea sunt terapii spirituale care dau beletristicii măreție, iar autorilor aura de filozofi.

1. În cazul lui Gheorghe Schwartz, despre care criticul V. Poenaru susținea că este "Umberto Eco al României, unul dintre cei mai mari scriitori contemporani", capacitatea de abstractizare a discursului narativ este exemplară pentru o analiză intelectualizată. Și nu numai în ciclul romanesc ***Cei O Sută***, ci în majoritatea prozelor sale din etapa lugojeană (***Martorul, Pietrele, Spitalul, Efectul P***), precum și din modernitatea ***Vocalizelor*** (2014 - 2022);

2. Autorul transpune elementele de joncțiune ale narativului (evenimente, personaje, decor, dialog) într-o logică speculativă, sub influența lecturilor filosofice (mai ales dinspre latura lor psihologică), ademenind spre lectură deopotrivă intelectualii hrăniți cu cărți de filozofie ori cu eseuri metafizice;

3. Nici nu este o întâmplare că pune personajele sale și pe sine, ca și scrib, să se interfereze cu filozofii Antichității ateniene; în următoarele volume valorifică filosofia numerologică a lui Pytagora, iar pergamentul cu "oul de aur" este o veritabilă analiză a gândirii speculative;

4. Argumente sunt îndemnuri la lectură a celor 14. 600 pagini, la care se adaugă alte scrieri din ultimii zece ani, cu aceeași încărcătură filozofică și cu același farmec narativ încapsulat cu subtilă intelectualitate.

Bibliografie

1. Arnim, Von Hans, *Fragmentele stoicilor vechi. Zenon și discipolii lui Zenon*, Editura Humanitas, București, 2021.

2. Hadot Pierre, în *Filozofia ca mod de viață* (trad. Adrian Cotoră), Editura Humanitas, București, 2019

3. Platon, ***Apărarea lui Socrate***, în *Opere*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1975, pp. 5-49.

4. Platon, ***Criton*** (dialogul 3, din tinerețe), *Opere*, vol. I, ediția a II-a, traducere în limba română de Francisca Băltăceanu, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1975, pp. 51 - 80.

5. Idem, *Filosofia limbajului în spiritul psihologiei transversale*, Editura Paideia, București, 2004

6. Idem, *Trădarea*, Cu un interviu de Jean Livescu, Editura Nona&Crigarux, Piatra-Neamț, 2023

7. ***, *Vocabularul european al filosofiilor* (coord. Barbara Cassian), traducere în limba română coordonate de Anca Vasiliu și Alexander Baumgarten, Editura Polirom, Iași, 2020.

4.
MEMORIA ARTIFICIALĂ RESTITUIE *ECCE HOMO*
(1993)

"Orașul lâncheza fără Nero."

După întâiul volum al ciclului romanesc **Cei O Sută**, intitulat **Anabasis** (începutul drumului în continuă urcare a vieții celor care au alcătuit Marea Narațiune a istoriei omenirii), al doilea

este intitulat **ECCE HOMO** cu descrierea biografiilor a doisprezece bărbați în perioada 215 î.e.n. - 118 e.n., adică "despre ezitanta intrare a **Celor O Sută** în Roma" până la "despre cercul care se închide ca să se deschidă iarăși". *Ecce Homo* - tradusă în românește "Iată Omul" - este exclamația evanghelică a lui Pilat despre Iisus, arătat mulțimii din Ierusalim, acestuia punându-i-se ironic și batjocoritor o coroana cu spini. În loc, s-a înălțat mănăstirea *Ecce Homo*,

după cum numeroase opere de artă au reprezentat secvența biblică (sculptura lui Subirachs din Barcelona, pictura lui Tizian din Muzeul Bruckenthal, a lui Caravaggio, Mantenga,

Muncacsy, Jerome Bosh, Albrecht Durer, Rembrandt, Luca Giordano, Hieronymus Bosch etc.), precum și scrierile lui Michael Moorcock (*Behld the Man*), Henry Michaux ori Gustave Flaubert, dar mai ales a lui F. Nietzsche (*Ecce homo*)³⁰. Seamănă mult ideea motoului romanului lui Gheorghe Schwartz cu opinia lui F. Nietzsche despre "omul condamnat să trăiască într-un plictisitor șir de repetiții și reluări din care nu poate evada". Dar, susține Romancierul, "viața unui muritor nu se repetă întocmai și cu numele și cu faptele până ce răsucirea nu este completă".

"Dintre Cei O Sută, Al Paisprezecelea a fost întâiul care a văzut Roma", punctează Scribul, venind din Alexandria. Îl poreclește Baziliscul, pe baza asemănării dintre o reptilă de deșert malefică și chipul personajului, provocatoare de moarte a privitorilor. Fiul Bazilicului, Al Cincisprezecelea, capătă în scriere cognomenul Iustitius, devenit "cel mai ilustru legist al timpului". Al Șaisprezecelea e poreclit Sardus ("Vorbitorul"), fiind originar din Sardinia ori tradus "miere amară". Al Șaptesprezecelea a fost Caius Mincinosul. Al Optsprezecelea a fost considerat Ultimul, Grifonul este Al Nouăsprezecelea, iar Al Douăzecelea este botezat de scrib cu porecla Galus (trăind pe vremea și în preajma Împăratului Cezar), ca, începând cu Al Douăzeci și Unulea (Postumus) să se intre în era noastră. Postumus este cel născut după moartea tatălui, dar s-a ivit pentru ca șirul să nu întrerupă lanțul ereditar, lung de O Sută de zale. Urmează Felix, adică Al Douăzeci și Doilea,

³⁰ Originea se află în textul biblic: *Evanghelia lui Ioan 19* (5): „Iisus a ieșit deci afară, purtând cununa de spini și haina de purpură. «Iată Omul» (*Ecce homo*), le-a zis Pilat.”

Magister morum – următorul, apoi Al Douăzeci și Patrulea, cu cognomenul Canis, ca ultima biografie să fie a lui Al Douăzeci și Cincilea, numit Collatinus, cel care va participa la războiul cu dacii lui Decebal.

Era vremea de glorie a Imperiului roman, condus de Cezar, Gracus, Tiberiu, Traian, Domițian. E pomenit și Războiul cu Hannibal. Fixarea în timp și spațiu coincide cu realitatea, dar romanul nu este nici cronică subiectivă și nici descriere istorică. Biografiile personajelor care mențin coerența "istoriei omenirii" sunt create de romancier, prin "intrarea" în viața acestora întruchipat de "scrib", asumându-și riscurile ca atare în absența unor documente concrete, necesare reconstituirii unei vieți. Unde nu se agață de un eveniment din istoria antică, scribul inventează, născoceste personaje, le intersectează cu evocarea unor personalități, a căror umbră a acoperit vreo clipă istorică. Rezultă un text născocit, "tras din condei" pentru a rostogoli genealogia prin legende și personaje șovăielnice.

Personajele sunt construite după o arhitectură originală, fiind parcă motivate să coboare din pictura unei biserici ori reînviată din vreo statuie sacră. Viața personală este abia schițată, în câteva trăsături de culoare, accentul căzând pe responsabilitatea de a nu întrerupe lanțul genealogic, inventând un ins masculin sănătos și capabil de a avea urmași care să ducă "istoria" celor o sută până în contemporaneitate: "corpul lor înalt, părul blond, pielea albă, mandibula proeminentă, în ce privește înfățișarea, precum și ambiția temperată de melancolia aproape feminină, ce se revarsă din când în când din ochii lor albaștri". E "fondul comun, inconfundabil" care

se transmite descendenților. Fiecare personaj este "o figură ciudată", deși "trecerea lui prin istorie a fost migălos falsificată", astfel că "scribul a fost obligat nu o dată să dea la o parte un mare strat de steril până să ajungă la filonul curat al realității". Cu toate acestea și cu voința autorului de a restitui cititorilor "adevărul din mistificări", personajele par extrase din timp, iar scribul le reassemblează, după ce le-a supus, într-un atelier narativ, unui proces de degresare și estetizare.

Iată cum procedează cu Al Nouăsprezecelea: "Scribul n-avea decât să se pună pe treabă și să caute în scrierile vechi, contemporane celui de-al Nouăsprezecelea sau compilații mult mai târzii și să copieze de acolo cât material va fi găsit. Iar dacă unele lucruri i s-ar părea gogonate, iar altele lipsite de sens, n-ar avea decât să le modifice, să le mai condimenteze pe cele care și-au pierdut de tot savoarea său să elimine în întregime pasajele ce ar contraveni gustului său" (p. 179) Nu se poate strica/ întrerupe "continuitatea", așa că imaginația face ca zaua lipsă din lanțul genealogic să existe, să capete consistență prin fantazare și completare de cronică. Unele personaje ar fi lăsate în uitare, "dacă scribul n-ar fi avut nevoie de o za, prin care să neîntreruptă lanțul. În marea poveste, fiecare personaj e o poveste. Poveste în poveste, susține scribul, "cronicarul" **Celor O Sută**. Iar vremea era a lui Pythagora, Cezar, Cicero, Cleopatra, Pompeius, Nero, Iisus, Mecena, Ovidiu, Horațiu și Virgiliu! Călare pe două milenii, două secole, două civilizații și două credințe.

Cum reușește Gh. Schwartz să reconstituie o istorie a umanității în 4848 de pagini, prin 100 de personaje inventate,

fără să repete stilul creionării personajelor și angrenarea acestora în evenimentele vremii? Cum configurează "culoarea locală" și specificul mintal al unui timp uitat în memoria colectivă și neînregistrat în cărți, ca mărturii, chiar subiective? În jurul Mediteranei au loc evenimentele alcătuirii Europei creștine (triumghiul Alexandria – Atena - Roma). Imaginația autorului crește într-o inflorescență narativă pornind de la o frugală informație cronicărească ori legendară. Inventează cu prisosință, după cum îi răspunde unui "cititor agasat" de repetarea unor adevăruri istorice ("de ce nu copiezi, pur și simplu?", îi reproșează acesta). " - Ai dreptate!", i-ar fi răspuns cu înaltă ironie, "și, de atunci, scribul nu face decât să copieze neîncetat cărți, cărți, cărți. Și se lasă devorat de ele. Iar când nu mai găsește cărțile necesare, inventează altele și le copiază și pe acelea" (p. 231).

Descrierea incendiului Romei ("oamenii spuneau că a fost pus la cale de Nero, iar Nero dă vina pe creștini") realizează, în cuvinte, un tablou pictural viu și expresiv: "cezarul admira uriașa torță în care se transformase cetatea și, cocoțat pe cornișa unui zid, cânta, acompaniindu-se de liră", părea "un decor pe care și-l putuse dori vreodată un artist". "Canis admira și el fastuosul spectacol", "respirația leului focului" mistuia una după alta clădirile regilor ... "Nero e un artist". Ultimul din șir prezentat în volum este Collatinus.

Al Douăzeci și Cincilea, lăsat de scrib să-și relateze singur viața, sub formula unei autobiografii, deși adeseori nu se abține să intervină cu comentarii și păreri controversate, mai ales atunci când "memoria o ia razna". "Ascuns în umbră",

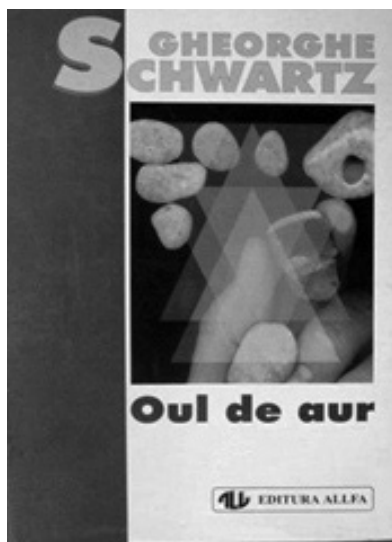
scribul îl însoțește și-i înregistrează faptele, asemănătoare cu apostolul Moise, propovăduitor al creștinismului. Născut lângă Roma, pe sfârșitul domniei imperiale a lui Nero, a copilărit în Iudeea, apoi la Jadneh și Jathrib, într-o comunitate de evrei. Avea plăcerea călătoriei, învățând că "un om care stă cu capul în pământ, ca vita în jug, nu va reuși niciodată să ajungă decât acolo unde-l duce jugul" și nici nu observă "când a trecut norocul pe alături". Așa că se angajează "să reînvie gloria familiei", intrând în familiile celor bogați, cu gândul de a cuceri nemurirea, asemenea unei comete. Era ca o stea căzătoare, potrivit-i-se drumul.

O foarte interesantă narație se referă la călătoria sa în lumea "barbarilor fericiți", adică la daci și parți, alături de legionarii lui Traian. Este prilejul de a descrie bătălia de la Tapae, apoi de la Sarmisegetusa, determinând șederea pe tărâmul fâgăduinței și cunoașterea obiceiului dac de a arunca un tânăr în sulilele camarazilor săi. Un dac îl conduce într-o peșteră, la un preot, anahoret, de pe Muntele Sacru, în vederea inițierii în tainele timpului. Într-o liniște sinistră, e înghițit de lumină, la chemarea preotului dac. E o altfel de prezentare a evenimentelor cunoscute din istoria războaielor romanilor cu dacii. Prin absorbția sa ritualică, premoniția se împlinește: "cercul s-a închis ca să se poată deschide iarăși".

În opinia autorului, scribul copiază, transmite, compilează, iar scriitorul creează, iar cei doi se completează, se confundă, singura lor menire supremă fiind să încropească istoric șirul **Celor O sută**. A doua etapă al ciclului romanesc despre civilizația din jurul Mediteranei poartă amprenta impregnării copilăriei creștinismului cu aura lui *Ecce homo*.

5. OUL DE AUR (1998)

O foarte iscusită și relevantă prefață la apariția romanului *Oul de aur* al scriitorului arădean Gheorghe Schwartz, este semnată de Dan-Silviu Boerescu, intitulată *"Legendă, Parabolă,*

Mit sau fantasticul demon al speranței". Cum lectura celui de-al treilea roman din ciclul *Cei O Sută* lăsa sentimentul de oboseală pentru un cititor lipsit de tenacitate, am considerat textul criticului Boerescu un stimulent pentru a intra într-un text narativ, dres cu filosofare și incitante provocări de logică șahistică. Se miră criticul (autor de ficțiuni critice, cum ar fi *Poftele. Dragoste în bucătărie și sex în bibliotecă*, dar și *Istoria erotică a micului dejun*)

de interesul scriitorului - "suntem fascinați de spectacolul cotidianului" - pentru antichitatea romană târzie "văzută ca o oglindă răsturnată în timp a contemporaneității", dar și ca "o imagine fidelă în eternitate a unor permanențe universale". Zice Boerescu despre *Oul de aur* că are "o ușă întredeschisă" concomitent spre trecut și viitor". Cartea scrisă e "expresia

unui război hermeneutic, mărturisit și asumat: "Omul a scris: "Realitatea nu este decât urma palpabilă a imaginației", apoi a completat: realitatea tumefiată este imaginația". Și mai apoi a sintetizat: "ascunse între cuvinte, realitatea și imaginația se înlocuiesc neîncetat în oglinda înșelătoare a sufletelor". Așa se creează legenda, parabola și mitul, ale căror colportori sunt treisprezece personaje: "Poveștile lor, ațăătoare întrepătrunderi unui fantastic dedus prin calcul epic și dozarea compozițională cu elemente databile de peisaj istoric, reprezintă avatariile *oului de aur*, una din cele 27 de "minciuni", ce n-au fost niciodată numite de pe lista de mai târziu a Papei Sisinnius".

Ajungem la explicarea a ceea ce reprezintă *oul de aur*: "joc cu figurine de chihlimbar, lapislazuli (piatră albastră din Afganistan), abanos și sticlă răspândite pe un mare pergament, practicat de Niger ca divertisment savant, rezervat din ce în ce mai rarilor inițiați, este acea practică ezoterică rezervată cândva regelui David, apoi lui Antoniu și Cleopatra și în care Al Douăzeci și Șaselea îl introduce pe împăratul Hadrian ca într-o sectă secretă" (p. VI). Lăsăm cititorului interesul prins în această explicație, nu însă înainte de a menționa că în acest joc suprem se află una din pârghiile "păcii romane", deși "labirintul relevat înșelător al lui Gheorghe Schwartz conduce pe inițiatorul întru magie spre "înghițirea" în joc a lui Niger, întâiul personaj al romanului și al Douăzeci și Șaselea din șirul *Celor O Sută*, dispărând în combinații absolute, "identificându-se cu oul de aur ca într-un blestem provocat de ingerința lumescului în tainele sacramentale". Ei, de pe-acum,

împreună cu potențialii cititori, am înțeles titlul, simbolistica, legenda și mitul *oului de aur* și ne asumăm îngăduința de a continua lectura.

De la **Niger** (95 – 135 e.n.) până la următorii 13 din dinastia purtătorilor de taină a *oului de aur* se recreează atmosfera nașterii și consolidării creștinismului și cu decadența Imperiului Roman, adică până la Terțius, al Treizeci Și Optulea (451 – 476?). Între aceștia se regăsesc indivizi ciudați, creionați într-o dominantă trăsătură comportamentală, habitând într-o atmosferă aiurită, dar norocoasă. **Psihopomul** înviat din morți (comediant și medic imperial), **Nătăraul** cel care pe unde trece provoacă numai dezastre, **Anonimul**, pornit să-și șteargă identitatea, dar râvnește să fie profetul religiei tăcerii, **Trei Cuțite**, tâlharul analfabet, **Caius al II-lea**, ipohondrul înghițit de amintirea jocului *oului de aur*, **Copilul** cuprins de hipersensibilitate maladivă, preocupat de refugiul într-o lume visată, Eusebius din Nicaea, scrib pornit să refacă "marele puzzle istoric", **Enandros din Nikomedia**, un fals sfânt, apoi **Metafaustus**, savant aspirând spre cunoașterea absolută, **Primus**, ca prima fațetă a cifrei trei, gândacul pytagoreian din bucătărie, **Secundus**, a doua fațetă a cifrei trei și **Terțius**, fiul mamei colective, ajuns sălbatic, datorită temerii sale de oameni și fricii, ca angoasă a dispariției speranței.

Fiecare dintre cei 13 are individualizată biografia și scribul are grijă ca viețile lor să fie atractive, iar faptele să contribuie la alertarea evenimentelor istorice prin intersectarea cu personalitățile de elită recunoscute din anturajul împăraților. Ori de câte ori te încumeți să lecturezi, simplu sau subtil, secvențele despre *oul de aur* te adâncești tot mai mult

în taina purtată de acesta. Chiar cu explicații temeinice, împăratul Hadrian rămâne nedumerit, mai ales atunci când piesele jocului l-au înghițit pe Niger, după care *"oul de aur"* și-a zăvorât tainele": "Nu se mai găsi nimeni apt de a mânuși piesele, regulile dispăruseră, iar cele ce păreau cuprinse în diferite scrieri rare nu se lăsau descifrate".

Psihopompos, după ce fu înmormântat, apărură viu și sănătos, producând spaimă printre oameni, deși privirea îi era senină și vorbele vesele. Numele i s-a dat după mitologia elenă, derivând din psihopomp, conducător al sufletelor spre infern. Cum este acolo între umbre, cică l-au întrebat curioșii: "Dincolo nu este decât ca aici. Dar invers.". Povestea celui reînviat incită la plâsmuiri târzii, care trec dincolo de Curtea împăratului Marc Aureliu, inclusiv cele referitoare la reîntinerirea progresivă a personajului întruchipat în cel de-Al Douăzeci și Șaptelea și la talentul său de a fi atât de comic, încât oamenii ascultându-l mureau de veselie. Moartea prin râs, zice Scribul, ori "Râsul este primul chip al plânsului", susține Împăratul. Faptul că barbarii cuceritori au fost ademeniți între ascultătorii Psihopompului s-au înveselit și au uitat să cucerească Roma îl determină pe împărat să-l folosească drept instrument pentru câștigarea războaielor sale. Mai are calitatea de medic imperial. Deci psihopomp, medic și comediant! Totodată, povestea se dezvoltă în comentarii privind conceptele "uitarea și speranța", prilej de amplificare a meditației despre capacitatea Scribului de a înțelege deplin rațiunea imaginației în care intră cititorii, tulburați de clipele timpului neînșiruite cronologic.

Urmează Nătărăul, al Douăzeci și Optulea, trăind între anii 150 și 212, intrat și el în legendă. Risipea averi dobândite, făcea cadouri oricui, era considerat prost, iar faptele sale intrau în categoria nebunilor. Un nebun al "marilor metropole", care "n-a săvârșit nici o faptă demnă de pana unui cronicar". În fine, nu vom continua prezentarea celorlalți din șirul **Celor O Sută** prezenți în volumul **Oul de aur**. Nu că ar fi monoton, căci fiecare viață este portretizată diferențiat, iar autorul – care-și mai zice Scrib – devine un neîntrecut imagist, creionând personaje cu o gesticulație suspectă de cusururi și de îngăduitoare străluciri riguros rânduite. Te miri câtă risipă de imaginație poate împrăștia prin biografia personajelor, pentru ca să nu se repete, pentru ca setul de comportamente să le diferențieze atitudinile, pentru ca relația cu personajele istorice să se potrivească vremii. "Speranța, succesul și sexul ar reprezenta combustibilul vieții umane", menționează Scribul, la care apoi mai adaugă "frica". O dată cu acest roman, cu Terțius, al Treizeci și Optulea, aproape de anul 500, "se încheie o epocă". Roma este pustiită de vizigoți. Jocul magic cu *oul de aur* continuă, pentru că pergamentul este lumea însăși, alunecând duios, egal și nepăsător în vreme.

Alte personaje, din aceeași stirpe, se vor ivi pe ecranul pergamentului, permanent sub amenințarea spaimei apocaliptice și neconținut salvată de speranță. Acest puzzle al istoriei seamănă cu un labirint întunecat, în care personaje oarbe, deși cu ochi luminați de destin, cotrobăiesc după firul adevărat al Ariadnei. G. Schwartz rămâne un magician al cuvintelor și un înțelept fascinat de improvizație. Croșetează

cu plăcere pergamentul istoriei, așezând peste datele reale ale vremurilor bătrâne, falsificate în cronici, un covor spălat în apele la fel de misterioase ale contemporaneității. Între firele trecute prin andreele scrisului, Scribul are unul neîntrerupt, simbolizat de evreul Țipor, precum și unul înmuiat în ardoarea filosofiilor, purtătoare de mistere, credințe și aluviuni simbolice. Cei O Sută continuă...

6. MÂNA ALBĂ (2000)

Al patrulea roman din ciclul *Cei O Sută* (București, Editura Allfa, 2000) prezintă biografiile personajelor de la Chlorus, al Treizeci și nouălea, până la Finio, al Cincizecilea, adică din anul

471 până în 768, ajungând, deja, la 50 de protagoniști, jumătate din personajele care alcătuiesc Marele Roman al civilizației. Prof. Dan Grădinaru (prozator și critic literar) prefățează "romanul istoric, mascat după parabolă și alegorie", încadrându-l în "prozele postmoderne". Această "proză cu metempsihoză", menționează prefăcătorul, acoperă o gaură neagră a istoriei de la Căderea Romei până la Carol cel Mare. Vremea de 300 ani este marcată

de *Mâna Albă*, o societate secretă, în care personajele au o trăsătură esențială (crud, erudit, potent, maniac), iar pielea, brațele, părul și veșmintele sunt însemne ale apartenenței la confrerie. E o "scriitură sibilinică", "spectacolul unei inteligențe superproductivă", "realizată cu acribia unui călugăr medieval". Autorul, susține același prefăcător, este "scafandru

al detaliilor”, ”om de știință rece și indiferent”, participă la acțiune, trăind deopotrivă prezentul și trecutul, neuitându-l pe evreul Țipor, prezent, ca și scribul, la întâlnirile cu personajele sale legendare. Biografia acestora este reconstruită din cărți, imaginație, speculații detectiviste, precum și din ”extragerea eroilor din uitare” prin legendificarea legendelor: ”cea mai cumplită tortură o reprezintă spaima că totul a fost în zadar, dacă eroii se vor reîntoarce în uitarea din care doar pentru o clipă au fost scoși” (p. 1.). Multe cele din istorie sunt umbrite de tăceri sau de glăsurii ascunse în povești, ”avem resturi care s-au păstrat, nu resturi care s-au pierdut, misterul de dinaintea erei noastre crește, iar civilizației ”i-a sunat ceasul”. Cotrobăind prin istoria străveche, scribul valorifică detalii, sedus de speranța că șirul celor o sută nu va fi întrerupt, iar imaginația acestuia devine detectivistă pentru restituirea certitudinii unei istorii din resurse incerte și lipsuri impresionante din ”inventarul informațional”.

Chlorus, al 39-lea, s-a născut într-”un sat nenorocit” de păstori, dispunea de o cruzime exagerată și de o încăpățănare de catâr, având ca semn distinctiv ”mâna de om mort”, de ”demon”, Mâna Albă, ”dreapta era fără pigmenți, fără vene și unghii transparente”. Părea ”o creatură” ce inspira groază, vorbea bâlbâit și ”mirosea a sălbăticiune”. Putea lua înfățișări zoomorfe, dispunea de puteri miraculoase, iar la 13 ani conducea o ceată de briganzi adulți și-l cunoaște pe Odoacru, barbarul care l-a învins pe ultimul împărat roman. Își regăsește (sau inventează) ”obârșia augustă”, dar, ca bagand, lasă în urmă nenorociri, jefuind și ascunzând comorile în locuri numai de el

știute: "Italia devine un șeif neștiut" (p. 25). Scribul descoperă apartenența la o confrerie catolică, având simbolul "o mână cu o sabie cu două tășuri", din care făcea parte Ef, "o plăsmuire foarte concretă", cu chip de animal, un "monstru călărit de o ființă înfricoșătoare". În jafurile sale, Chlorus mai viola femei iar din asemenea întâmplare se naște "al patruzecilea", care nu și-a văzut tatăl niciodată. Apoi dispare la 36 de ani, "absorbit de legendă". Viața personajului pare, consideră Scribul, "o nuvelă romantică".

Etiopianul (490 - 530), fiul lui Chlorus, născut din violul unei păstorite, va fi "un personaj exemplar", născut în regatul etiopian: "ten măsliniu, păr blond". Preia multe din trăsăturile tatălui, plecând în căutarea acestuia. Ajunge la mănăstirea Levins, "raiul piraților", întâlnindu-se cu Țipor și cu Dagoberta, femeia cu cutia secretă de lemn, care-i va deveni purtătoare de fiu, astfel șirul celor o sută continuă. Fiul rățăcitor poposește la Ravena, Constantinopol, Monte Casino, căutând comorile ascunse de tatăl său, provenite din jafuri. Erau comorile secrete ale Confreriei "Mâna Albă". La celebra mănăstire, intră în arhivă și în biblioteca cu incunabule, unde îi este "și capătul drumului", la 40 de ani.

Ocellus (ochi mic) va trăi 40 de ani, timp în care se va ocupa de desene, integrând în toate "artele sale", de mozaicar, semnul "ochiului încadrat într-un triunghi" (semnul confreriei Mâna Albă" pentru inițiați). Foarte instruit, e un pelerin între Sicilia și Constantinopol, unde e interesat de labirinturile cetății estice și unde zugrăvește întâiași dată chipul lui Ef, arătarea hidoasă și misterioasă. Anexează capitolului dedicat

celui de-al 41-lea Legenda țesătorului de covoare din Lugojul contemporan, cu misteriosul labirint în care, intrând nu mai găseai cale de întoarcere; chiar meșterul este ademenit de minotaur și din covor se va desprinde moartea, luând cu sine autorul. Dar fără minotaur, covorul își pierde valoare, căzând din aura capodoperei. Să nu uităm, după cum Scribul nu ignoră. Ocelus, cel "chipeș, celebru și deosebit de înzestrat" își lasă sămânța în niște "matroane distruse, ca niște sclave", iar una dintre ele va fi mama celui de-al patruzeci și doilea, cu numele imaginat Felician (540 – 565 și 540 – aprox. 600). Va completa, mai apoi, că printre matroane se afla o tânără soție de ofițer din garda imperială, dând drept fiu al uneia dintre slujnice.

Copilul este purtător al norocului. Abia la 14 ani, Felician află că este fiul stăpânei nu al slujnicei. Era frumos, inspirat, isteț, generos, inteligent ("aglomerarea fără sfârșit a însușirilor strălucitoare", p. 161), fiind "distins, elegant și frumos profesor universitar la Constantinopol", autorul a 106 cărți, cu speranța de a deveni ministrul Împăratului. Scribul are argumente să-l considere pe Felician membru al confreriei secrete *Mâna Albă*, iar de aici narațiunea curge spre justificarea titlului romanului 4. A ajuns foarte bogat și pe măsură risipitor, oferea "cadouri indecent de mari unor săraci", dar pe măsură averile sale se multiplicau. El însuși ducea o viață luxoasă, căsătorit cu o fiică de aristocrat, care-i va asigura continuitatea. Se pare, după cum crede Scribul, că Felician, ajutat de alți trei învățați, printre care și permanentul Țipor, au pus bazele doctrinei Confreriei. Scribul folosește imaginația spre a da mitului consistență.

Într-o noapte după petrecerea de pe domeniul său, greșește ușa și avu o revelație: *"Al Patruzeci și doilea avu privilegiul de a parcurge două vieți alternative: nu se văzu în două ipostaze diferite, ci doar străbătu până la capăt ambele trasee"* (s.a., p. 183). Cel intrat pe una dintre uși, după o noapte de studiu, ieși tulburat spre terme, este surprins de doi indivizi care-l jefuiește și-l aruncară mort într-un canal. Era în anul 565, al primei morți. Cel intrat pe cealaltă ușă, coridorul sclavilor, își continuă viața până în aprox. anul 600. Toate acestea le știe Scribul de la un opuscul biografic, scris de Felician, dar fără a preciza dacă alternativele "sunt suprapuse sau succesive". Urmează o analiză filosofică și speculativă pe care Scribul o realizează la cartea **Etica**, una dintre multiplele scrise de al 42-lea. A murit ucis de tâlhari la Constantinopol, "a murit disperat, a murit fericit, a murit bolnav, a murit subit" (p. 191), dar "a murit definitiv" în jurul anului 600, într-un stabiliment din Burgundia: "Biografia sa pornește dintr-un punct, va afirma Scribul, și se termină într-un evantai ce tinde să acopere toată zarea" (p. 192). Ar mai fi, în veriga celor de până la 50, alți opt protagoniști, a căror viață este la fel de interesantă și ciudată ca și a precedentilor. Daedalion, al 43-lea se naște în Iberia, se pare dintr-o mamă păgână de origine evreiască în 570 și moare în anul 630. Fiind "ultimul dintre romani", pentru ca Roma avea nevoie de întinerire, "Daedalus se jură să nu piardă nicio noapte fără să însămânțeze o femeie, dând urbei o generație tânără" (p. 219), devenind tatăl a 3333 de copii romani. Apollonissimus sau Mesia Purgatoriului a primit nume fiind al 44 -lea, trăind circa 60 de ani. Personajul "a intrat

în legendă și legenda a sfârșit prin a-l face de nerecunoscut". Cunoștea locul comorilor ascunse și se întâlnește cu Țipor, evreul. Husein, geograful califului (630 - 680) - al 45 - lea, s-a născut în Roma. În căutarea tatălui, ajunge la Constantinopol, la Mănăstirea Studion, "unde cei mai învățați călugări refăceau bibliografia de bază a lumii". Copilul își omora timpul cu jocul "Oul de aur" (de care s-a pomenit în romanul precedent), cutreierând lumea, trasa hărți și desfășoară o activitate strict științifică. Scrie cărți, cum ar fi "*Geographia naturală și geographia umană*", precum și romane de călătorie.

"Fiul Geografului Califului a fost primul păgân într-o lume de habotnici ortodocși și de habotnici eretici" (p. 341). Era al 46-lea din Șir, a crescut printre arabi, la Basra, fiind în grija exclusivă a mamei și "protejat de aura unui părinte fabulos". Era poreclit "Păgânul", fiind „un monstru fără scrupule, o ființă crudă, mânată de ambiții nebunești, un animal lipsit de orice instrucție" (p. 348). A suportat cu greu autoritatea despotică a tatălui său. Biografia sa, ca și celelalte, va susține chiar Scribul, este incompletă și aproximativă. A fost numit "filozoful de la Basra", fiind personajul unei singure amintiri. Moare singur și nejelit de cineva.

Levantinul (683 - 750) desăvârșește căderea, începută de tatăl său, fiind urmașul unui european stabilit într-o țară africană. Cu o educație paternă precară, fuge de acasă și se stabilește în Alexandria, de unde i se trage numele (*lavare* = a se scula, a răsări – venit din răsărit, adică din Orient). "Părea hărăzit unui rol de slugă a ultimei slugi" (p. 382). Își făcea meseria de gropar într-un cimitir dinafara Romei. Săpând,

găsește moneda levantină, cu care poate cumpăra orice, iar moneda se reîntorcea la Levantin. Deși ajunsese în confreria Mâna Albă, el rămâne gropar, trăind într-o criptă, împreună cu o femeie și copiii lor. Apoi, cimitirul îl va înghiți, depozitat de orice biografie.

Al 48 – ulea (**Infantus**), următorul (Pamati) și al 50 – lea (Finio) au biografiile care ajung la jumătatea ciclului **Cei O sută**. Infantus s-a născut în cimitir din Roma, unde tatăl său era "cerberul" și a rămas întreaga viață în acel "univers închis". Pamati s-a născut în același cimitir, petrecându-și copilăria printre morminte. Finio (al Cincizecilea) s-a născut și el în necropola romană, făcând parte, după legendă, "dintr-un clan transmuritor, unde vii și morții alcătuiau un întreg ce se regăsea în același prezent infinit" (p. 513). Cimitirul avea sectoarele cu semnificație spirituală: Raiul (pentru bogați), Onorabil (pentru cei cu "traie decent"), Groapa (pentru săraci, păcătoși, creștini greșiți) și Valea Nimănui (necreștini, evrei, barbari, păgâni, sectari). Infantus moștenește Cimitirul și devine căpetenia Mâinii Albe. Pamati va beneficia de instructori speciali: un călugăr constantinoplez, un arab din Asia și un evreu din Ravena. Finio a devenit filozof, deși nu dispune de o instrucție sistematică. Era vegetarian și manifesta o cruzime asemănătoare cu nebunia. Infantul a reorganizat principial confreria Mâna Albă, dându-i un caracter conspirativ, Pamati va organiza disputa iconografică, privind "chipul cioplit", precum și analiza numerologiei pitagoreice, iar Finio conduce "confreria cu o mână forte" și înființează ordine cavaleriești, cu simbolul mâinii albe pe fond roșu și o sabie cu două tăișuri,

imprimare pe scuturi. Pornește într-o călătorie de inițiere, "dar fragmente numeroase din sufletul său au rămas în necropolă" (p. 540). "Finio: Dumnezeu a făcut lumea. Finio este parte a dumnezeirii și Dumnezeu însuși. Dumnezeu este Finio și Finio este Dumnezeu. Eu sunt Dumnezeu" (p. 552). Viața se extinde în filozofie, cuvinte despre viața oamenilor și viața lumii, universul fiecăruia face parte din universul cel infinit. Scribul e fericit că are speranța de a se întâlni – împreună cu cititorii – cu Al O Sutălea. Al 51-lea va avea ca protagonistă pe Eva, o femeie, adică a Cincizeci și Una.

7. "VARA RECE" (2004)

Gheorghe Schwartz scrie ușor, permanent și mai ales bine. Are numeroase volume, ale căror titlu nu mă încumet

să le enumăr, dar sunt texte beletristice, științifice, publicistice, scânteieri de opinie cotidiană. Sunt sigur că scrie mult pentru întreținerea metaforei în starea ei de grație. Vor fi uitate cotidienele, splendidele eseuri rostite studenților se vor pierde în încântările de moment ale ucenicilor, iar psihologia comportamentului transversal va rămâne un episod universitar. Sunt exerciții atât de necesare pentru un

SCRIITOR angajat în proiecte ample, coagulate într-o carte șocantă, mega romanul **Cei o sută**, o paradigmă simbolică a lumii, a Omului prins în țesăturile istoriei și aleanurile destinului.

Am publicat o primă recenzie în *România literară* despre **Martorul**, interpretându-i romanul printr-o grilă formalizată de trei elemente: decor, eveniment și personaj. Atunci (era

poate în 1975), am apreciat capacitatea lui Gh. Schwartz de a alcătui evenimente trenând în abur de legendă, de a da personajelor contururi deschise și de a **des-răma** decorul, într-un orizont adânc impregnat de mister. Am considerat că textul are virtuți tocmai prin lipsa certitudinii, prin avânturile spre margini ale elementelor componente, unde „se străduiau” să alcătuiască un centru, care, configurat în virtualitate, permitea alte evaziuni până la pierderea oricărei siguranțe narative. Într-o asemenea incertitudine neliniștită, elementul care coagula semantica romanului era **sufletul autorului**, înzestrat cu propensiune spre ironie și metaforă, dar foarte grijuliu pentru a ține în frâu parantezele, parafrazele și narațiunile auxiliare.

Între timp, Gheorghe Schwartz a mai adăugat vreo două duzine de romane cu titluri octogonale, ultimul fiind **CEI O SUTĂ. VARA RECE** (2004), volum apărut în condiții grafice de excepție, având o splendidă copertă semnificativ semantică și un conținut spectaculos. (Despre organizarea paradigmatică a alegoriei secolelor, autorul (alias **scribul**) mărturisește că: „*a vrut să demonstreze că se poate urmări firul unei descendențe de o sută de generații*”. Dar „tentativa de a urmări amănuntele vieții și ale morții, un grăunte însuflețit de pe o plajă nesfârșită, cu scopul de a observa un model general, nu este decât tot un simptom al nebuniei”. Da, spunem noi, e o aspirație superbă a unui scriitor arădean de a reconstitui din frânturi „mișcarea eternității”, în care fiecare cititor este un strop necesar pentru genealogia și tulburarea tainelor trecutelor vieți).

Ambiția autorului este să realizeze o amplă **panoramă a devenirii**, o paradigmă a umanității, sprijinită pe o sută de

personaje, ale căror fapte alcătuiesc „*monografia existenței*”. **Vara rece** este un roman patetic, foarte teatral, cu un simț dramatic plin de finețe și o extravaganță foarte subtil fasonată. **Există în roman o mobilitate intelectuală, o risipă de erudiție și artă, un exces de sensibilitate și supralicitare parodică.** Autorul își plasează acțiunile într-un **timp** definit și **spațiu** delimitat, fără respect însă pentru virtuțile acestora. **Trecutul** n-are limite pentru că închipuirile alegorice se împletesc cu realități istorice, întâmplările alunecă în poveste și generează povești. La rândul său, **spațiul** are fixație incipientă, dar ajunge ca un puzzle, fiind alcătuit și deconstruit ca să justifice mistificarea actorilor. Cu ajutorul scribului (personaj auctorial), cititorii sunt însoțiți în labirintul lecturii, oferindu-li-se varianta („o variantă”) de înțelegere a simbolurilor acestui hățiș și stufos **câmp metaforic**. Aflându-ne în preajma anului 1000, mentalul colectiv era apăsător de Apocalipsă, de distrugerea prin foc biblic, de oprirea definitivă a timpului. Orice semn era interpretat ca **implicare anticristă**, iar omenirea s-a îngrozit: **vara rece** a anului 995 d.H. putea fi un semn „*că de sfârșitul lumii o mai despărțea un singur lustru*”.

Romanul **Vara rece** îi prezintă pe șapte din **Cei o sută**, de la A **Cincizeci și una** (768) până la Al **Cincizeci și șaptelea** (995); este o perioadă istorică de peste două veacuri, de după Hristos. E un lanț familial ciudat, care, intervine scribul, era gata să se încheie la cincizeci, dar s-a ivit **EVA** (A **Cincizeci și una**); „intrând în basm”, aceasta a parcurs un drum „de la o realitate vagă atestabilă la o legendă tot mai firavă”. „Trufia scribului” nu-i lasă liniștea celebrei noastre străbuni în mit,

ci o așează într-o aventură ciudat pământească, localizată în Babilon, unde construiește un turn dantesc, supremă alegorie a „centrului lumii”. *„Telenovela Evei”* este **mișcare** (nu **situare**) între Orient și Occident, între basm și realitate (*„Eva, cea născută în cimitir roman, a plecat izgonită din Rai și a ajuns în jurul anului 770 la Bagdad”*). Și totuși Eva n-a fost în nici un caz Sherezada, cea din povestea orientală **1001 nopți**, *„ea a fost mai mult decât naratoarea și autoarea, ea a reprezentat – în timpul povestirii – eroina”*).

Al cincizeci și doilea – **LUCIFERUS** („aducătorul de lumină”) era fiul eroinei uitată în legendă, conceput pe pământurile Italiei, dar născut pe teritoriul Islamului. Ajunge un tânăr „plin de doxe și pasiune”, cunoscător de astrologie, iar peregrinările „frumosului arab” urmăresc Apus-ul, până la curtea împăratului Carol al Romei. A murit într-un codru misterios, deși ulterior presupusei morți „călători veniți din ținuturile cele mai exotice pretindeau că l-au întâlnit în peregrinările lor”.

Un personaj, față de care scribul are sollicitudinea sa, este **COLLUDWIG**, fiul luciferic și bastard imperial, păstrat în legende ca „un moș avar, cămătar și vrăjitor, îmbrăcat ca un sirian sau ca un evreu”. Este ***Al cincizeci și treilea***, maniac colecționar adevărat, având legături secrete cu diavolul. Din păcate (splendidă paranteza scribului !), biografia tinereții lui Colludwig a fost ștearsă din memoria calculatorului grație „neglijenței îngrozitoare” a fiului său. Colludwig trăiește 113 ani, dar va muri *„bucată cu bucată”* pe măsură ce obiectele sale din colecție vor fi date uitării.

OMUL MORT, fiul lui Colludwig cu a doua soție, era un ins ciudat: sufletul i se desprindea de trup și revenea după un timp („*Al Cincizeci și patrulea, murind din nou, nu-și mai revine nici după o săptămână*”). În căutarea „adevăratei morți”, ajunge să cunoască celebrități ale vremii (papi, împărați, regi), dar a fost nevoie „să mai alerge” sute de ani până duhul său să se împace cu țărâna.

OPEROSUS s-a născut la Răsărit, în târgul Plock, fiind *Al cincizeci și cincilea* personaj schwarțian. Va fi un individ conștiincios, un funcționar perfect, opusul tatălui său („o negație perfectă” a Omului Mort). Ajunge la cancelaria papală din Roma, murind în beciurile Vaticanului pentru vina de a fi fost un slujbaş ideal.

Al cincizeci și șaselea se va naște dintr-o relație întâmplătoare a viitorului călugăr Operosus cu o fată lombardeză. **RECIDIVUS** va moșteni înzestrările bunicului și tatălui său, precum și plăcerea „mișcării în spațiu”, specifice genealogiei sale: Constantinopol, Auxerre, Moravia etc. Plecărilor sale spre alte locuri erau de fiecare dată legate de dezastre umane.

„Cert este că Al cincizeci și șaptelea a fost tratat cu ierburi de leac și că acestea și-au arătat, și, în cazul lui, renumita putere. Fiul lui Recidivus a fost întors din mijlocul Styxului. Povestea lui poate urma. Și, totodată, povestea întregului șir. Călugării i-au mulțumit lui Dumnezeu. La fel și copilul revenit la viață. Nu mai puțin scribul, căruia i s-a permis – și lui – să continue să-și împingă bolovanul”.

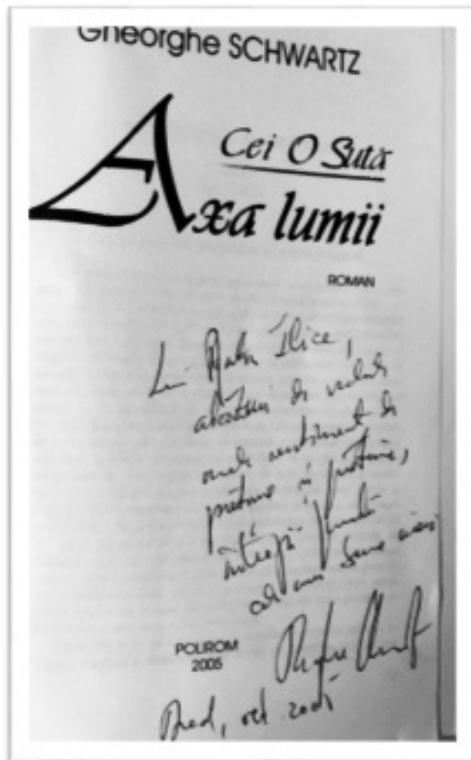
SPITERUL, născut în Moravia, *Al Cincizeci și șaptelea*, ajunge la 14 ani, în Constantinopol, având în cârcă un sac cu

plante tămăduitoare; curând i se va atribui un rang aparte în ierarhia înalților funcționari imperiali. Aici scrie despre proprietățile curative ale plantelor, mineralelor, organelor de vietăți, ale focului, apei și pământului; dar și alte texte cu caracter filosofic. Bătrân, celebrul farmacist s-a stabilit în Creta, unde a ajuns un „*sfânt rezemat de un perete de rocă și se uita spre răsărit*”.

M-am încumetat să fac o anumită ordine într-o aglomerare de narațiuni menite să determine comportamentele personajelor. Intenția mă satisface ca cititor dornic de certitudini, dar virtuțile textualizării n-au vocația certitudinii. Marea parabolă a devenirii umanității, relatată prin intermediul unor personaje secundare, care influențează fundamental destinul oamenilor și sensul istoriei, este sursă de **poeticizare/poeticitate**. Scribul conversează cu cititorul, își bârfește personajele, le mânuiește după plac, le dă contururi diferite, configurându-le dincolo de o caracterologie rațională. Punctul forte al lui Gh. Schwartz este știința narațiunii, în care personajele sunt manipulate cu grație și inocență. Povestirea curge elegant, plăcut, glisând între fabulos și autentic, între mit și istorie, fără ca osatura acesteia să fie afectată de echilibru.

Aproape că mi-e imposibil de a oferi chei de lectură pentru un cititor. Am lecturat cartea cu o plăcere rară, ispitit de **conținut** (plasarea interesului în acele secole ignorate de istorie, supuse legendelor și miturilor), **de stil** (încântător prin invitația la spectacolul **scriiturii**, prin implicarea efectivă la relatarea evenimentelor de mult intrate în uitare, prin lirism și alegorie), **de atmosferă** (un amestec tonifiant de relatare și fabulație, invenție amintită de situații, determinarea unor

variante), **de proiectul** (foarte ambițios) **scribului** de a realiza „legenda secolelor”, o amplă „panoramă a deșertăciunilor”, în care indivizii sunt picături plătând în imensul ocean al timpului și în frumusețea amăgitoare a mărturisirilor stocate în poveștile omenirii.

8.

AXA LUMII:

“SCRIBUL NU ȘTIE SĂ-ȘI ȚINĂ GURA ȘI INTRĂ NEÎNTREBAT ÎN VORBĂ”

Prozatorul Gheorghe Schwartz este tenace, încăpățânat și ambițios. Și-a propus cândva să elaboreze o panoramă a evoluției umanității, începând cu diminuarea autorității babiloniene până la generația șvarțiană, ceea ce înseamnă reconstituirea sentimentală a câtorva milenii.

Metafora Romanului CEI O SUTĂ cuprinde faptele istorice receptate de destinul unor personaje, adeseori insignifiante, dar care schimbă sensul unor evenimente și destinul devenirii umane. Numeroase alte romane râvnesc să alcătuiască textul cel mare, în care să se reflecte viziunea retrospectivă a

autorului asupra unui trecut, nu național și nu european, ci un trecut al civilizației. Romane, cu titlu literal octogonal, ca *Oul de aur*, *Vara rece*, *Mâna albă* etc., la care se adaugă,

iată, al șaselea volum din ciclul de ambiție al autorului, îi dau acestuia epitetul de tenace. Este decan al Facultății de Științe Umaniste și Sociale a Universității “Aurel Vlaicu” din Arad, o funcție administrativă și universitară, ceea ce nu-l împiedică să rămână un devotat beletrist.

Acum, în **Axa lumii** prezintă destinele lumești, ajungând la personajul al Cincizeci și optulea (Juglans, 940-1000) și al Șaizeci și patruilea (Richard le Noir, 1118-1149?), adică abia la mijlocul timpului faptic, pentru că axa lumii e considerată drept posibilă Apocalipsă prim-milenară. De acolo până acum timpul e altul, mult mai plin, mai dinamic și mai nerăbdător. Scăpând de anticipata distrugere divină a lumii (Apocalipsă), curgerea istorică a implicării personajelor mută imaginația lectorului de la porțile Orientului spre Palatele Occidentului, unde acesta este îmbiat cu scenarii dintre cele mai bizare, însoțit de un scrib binevoitor, dar cinic (uneori) prin atitudinea sa de ghid care informează atât cât îi convine, scuzându-se pentru golurile din mărturii sau pentru infidelitățile contextuale față de care “**scribul nu știe să-și țină gura și intră neîntrebat în vorbă**”.

“Povestea lui Juglens este povestea unei clipe”. Așa începe descrierea a șase biografii năstrușnice dintre **Cele O Sută**, viețuind la granița primelor două milenii creștine, sub amenințarea Apocalipsei și eventual al chinurilor anticriste. Kal (976-1064) este cel care rostește: “Iată, Apocalipsa vine. Timpul nu există. Nu există decât clipa. Clipa a sosit”. Dar toate cuvintele grave nu atrag după sine fapte, răsturnarea clepsidrei (simbol al rânduielilor lumii inversate) întârzie. Oamenii obosesc să aștepte ori trăiesc deplin clipa, delirând

în extaz și pătimire. Când orgiile publice cuprind imensitatea spațiului de la Răsărit („Glanda iritată a pâlniei de la Răsărit nu înceta să erupă și, ca întotdeauna, din lava rezultată se revarsă puzderie nefastă de personaje ce neliniștesc întreaga lume civilizată”) până la marginile mărilor europene, Kal își va justifica eșecurile: „Anticristul nu e o identitate de sine stătătoare, ci o stare, un rău fără față”. Pasiunea personajului de a calcula data Marelui Sfârșit este întreruptă de cutremurul din 8 septembrie 999 sau poate 1000.

Cel născut odată cu mileniul al doilea cristic este Nivalis, fiul lui Kal, „un eșec biografic” în munca scribului, dar e o verigă care leagă șirul Celor O Sută, așa cum sunt și alții, la fel de insignifianți, față de care „pana” își cere scuze pentru uitare, infidelități, opturări biografice, unele datorate calculatorului și proastei lui funcționări. Dar adeseori îl ia gura pe dinainte, nu-și poate stăpâni vorba, intră între personaje, deși știe că „ceea ce se întâmplă se întâmplă”. De aceea nu se jenează a face referire la cartea lui Gheorghe Schwartz, intitulată *Psihologia comportamentului* (2002), ori la un volum semnat de John Naisbitt (1989), într-o amplă mirare determinate de similitudini în făptuirile personajelor sale din timpi diferiți și spații îndepărtate.

Extrem de incitant la lectură este capitolul despre Genealogul, al Șaizeci și Treilea, numit Schwartz von Schwartz, care cică s-ar fi născut din iubirea Anticristului cu o păstorită preafrumoasă. Are o biografie coborâtă din legendă, deci imposibil de verificat în manuscrise. Am fost ispitit, la lectură, de a căuta elemente biografice ale autorului romanului în detalierea biografiei personajului care-i poartă numele dublat și legat prin particula de noblețe „van”. Al Șaizeci și Treilea

concepe *Genealogia Universalis* sub forma unui arbore, cu rădăcini adamice și cu crengi răsfirate dintre cele stufoase. Pe baza acesteia, S. van S. dobândește faima de mai târziu a lui Nostradamus, prin anticipări de nașteri, decese și destinelor personajelor înregistrate în arbore. Toate aveau să se întâmple aievea, așa cum este cuprins în *Axis Mundi*: „de ce se naște totul, de unde pleacă totul, de unde se ramifică totul și unde se reîntoarce totul”. Noblețea și garanția autenticității sunt puse sub semnul criptic $\cap \equiv \odot$, simbolul eternității.

Sunt câteva elemente care îmbie la lectură și întrețin un tonus încurajator:

- Confuzia, voit întreținută de către scrib, între realitate și legendă, între fapte mărturisite prin consemnare și gesturi imaginate; improvizația pare la fel de realistă ca însăși realitate;
- Implicarea „scribului obraznic și iscoditor” în narațiune, ca personaj, fără ca astfel să se umple golurile biografice;
- Reconstituirea unei atmosfere specifice momentelor istorice și a unei geografii spirituale, printr-o capacitate debordantă de a inventa nume de personaje și toponimii;
- Realizarea unei densități narative de-a dreptul trepidante, aglomerând acțiuni, intersectând destine, mutând personajele dintr-un loc în altul, abandonându-le și regăsindu-le când scribul intră „în pană” de inspirație;
- Utilizarea unui limbaj curgător, atingând oralitatea, fisurat de o exprimare elevată, de intelectual orgolios, ambițios și universitar;
- Întreținerea unei ambiguități textuale, atrăgătoare pentru „bunul cititor” în capcana unui scrib naiv, plângăcios și guraliv.

Axa lumii bate la porțile Romanului anului 2005, recomandând pe Gh. Schwartz în categoria celor mai virtuoși și viguroși scriitori contemporani.

„Omul faustic își numără timpul invers; nu cât a trăit, ci cât mai are de trăit. Doamne, bietul scrib știe prea bine aceasta, și el numără mereu nu câți dintre Cei O Sută a reușit să întâlnească până acum, ci pe câți mai trebuie să-i caute! A avut de scotocit o sută de destine, încă optzeci, încă cincizeci, i-au mai rămas treizeci acum. Și tot socotește bietul scrib, de parcă și-ar număra orătăniile din curte: nu cele ce i-au umplut ograda, ci cele pe care le mai are de crescut. Iar când va ajunge la capăt – de va hotărî bunul Dumnezeu că e bine ca bietul scrib să ajungă la Al O Sutălea -, totul va fi terminat. Și viața scribului așîșderea...”
(extras din roman)

9. „CULOARUL TEMPLIER”

„Scriitorii fericiți n-au ce povesti”

În urmă cu aproape un sfert de veac, scriitorul Gheorghe **SCHWARTZ** a proiectat un ciclu romanesc, extrem de ambițios,

din care, iată, în 2008, a apărut al șaptelea volum, intitulat **Culoarul templier**. Panoramă a deșertăciunilor, **Cei O Sută** râvnește „să rescrie” istoria prin intermediul unor destine, din care autorului i-au mai rămas alte 29, deși cronologia a ajuns doar la anul 1313. Este un șir de personaje care au influențat cursul evenimentelor lumii, fără a atrage atenția istoricilor (cartea „nu este tratat de istorie”); acestea au fost păstrate în „inconștientul colectiv, sub formă de legende, povești, opere

de artă, cântece de menestrelă ori în trecutul amintirilor. Nu sunt ignorate nici documentele din arhivele tainice și nici semnificația criptică a unor semne sau însemne discrete. Ciclul românesc nu se (mai) poate încheia, sper, cu volumul al optulea, deși cifra e o obsesie, de la numărul literelor care

compun numele autorului, alcătuit din 8 litere, ca, de altfel, titlul tuturor romanelor sale (**Martorul, Anabasis, Oul de aur, Mâna Albă, Vara Rece, Axa lumii** etc.).

Volumul al șaptelea, **Culoarul templier**, prezintă 6 vieți, aparținând ordinului călugărilor – soldați (cavalerii templieri), de la al 65-lea (**Omul fără chip**) până la al 71-lea (**Fugarul**). În mod ciudat, „lanțul celor o sută” nu se întrerupe din pricina acestor călugări, deși cavalerii aveau jurământ de castitate, care, respectat, ar împiedica împlinirea lor în procreare. Dar, „istoria, mărturisește scribul, se învârtește într-un imens cerc vicios, tânjind spre un capăt pe care nu apucă niciodată să-l atingă”. De altă parte, Gh. Schwartz - autorul - este personajul care scrutează și jonglează cu viața „zalelor” din șirul Celor O Sută, analizează gesturile, atitudinile, spunându-și opinia despre fiecare (în ciuda declarațiilor de sinceritate), dar mai ales „lamentându-se”. Scribul („bietul scrib”) își expune propria dramă, destinul celui ambiționat să „termine opera spre a funcționa”, deși „în clepsidra nisipul se scurge parcă tot mai repede”.

A început seria **Celor o sută** cu atât de mult timp în urmă, schimbându-se mentalități, stiluri, politici și atitudini literare; în ciuda acestor oscilații, autorul reușește să păstreze coerența ideatică, atmosferă și unitate stilistică. Spre deosebire de anterioarele sale volume, scribul este mult mai implicat și prezent, pagini întregi și mobiluri de pagini descriu stările sale psihologice. Dar personajul este un intelectual, cu gustul speculației, al analizei de detalii, al corelării și al sintezei. Are înzestrarea excepțională de a investi imaginație

Într-o structură istorică, de a scormoni în ordinea naturală a evenimentelor și a plimba personajele într-o geografie amplă. Destinele (adamice, faustice, prometeice) își au fericirile lor, pentru că sunt reînviolate prin povestire, intră într-„un șir”, epic mereu mai organizat, dar mereu tulburat de un scrib arogant, ce nu prididește să provoace fiecare cititor și să-l atragă în mirajul evenimentelor. Când, în fine, Marele Roman (adică ciclul împlinit) va relata despre viața ultimului, „sutistul”, volumul va fi o importantă împlinire a literaturii române, având excepționalități și virtuți de valoare universală. Gheorghe Schwartz aparține elitei literaturii române, fiind marea împlinire a acesteia prin dimensiunea universalității sale, prin stil și problematică.

„SARMANII CĂLUGĂRI ÎNTRU HRISTOS”, cavalerii templieri, luptând până la moarte pentru crezul lor, deschizând o ușă secretă în istorie, ușă în spatele căreia se rătăcesc de veacuri cercetători serioși, căutători de senzații și amatori de confrerii, erau foarte bogați. Dar nu ei, ci Ordinul. ...Frații erau mulți și bine organizați, iar după osândirea Ordinului, au supraviețuit alte încrengături...”

„Iar el însuși, scribul, nu se poate resemna cu vremelnicia sa. Ceea ce înseamnă, încă o dată, că scribul nu este decât pana simțitoare a cuvintelor și că nu a ajuns să înțeleagă că umilința este cea mai de preț virtute” (Argument, p. 5)

10. SECRETUL (DIN PALATUL) FLORENȚA

Gheorghe Schwartz este cel mai prolific prozator contemporan. Publică aproape 30 volume de proză, în plus, fiind cadru didactic universitar la Facultatea de Științe ale

Educației și Psihologie din cadrul Universității Aurel Vlaicu din Arad, mai scrie cursuri pentru studenți. După 1985, are nesăbuita ambiție de a demara un proiect epic de mare anvergură: reprezentarea lirică a evoluției umanității prin intermediul a o sută de personaje. Din ciclul „**Cei o sută**”, i-au apărut opt volume, ultimul – „**Secretul Florența**” – prezentând, până acum, destinul istoric al lumii până în anul 1500.

După dispoziția cu care scrie și pofta de a încheia relatarea despre trecutul și prezentul umanității, sunt sigur că va avea o nouă „nesăbuită ambiție” de a plonja în identificarea epică a semanticii viitorului. Căci nici o lume nu se încheie, iar visul de a o proiecta menține tinerețea cea lungă a omului. Spun acestea despre Gh. Schwartz, pentru că viața scriitorului se

identifică cu scrisul, devenindu-i patimă și ispită, sens de viață și bucurie, împlinire și destin. Buchetul de arome epice are, în obsesia lui Schwartz, o magie a cifrei opt, toate titlurile romanelor sale au formularea în opt litere, așa cum numele său este o alcătuire ciudată de opt sunete, cu șapte consoane și o singură vocală.

Am scris câte o recenzie despre aproape toate volumele lui Schwartz, de la „**Martorul**” până la „**Cavalerul Templier**” (inclusiv „**Vara rece**” ori „**Axa lumii**”). Susțineam că opera sa literară îl recomandă a fi așezat pe podiumul valoric al literaturii române, iar ciclul încheiat „**Cei o sută**” i-ar da toate argumentele pentru un Premiu Nobel. Din 1985, a trecut, iată, un sfert de secol de când elaborează „panorama” umanității de la origini până în prezent. Textul are, până acum, peste cinci mii de pagini, fiind un demers absolut impresionant, și poate descurajant pentru orice lector sedus de insuficiența timpului pentru fascinația, mereu vie, a lecturii.

Schwartz concepe „panorama umanității” prin intermediul „personajelor” (superb conturate în jurul unei trăsături esențiale de caracter), acestea activează „evenimente” dintre cele mai reprezentative, chiar dacă insignifiante, într-un „decor” construit cu minuțiozitate, adeseori improvizat, dar purtător de misteriozitate și umbre de magie. Mai mult, autorul, acest mărturisitor cu traiul risipit în toate timpurile (adică real și virtual), nu se detașează nici de cititor și nici de personajele sale. Se așază el undeva, într-un foisor confortabil, privește, se miră, fotografiază și descrie cu cinism și fără compasiune ceea ce vede. Din când în când „bietul scrib”

transmite vreun mesaj înspre „bunul cititor”, atunci când, din foisorul său de observație, mai se lasă furat de somn, de lene sau de ignoranță.

Din punct de vedere al artei narative, asemenea ingerințe narrative au savoare lirică, îndemnând cititorul la continuarea lecturii, prea obosit adeseori de o/orice scriitură amplă, densă și descurajantă. „Scribul” devine personaj, un neastâmpărat spiriduș, care șoptește urechii cititorului fel de fel de explicații justificative, inclusiv lamentații seducătoare: *„În această carte despre rătăcirile care l-au dus prin Palatul Bosci va scrie bietul scrib, încercând să-i fie ghid și bunului cititor și îndemnându-l să găsească el ușile ce abia se mai deslușesc în zidurile clădirii de mult părăsite”*.

Volumul *„Secretul Florența”* prezintă opt vieți din „zalele” lungului șir al „celor o sută”, din tată-n fiu: Bizantinul (fiul unui cavaler templier), Exorcistul (călător spre *„țara dinspre tătari, țara nașterii tatălui său”*) - „în urma Exorcistului, a rămas o avere uriașă, un băiat și numeroase întrebări ascunse și ele de uitare” -, Omul din fereastră (proprietarul Paratului Bosci din Florența) - *„omul a pătruns în clădire și n-a mai ieșit niciodată”* - Înțeleptul - *„cel născut în Ducatul Moldovei, frumos, deștept și ocrotit de noroc”* - Nătăflețul (*„băiatul nevolnic al Înțeleptului, ajuns episcop”*), Cavalerul Marchiz Umberto, moștenitor al *„ambițiilor nestăvilite ale condotierului, pasiunea clocotitoare a mamei, precum și dorința de dominare și o sete terorizantă de glorie”*, Recuperatorul...*„averilor evreiești”*, Quasimodo Erostrat (1482 - 1504), *„un obiect important în inventarul casei sale”*. Viețile celor opt sunt surprinse într-o singură

tușă caracterială, adeseori vicioasă și contradictorie, etalând gesturi experiențiale și atitudini existențiale dintre cele mai imprevizibile.

În „**Cei o sută**”, un cititor descoperă (dacă știe!) asemenea alcătuiți ciudate, bizare, care stimulează și fertilizează atenția, cu speranța și satisfacția de a le descoperi semnificația. Atras în mrejele lecturii, și eu am simțit o pierdere hipnotică printre stufărișurile evenimențiale, animate de personaje, care intră în vârtej „pe propria sa cărare”. Nici n-am avut timp să mă întreb care personaje sunt realități istorice sau imaginație de scriitor (cum ar fi firesc). Actorii trăiesc intens neverosimilitatea unei paraistorii, pe care sunt nevoite să o rostogolească în viitor. E o complicitate discretă dintre personaje și scrib, sursă de virtuți și vicii. Doar el scribul, poate personajul Schwartz von Schwartz, ar fi în stare să-și dea cuvântul de onoare că ar fi participat, ca martor sau actor, la decriptarea secretelor personajelor florentine, deși – mărturisește autorul – „*niciodată n-am văzut Florența și cu atât mai puțin Palatul Bosci*”. Cu atât mai mult, inventivitatea sa nu are harul sălbăticiei, ci al domesticirii, convins fiind că numai realitate e credibilă.

Suștinut de personaje, Textul pare ciudat, fiind, de aceea, fermecător. Curge ca o apă lină pe câmpie, pe care, din când în când, „bietul scrib” o stăvilește cu zăgazuri, spre a-i da o nouă învălurire. Strategia narativă și arta animării personajelor sunt încărcate de capcane și aleanuri emoționale. El se joacă – o plăcere sadică – cu sentimentele și psihicul personajelor, mânuindu-le cu sfori, fără a da impresia că jonglează cu destinul acestora.

Ca fidel cititor al scrisului lui Gh. Schwartz, îmi fixează, poate prea des, interesul pe o întrebare: **„câtă imaginație mai are de risipit autorul spre a nu repeta configurări de caractere și încropiri de evenimente”**. Capătul drumului „celor o sută” se află într-o depărtare apropiată (poate trei – patru volume, adică vreo două mii de pagini). Proiectul se va finaliza, cu certitudine, având în vedere tenacitatea cu care autorul apasă zilnic tastele pentru a încheia destinul ultimului din șirul celor o sută, dar și pariul pe care și l-a pus pentru finalizare. Curând maiestruozitatea construcției textuale – asemeni mănăstirii manoleine – va oferi literaturii universale o opera fundamentală. E momentul înfiorării, al deteriorării relației dintre autor și operă, al obsesiei unui drum închis, solicitând deschiderea unei noi părții de respirație artistică și de consumație imaginativă. Destinul tragic al celui decis să nu încheie ceva este că acesta va fi ispiti să se regăsească într-o permanentă neîmplinire.

Prozatorul Gh. Schwartz dispune de o bărbătească vigoare artistică. În ciuda faptului că lumea cu gustul ei se schimbă, Textul cel mare al scriitorului rămâne o referință pentru literatură, având șansa de a-și continua cariera în arta cea mare a umanității. Fericirea e o formă de glorie a artistului trist.

11.

CINE E „*DIAVOLUL ARGINTIU*”?

A scrie cum se cuvine despre Gheorghe Schwartz și despre amploarea prozei sale reprezintă o cutezanță plină de răspundere. Omul și faptele sale literare trebuie prețuite

pe baza unor criterii diferite decât cele obișnuite. Gheorghe Schwartz e din rândul celor ce se situează îndărătul destinului. Izvoarele vieții sale se regăsesc în preocupările birocratice și exacte ale unui evreu și al unei profesoare de pian, evreică și ea. Era într-o toamnă, când „se numără bobocii” și când providența apreciază că este necesar ca, pierind în război bărbații în putere, să fie înlocuiți de viță masculină. Părinții săi evrei cu numele patern (Schwartz)

și cel matern (Selinsky) l-au botezat Gheorghe, un prenume de opt litere, așa cum era configurat numele părinților; ca o obsesie, titlurile volumelor sale vor avea nume cu opt litere, semn de misticism sau de predestinare. Licențiat în psihopedagogia specială, va avea irizări doctorale filosofice,

va poza în psiholog, dar se va lansa în „politică și presă” cu o desăvârșită naivitate. Universitar, director, decan, diplomat, G. Schwartz își orchestrează liantul dintre asemenea diversități într-o amestecătură de satisfacție și revoltă, de entuziasm și gălăgie, de pasiune și indiferență. Numele său din opt litere a pecetluit coperta a circa 30 de volume având toate cuvintele configurate de magia cifrei opt. •

Am scris despre aproape toate romanele sale, fără a îndrăzni astăzi să realizez o structurare valorică. Am însă impresia că scrierile sale, începând cu *„Martorul”* (1972) până la *„Om și lege”* (1987) - opt la număr - au constituit un preludiu la ampla desfășurare de narativitate și personaje din ciclul *Cei O Sută*, început în 1988 și până în 2010, - opt romane la număr. În 2011, ciclul se completează apoi cu *„Diavolul argintiu”*, cu proiecția altor câteva volume, care împreună - să alcătuiască evoluția umanității prin intermediul a o sută de personaje. Mulți vor crede că seria *„Celor O Sută”* este o istorie romanțată, aranjată literar într-un anumit fel de scriitor. El realizează un mozaic alogic, dar cronologic din frânturi de fapte ale unor personaje inventate, un ansamblu cosmotoc cu iz istoric. *Cei O Sută*, numai o sută, sunt personaje care mențin continuitatea genetică a evoluției umanității de la întemeierea babilonică a lumii până, deocamdată, la *Diavolul argintiu*, al optzecilea personaj, în timpul imediat după anul 1500. În jurul Diavolului argintiu, se învârt zeci de alte personaje episodice, inclusiv unul cu numele Țipor, evreu, cel pe care autorul îl scoate din magia sa scriitoricească ori de câte ori are nevoie de un salvator sau uzurpator.

Pentru noi, e clar că această nouă formă de lume se bazează pe arta construcției personajelor narative. Întreaga colecție de personaje își are propria „poveste”, astfel că autorul orchestrează vieți asemenea unui regizor cinic și nemilos cu iubirile și disprețul pentru acestea. Scribul e secretarul vremilor, al descrierii decorurilor închipuite și relatării întâmplărilor, e mărturisitorul învălmășelilor de oameni. Alteori „scribul” e ghidul lucid ce observă cu indiferența celui așezat la un balcon privind perindarea indivizilor relaxați; în fine, scribul se cufundă în spuma evenimentelor, utilizând intrarea secretă în sufletul personajelor. Atunci cu obrajii săi rotunzi, umbriți de un păr grizoniu și cârlionțat, cu mustața alungită în sfârcuri nearanjate, îmbrăcat în costum și pipând tutun parfumat, se plimbă printre castelani ori palatini, cu desfătare și voluptate. Cu unii vorbește în limba acestora, altora le dezvăluie trecutul sau viitorul. Atunci, „bietul cititor” are sentimentul că scribul întrece măsura, îndeplinind rolul lui Mefisto, care-și conduce pacientul – hipnotizat de o asemenea apariție misterioasă - spre un destin doar de el știut.

Superb este Gheorghe Schwartz în scrutarea sufletului personajelor sale. Cu un ochi ager, surprinde aspectele de detaliu ale indivizilor, apoi „pășește” în configurație comportamentală a acestora. Lasă impresia că desenează un univers caricatural, fiind atent la mărunțișuri, cum ar fi culoarea ochilor, șuvițe de păr, gesturi ori ticuri verbale. E un ciudat vizual, bazat pe memoria ochiului, realizând personaje joviale, ridicole, amuzante, oameni ce colindă prin biblioteci ori baruri, indivizi scrântiți sau pătimiși, leneși ori misterioși.

Sunt actanți, născociți și puși în istorie de imaginația fulgurantă a autorului, pasionat de invenția numelor, predestinate a mișca ghemul acțiunii sale spre un final învălmășit de oameni aflați într-un vârtej epopeic.

„*Diavolul argintiu*” prezintă evoluția „*Celor O Sută*” din anii 1500 până prin 1680, iată, o perioadă de aproape două secole, cu șapte personaje, intitulate simbolic „Bătrânul” (1500-1599), „Bufonul Vraci” (1523-1552), „Bastardul” (1548-1588), „Păpușa” (1569-1642), „Învingătorul leului” (1590-1658), „Contele Lorenzzi” (1613-1661) și „Fiul Contelui” (1633-1680?). Dincolo de faptele individualizate ale personajelor principale, în jurul acestora roiesc colecții de indivizi, cu trăsături simpliste sau complicate, un fel de magazin de caractere omenești.

Scribul, alias autorul, îndeplinește deopotrivă atribuția de *observator* - care vede conduita și mentalitatea acestora, de *regizor* - care intervine în viața personajelor dându-le un destin și urmând ca întâmplările vieții să ducă spre împlinirea acestuia - de *demiurg* - jucându-se cu viața personajelor prin scoaterea din scena vieții - de *personaj*. Vom reveni la comportamentul de personaj al „scribului”, cum se autoironizează autorul. Și-a asumat o cutezanță sistematică și măreață pentru a zugrăvi o amplă scenă a vieții, o lume emoțională, o lume a sufletelor modeste și ambițioase, cuprinsă pasional în spuma evenimentelor. Obsesia autorului este de a asigura continuitate în ramura genealogică spre a-și putea însăila narativitatea până la capătul său contemporan. Inventează mobilarea spațiului, de această dată este vorba de

un han din Hanovra, după ce anterior inventase Palatul Boschi din Florența, localitate pe care nici n-a văzut-o vreodată, dar se încumetă s-o descrie, astfel ca să dea sens personajelor sale. Are grijă „să lege” verigile continuității genealogice: *„dacă firul se rupea într-adevăr la cea de-a optzecea verigă, munca de-o viață a scribului s-ar fi dovedit un eșec imens”*.

În romanul *„Diavolul argintiu”*, vocea autorului este tot mai prezentă, lamentându-se că „asistă neputincios cum nisipul din clepsidră i se tot scurge”, lipsindu-l de răgazul necesar „pentru a mai putea continua”. E obsedat de regăsirea vreunei piese lipsă din „marele puzzle”, semn că romanul se încropește fără un proiect structurat, iar narațiunea „curge” în albia imaginativă a timpului. Conștient de golurile biografice ale personajelor sale, scribul promite reveniri, completări, mai mult din animarea scuzei decât din necesitatea reală de a puncta momente relevante pentru evoluția spre „o sută” a lumii sale de trăiri omenești: *„Scribul a trebuit să potrivească de nenumărate ori piesele găsite, pentru a le putea combina într-un mod logic”*. Când memoria nu-l mai ajută și bibliotecile devin neputincioase, scribul coboară în timp, ia de braț personajele, le scrutează comportamentele, comentează relațiile configurate și semnificațiile acestora. Îndoiala îl cuprinde uneori, alergând curajos prin CV-urile personajelor sale: „bietul scrib nu este decât un priceput”.

Astfel sub teroarea timpului, *„teroare de care nu poate scăpa, însă îl chinuiește tot mai nemilos pe măsură ce se apropie de finalul paranoice sale întreprinderi autoimpuse”*, scribul are adeseori norocul să renunțe la tânguială („ca de obicei”).

În același timp, autorul se află într-o conversație implicită cu cititorul, cerându-i acestuia scuze, atrăgându-l subtil în curiozități spre cotloanele ascunse din sufletul personajelor ori în vârtejul narațiunilor: *„Bunul cititor se poate întreba, pe bună dreptate, cum de-și permite scribul să descrie stări sufletești, dialoguri și circumstanțe pe care doar cineva care a fost de față le-ar putea pricepe”*. Cu o abilă strategie narativă, el, scribul, se strecoară în fapăturile personajelor, trăindu-le viața, lăsând impresia de detașare. Analizează o galerie de figurine de ceară, pe care le păstrează la temperaturi joase – să nu se topească -, dar când capriciile li se încălzesc de emoții, le antrenează într-un vârtej narativ în care dispar personajele ce-și pierd misiunea asumată a scribului: „realizarea destinelor Celor O Sută„. Un singur personaj rămâne, Țipor, evreul, cel înzestrat cu „un neastâmpăr înăscut” care îl determină „să nu poată sta locului”, asemenea poporului de care aparține.

Chipul expresiv și inocent al scriitorului induce o ciudată dihotomie: vulcanic și naiv, artist și psiholog, visător și riguros, cinic și iubitor. Este atras de culorile creației, trăind obsesia împlinirii, în competiție cu insuficiența timpului, stimulându-și puterile prin topirea în jarul voluptății, voluptate alimentată de dorința de a fi cel mai bun. Gheorghe Schwartz se pierde în robia scrisului fiind un fel de mântuire, pentru că vrea nemurirea. În textele ***Celor O Sută*** își asumă prezența pretutindeni, rar își permite vreo pauză între două emoții, generând muzica interioară a scrisului său, capabilă să atragă complicitatea cititorului. Viața sa e ea însăși o operă de artă; se detașează de oameni în spatele ochelarilor de vedere

cu care nu recunoaște pe nimeni, ca și cum și-ar duce traiul numai între personajele sale.

Când această „panoramă a deșertăciunilor” umane va fi încheiată, (mă refer la ***Cei O Sută***) literatura europeană va avea imaginea unei ample excursii în timpul istoriei (fără a fi istorie), iar cultura română va cuprinde în tezaurul său literar o excepțională împlinire valorică.

Gheorghe Schwartz este un scriitor model, cu un stil bine conturat, care-l recomandă între vocile referențiale ale prozei românești.

12. BASTONUL CONTELUI

Romanul al zecelea din seria ***Cei O Sută*** de Gheorghe Schwartz poartă titlul **Bastonul contelui** (Curtea Veche, 2012), prezentând continuarea șirului cu personajul Al Optzeci și Șaptelea (1654 - 1740) și încheie cu Al Nouăzeci și Treilea (1799 - 1849). O perioadă istorică de 195 de ani, în care se perindă 7 personaje: Cel Umil, Ambrogio I1, Ambrogio I2, Luigi, Ambrogio II și Pip. Romanul de 510 pagini nu are prefațator (ca de obicei) și începe cu veșnica lamentare a scribului cum că personajul

prim cu numele atribuit Cel Umil este "un om despre care nimeni nu mai știe nimic", fiind venit de niciunde: "dacă am ști de unde vine cineva, am cunoaște și alte lucruri despre el", poate chiar "să intrăm în pielea lui și să devenim el". "Fiu de nepot de nepot de nepot", sosit, ca și alții din legendă petrecută la Palatul Bosci ori Hanul Diavolului Argintiu, fără vreo amintire de la Firma din Hanovra, Cel umil devine verigă (având rolul

unei simple cratime) doar pentru că avea Bastonul de plimbare al Contelui, cel cu măciulie de aur, transmis fiului. Intră în rol scribul și reface biografia noului purtător de baston, simbol al apartenenței sale la un șir ... istoric. Cică ar fi avut două vieți.

S-a născut la Hanovra, din sămânța unui tată, potențial moștenitor al averii de la Hanul Diavolul Argintiu, acumulată din cultivarea pământului, din cămătărie, afaceri imobiliare și curierat. Averea consta în imense terenuri și păduri, țesătorii, flote comerciale și flote de pirați, precum și din bănoasa firmă de Pompe funebre pentru înmormântările de lux din Hanovra. Era fiu de conte, după cum al Optzeci și șaptelea era nepotul contelui Lorenzzi. Era primul urmaș de sex masculin, iar acesta avea responsabilitatea "continuării șirului" (ca moștenitor legitim). Pierzând firul narațiunii, scribul cercetează documente, găsind "întreaga lădiță de lemn cu documentele Diavolului Argintiu de la Hanovra la mănăstirea Ferme zu Chiuso, prin intermediul unui rabin karait. Aici, în cufăr se regăsește speranța că lanțul nu s-a frânt și că cea de-a optzeci și șaptea verigă există. "Greu se reînnoadă, câteodată, continuitatea șirului", scrie autorul, la pagina 30. În asemenea situații, numeroase întâmplări sunt născute din imaginație, iar reconfigurarea biografică sărăcită de date este compensată de bucle narrative, foarte puțin derivate din linia principală a relatării biografice. Plecarea în lume și părăsirea conacului fortificat din Alsacia îi înlesnește întâlnirea cu Doamna Roza, administratoarea văduvă a Porții Raiului, care organiza înmormântările de lux, îi naște un băiat. Apoi, Cel Umil dispare fără urmă, iar Doamna Roza crede că a

trecut dincolo pe ușa dintre lumi. Se regăsește la mănăstirea Ferme zu Chiuso într-un refugiu visat, îndeplinind călugăria printre copiii bibliotecii. Mai apucă să-și vadă fiul la Milano, trimițându-i bastonul cu măciulia de aur. Nimic nu mai e de spus despre viața de umil a călugărului roșcat analfabet. Al Optzeci și Optulea, Ambrogio I, se află în posesia Bastonului contelui. E suficient ca veriga să lege lanțul celor O Sută.

Ambrogio I, prima viață a trăit 92 de ani, din 1679 până în anul 1771. S-a născut în elegantul cimitir de lângă lacul Lugano, din văduva Roza și "omul cel mai supus, cel mai smerit, cel mai modest", Umilul, personajul al Optzeci și Șaptelea. Copilul a crescut printre morminte, locuind într-o necropolă. Cu părul său blond și cârlionțat, adolescentul vorbea mult despre moarte, voind să o încerce pe propria piele. Chiar în prezența episcopului, invitat al familiei, tânărul a monopolizat conversația, impresionând înalta față bisericească. Era obsedat de ideea morții și de misterul acesteia ("problema nu este când murim, ci cum murim", avea să rostească Al Optsprezece și Optulea). Apoi Țipor, evreul, apărut pe neașteptate constată că "tânărul intra de multe ori în gândurile nerostite ale altcuiva". Tocmai la maturitate, primește Bastonul Contelui, cadou, spune Mama Roza, de la tatăl tău. Apoi, moștenește o avere impresionantă și titlul nobiliar. Pubera Ana Maria Luiza, fiica unui nobil austriac, se îndrăgostește de tânărul, frumosul, elegantul și bogatul, acceptând căsătoria. Li se nasc cinci copii, dintre care trăiesc doar gemenii. Anii trec neconținut în discuțiile sale despre moarte și meditațiile despre "cum socotește Dumnezeu timpul convenit fiecărui muritor?".

Ambrogio are o a doua viață, în al Optzeci și Nouălea (1707 - 1771), sub chipul Omului Geamăn. Cine să fie continuatorul șirului, dacă cei doi univitelini semănau leit, păreau un personaj dublu? Va fi cel care va dobândi bastonul de aur. Când, la 19 ani, moare unul dintre gemeni, cine să știe care dintre aceștia a decedat! Așa că bietul scrib consumă o amplă narațiune secundară și relatează chiar o legendă a gemenilor pentru a stabili zala care s-ar potrivi mai bine în șirul de o Sută. Poate sunt "doi în unul", o simbioză miraculoasă, care-l pune pe scrib în dificultate. Se apucă să studieze psihologia gemenilor pe baza unei ample bibliografii, dar lecturile mai mult l-au zăpăcit. Geamănul viețuitor se căsătorește cu o văduvă săracă și mai vârstnică, care a născut un fiu, după care moare. Văduv, întreține un desfrâu confuz. Periplul în Rusia țarului Petru (apoi în Polonia) întreține extazia orgiilor. E tot mai multă garnitură în meniul romanului. Moare pe o bancă, în urma certurilor dintre două voci, ieșite din același trup. Nici măcar n-a avut plăcerea de a se sprijini în Bastonul cu măciulia de aur.

Puiu, al Nouăzecilea, a treia viață a lui Ambrogio (1727 - 1770) e fiul Geamănului. Are o "biografie de tranzit" care "încheagă cel mai strâns întregul" lanț. Mama sa locuia în Castelul Segrate, l-a născut ("și-a făcut datoria"), apoi a murit. Puiu a fost crescut de o doică, după ce și tatăl său pleacă în lume. Conte Ambrogio, străbunicul său (al 88-lea), a purtat în stilul său grija nepotului, dându-l spre instrucție. Conte găsește mireasa pentru matahala Puiu pe Anna Maria, o tânără zveltă și sănătoasă. Li se naște continuatorul, Filip(o) Emanuel

(e) sau Luigi, un copil "foarte frumos, foarte deștept și foarte drăguț", dar avea obsesii de schizofrenic. Era al Nouăzeci și Unulea, cu anul nașterii 1754 și al morții în 1771. A trăit 17 ani, stârnind curiozitatea cum se putea obține un moștenitor la această vârstă spre a asigura continuitatea șirului. Legende devin sursă de speculație pentru documentarea scribului. Imaginația sa reușește să lege ceea ce nu este de legat și să convertească imaginația din legende în realitate istorică. Verigile dau romanului cu cele o sută de personaje un sens ereditar. Deși n-a apucat să se sprijine pe bastonul cu măciulia de aur al Contelui. Ambrogio II ar fi următoarea verigă, a Nouăzeci și Doua (1668 - 1836), iar continuarea șirului nu urmează moștenirea genetică din tată în fiu. Păstra însă sângele predecesorilor, ca "o moștenire fizică, psihică și materială a străbunilor", fiind nepot de soră al lui Puiu, veriga a 19-a. Țipor, evreu nelipsit din viața locurilor și evenimentelor familiilor din poveste, e mărturisitorul și responsabilul care călăuzește documentația spre scrierea scribului. Chiar atunci când "scribul flecărește multă vreme" despre un personaj, brodând zvonuri, intervenția lui Țipor este salvatoare, oprind lamentația bietului scrib. În acest caz, îi pune la dispoziție un Jurnal, încrustat cu stema Contelui Ambrogio. Datele despre Maria Tereza și fiul acesteia Iosif al II-lea sunt rupte parcă din istoria în care se întretaiesc evenimente la care participă personaje din șirul Celor O Sută. Ambrogio II umbla cu bastonul Contelui, cel cu măciulia de aur la vedere. Ajuns la Londra, tânărul conte, frumos, bine educat, discret, e nevoit să plece în Caraibe și să se stabilească într-un palat impunător.

Din fiecare evocare se ivește o nouă evocare, cu alte personaje. Reîntors la Segrate, la Conacul său de lângă Milano, se căsătorește cu Laura Estera, fiica unui profesor universitar. Șirul se continuă prin nașterea celui de-al Nouăzeci și Treilea. Ambrogio II a devenit o legendă, fiind posesorul biografiei celei mai romanțate, iar după moartea sa, Castelul Segrate a intrat în uitare.

Pip (1799 - 1849) a fost Al Nouăzeci și Treilea, a fost fiul lui Ambrogio II, fiind născut la Castel. Apoi, la 15 ani, "pleacă în lume", după cum au procedat majoritatea copiilor din Șir. Viena petrecea în voie. La 18 ani, se căsătorește, asigurându-se să aibă un moștenitor de sex masculin, care să continue Șirul. La Viena, răsunau Simfoniile lui Beethoven. Personajul nostru devine pasionat de arhivă, asistat de un Țipor. E cuprins de "nebunia ereditară", tipărind cartea sa despre ***"Teoria comportamentului în desfășurare a speciei umane"***. Pasiunea pentru politică și învolburările pașoptiste îl antrenează, permițând ca proprietatea sa-i fie folosită pentru răspândirea ideilor revoluționare. Va fi executat pentru trădare și înmormântat "cu bastonul cu măciulie de aur, de care nu s-a despărțit niciodată". Mai apoi, a fost socotit "erou național", eroul națiunii italiene. Casa din Segrate a pierit prin dezmembrare, iar fiul cel mare al lui Pip a devenit ofițer.

... **cei o sută**, citez din opinia romancierului, *au fost de multe ori foarte diferiți, dar au avut comun semne fizice, ex. bărbia despăcată) și psihice – grija pentru continuitate ...*

13.

SACRIFICIUL FINAL

AGNUS DEI încheie saga **CEI O SUTĂ**

a) Bietul scrib și bunul scriitor

Afirmă autorul: *"Succesiunea neîntreruptă a alaiului Celor O Sută îl obligă pe scrib să urmeze numai anumite destine, doar pe cele provenind din ramura principală a arborelui".*

Narațiunea Cea Mare a început cu **Anabasis** (1988) și a continuat, iată, până la **Agnus Dei** (2013), prin succesiunea generațiilor de la *"primul copil venit pe ape"* din *"sămânța visătoare a Primului"* asemenea unui arbore (genealogic) viguros care *"va acoperi cu coroana sa umbrele multor destine"*. Prin intermediul a O Sută de personaje în 11 volume, Scribul (G. S.) descrie narațiunile Arborelui, pornind din miticul Babylon și încheiat

cu, iată, Al O Sutălea, Gheorghe, cel născut în 1944 și încă în viață. În fine, scribul "a terminat povestea" și *"ca orice bătrân care a trăit o sută de generații"* se simte golit, dar mulțumit

că "Marea Narațiune" s-a împlinit. Povestea Celor O Sută a căpătat configurație în circa 5 000 de pagini și 11 volume. E totuși fericit că a putut pune punct, cu penița muiată în cerneala celor opt brațe ale sepiei, reprezentată pe copertă.

Volumul final prezintă ultimele ramuri tinere ale arborelui genealogic, cu șapte personaje și o perioadă de peste două veacuri, începând cu *Nostradamus din Viena* (1917) și încheind cu Gheorghe, cel născut în 1944, ajuns să comenteze (și să trăiască) evenimente contemporane.

b) Agnus Dei

Autorul acestei recenzii nu face critică literară, fiind doar un fidel cititor al textelor lui Gh. Schwartz. Nu pot ignora totuși afirmația amicală a lui Gheorghe, atunci când mi-a dat autograful: "*E cel mai bun roman al meu*" (n-am avut curajul să întreb dacă se referă la *Agnus Dei* sau la marele roman *Cei O Sută!*). Colegul meu universitar e născut în Lugoj, prin 1945, e român evreu, doctor în filosofie și cu preocupări științifice în domeniul psihologiei. Am amintit datele de mai sus din CV-ul scriitorului, spre a-mi ajuta la identificarea semnificației comportamentelor unor personaje, pe care le-"a construit" în asemănare (sau prin refulare) cu sine.

Agnus Dei încheie saga *Celor O Sută*. Sunt șapte personaje (masculine): Simion, ajuns general austriac, Raul-Alfred, comunard parizian, Peter-Pierre, general fără identitate etnică, Rudolf, locotenent francez, Ruppert, lugojean, ofițer SS, Constantin, primul evreu și Gheorghe, transfug, vagabond fără acte și vedetă muzicală. Femeile (soții sau nu), care vor

naște progeniturile (verigile) din șirul **Celor O Sută**, sunt fără identitate: *"o frumoasă domnișoară din Praga"*, o descendentă a unei familii importante din Bosnia, mai apoi fiica unui avocat din Geneva, florăreasa din Perpignon, fata domnului Wolf din Ungaria și Vera, cea cu origine ascunsă. Că se numeau Fany, Madeleine, Esther ori Vera, femeile sunt menite să nască băiatul care să-și facă îndatorirea față de stirpea sa, prin continuitate, *"o preocupare atavică"* a tuturor **Celor O Sută**. În rest, fiecare personaj este *"exemplu desăvârșit al contradicției perfecte"*.

c) Personajele

* **Simion**, bunăoară, copilul lui Pip (erou, personalitate politică importantă, constructorul unui imperiu financiar, înalt trădător), era un tânăr (și chipeș) ofițer al armatei imperiale cezaro-crăiești. Va sfârși pe malul Dunării, abandonat de toți, cu excepția câinelui său fidel.

* **Ruppert** ajunge ofițer francez cu pașaport austriac, era contemporan cu bunicii din Lugoj ai scriitorului. S-a născut în Franța, ajunge ofițer al imperiului austriac, participă la evenimentele primului război mondial, nimeni nu se știe de partea cărei tabere. Important e că s-a întâlnit cu florăreasa Esther, (catolică franceză), jidoavcă, undeva la Perpignon, căsătorindu-se apoi în drum spre Zürich, stabilindu-se la Budapesta și mai apoi la Lugoj. Ajunge ofițer în uniformă SS, comandantul unei fabrici de armament secret, la Linz. S-a sinucis, după ce familia sa evreică a fost ucisă într-un lagăr de exterminare de către cei pe care i-a servit cu devotament.

* **Constantin**, cel considerat când nazist când evreu, când spion american, în drumul său spre Est, poposește la casa Wolf dintr-o mică localitate maghiară, lăsând în urmă o tânără însărcinată, născătoare a ultimului din șirul **Celor O Sută**. Transfug în Austria, după represiunea evenimentelor maghiare din 1956, tânărul *"avea 16 ani, cinci clase absolvite, o legitimație de sportiv expirată"*. În disperare, se angajează spălător de vase într-un restaurant, unde *"cânta o dizeuză tânără și cu ceva voce"*. Alături, își descarcă vocația muzicală, devenind un megastar, *"vedetă ale cărei hituri se puteau auzi în toată lumea"*; este preocupat de masonerie și de conducătorii din umbră ai lumii. Deși are doi fii, cu el se oprește timpul și se termină povestea "Marii Enciclopedii Universale".

* **Gheorghe**, al O Sutălea, ar putea fi identificat cu autorul, cel născut într-o casă evreiască, fiind poreclit Giury, fiul celui ce poartă pe braț numărul de lagăr identic cu numărul său real de telefon (*"Tu ești proiecția lui"* (al bietului scrib – n.n.), sau *"ceea ce ai fi tânjit să fii"*). Asemenea speculații de identificări nu-și au rostul într-o narațiune, unde, poate, fiecare personaj constituie o altă fațetă, reală sau psihanalitică a prozatorului.

d) Narativitatea

Narațiunea rezistă unei lecturi analitice grație personajelor și evenimentelor pe care le animă, precum și atmosferei generatoare de dramatism existențial:

- *Personajele masculine* sunt exemplare umane frumoase, inteligente, viteze și puternice, portretizate și stilizate ferm și diferențiat în galeria **Celor O Sută**.

- *Evenimentele* care alcătuiesc evoluția lor curriculară sunt plasate într-o istorie bine definită de ani, zile și locații. Imaginația autorului se amplifică la intersecția dintre destinul personajelor cu întâmplările istorice.

- *Sursele de dramatism* sunt întreținute de atmosfera socială și de năvala evenimentelor și agresivitatea deciziilor asupra comportamentului personajelor. Grija lor principală este de a lăsa urmaș - masculin – chiar dacă mama acestuia este o "domnișoară din Praga", o fiică de bancher budapestan, o prostituată cataloniană ori o fiică de avocat genovez.

În acest ultim volum, Gh. Schwartz amalgamează faptele personajelor în șapte etape istorice cu reverberația lor în conștiința scriitorului. Am urmărit, de pildă, cunoscând originea evreică a lui Gh. Schwartz (inclusiv identitatea multor elemente din biografia sa în personajul Gheorghe – *Al O Sutălea* – deci, am urmărit când se evreizează genealogic șirul "marelui letopiseț". Generalul austriac de origine italiană, Simion, parcă "are ceva sânge evreiesc", dar ceea care asigură certitudinea este florăreasa prostituată din Perpignon (Catalonia franceză) "jidoavca" ("*la evrei, după mamă copiii sunt evrei*").

Atmosfera din epoca fascistă este o splendidă realizare stilistică. Evreica Esther este soția lui Ruppert (cel de-al nouăzeci și optulea), ajuns ofițer SS, comandant al unei fabrici de armament secret. Atmosfera de teroare și perspectivele asupra etniei purtătoare a "culpei istorice" constituie o reprezentativă configurare a *kafkianismului lugubru*. Copilul evadat din Lagărul de exterminare 02 (cu mama evreică și tatăl ofițer SS), adică al 99-lea (Constantin) "*era tratat evreu doar la neevrei și drept creștin doar de către evrei*" (p. 382).

Ahasverus e prototipul celui ce continuă.

(Ce banalități spun! Să sintetizez viața unor personaje când acest fapt îl prezintă bietul și veșnic lamentabilul scrib. Chiar așa! A avut el, de bună seamă, o idee sau mai multe care ar trebui derivate, din "povestea" atât de tulburătoare a personajelor. De ce oare avea dreptate Gh. Schwartz când afirma că este cel mai valoros dintre volumele sale! El n-avea chemarea pentru a face ierarhii în propriile cărți, așa cum o mamă trebuie să-și iubească deopotrivă toate odraslele).

e) Fine

În fine, **Cei O Sută**, megaromanul de grație al scriitorului Gheorghe SCHWARTZ, și-a rotunjit existența textuală. Intenția mărturisită a scriitorului a fost de a reprezenta o istorie a umanității prin intermediul unor personaje, importante sau insignifiante, aparținând simbolic unei genealogii unitare. Bilanțul ciclului românesc – după cum am afirmat mai la început - este de 11 volume, însumând – prin urmare – aproximativ 5 000 de file. În prezentările anterioare la cărțile "ciclului", remarcam unele aspecte formale (dar simbolic semnificative), cum ar fi obsesia cuvintelor cu opt litere, prezența cu prisosință a dialogului "scribului" cu "bunul cititor", scuzele acestuia pentru "salturile" necunoscute peste golurile nedocumentabile din evoluția relațiilor istorice. Acolo unde "scribului" nu-i iese logica narativității, intervine cu scuzele de rigoare și cu inocență, declarând, "*lipsa documentației sau a documentului*". Gheorghe Schwartz, scribul, e când detectiv, când arhivar, când copist ori mărturisitor. El se plasează în

narațiune ori de câte ori i se pare potrivit să se lamenteze și să ceară scuze "preabunului cititor" pentru cine știe ce afirmație incomodă.

În fine, remarcăm o plăcere savuroasă de a da personajelor nume, cu o inventivitate năstrușnică, îmbinând asemenea actanți fictivi cu personaje cunoscute din evenimentele istorice. În asemenea situații, în care evoluția umanității este reinventată prin intermediul personajelor nici nu se încumetă vreun cititor să caută adevărul sau să așeze ciclul în categoria "domeniului istoric". Nici nu este așa, deoarece saga ***Cei O Sută*** reprezintă o amplă alegorie a omului contemporan căruia i se propune o viziune inedită asupra devenirii sale. Aș crede că "scribul" și-a făcut un exercițiu de tenacitate în care a intrat în urmă cu un sfert de veac și din care iese acum, în 2013, cu bucuria că a comprimat timpul, vârsta și necazurile. Era un pariu cu sine însuși pentru a da literaturii un amplu text, în care să amalgameze cât mai multe din ispitele oricărui scriitor orgolios și virtuțile stilistice provocatoare ale postmodernității. Dacă n-ar fi apărut, între timp, ***Stăpânul inelelor*** ori ***Hary Potter***, - texte enorme și citite în urma ecranizării acestora – aș fi tentat să cred că Gh. Schwartz intenționa să arunce o ultimă provocare cititorilor înzestrați cu tenacitate: propunerea de a lectura un text coerent de 5 000 pagini.

Ce argumente ar aduce prezentatorul de carte pentru a îndemna un cititor grăbit, veșnic fără timp și cu numeroase alte volume ce-i stau la rând pentru lectură, să se arunce în cunoașterea aventurilor atât de năbădăioase ale ***Celor O Sută***? Poate peregrinările simbolice ale evreilor, călători și/

sau statornici în diferite țări și locuri, renăscând, ca și Țiporii, când nu mai există speranță și suportând consecințele "terorii istoriei".

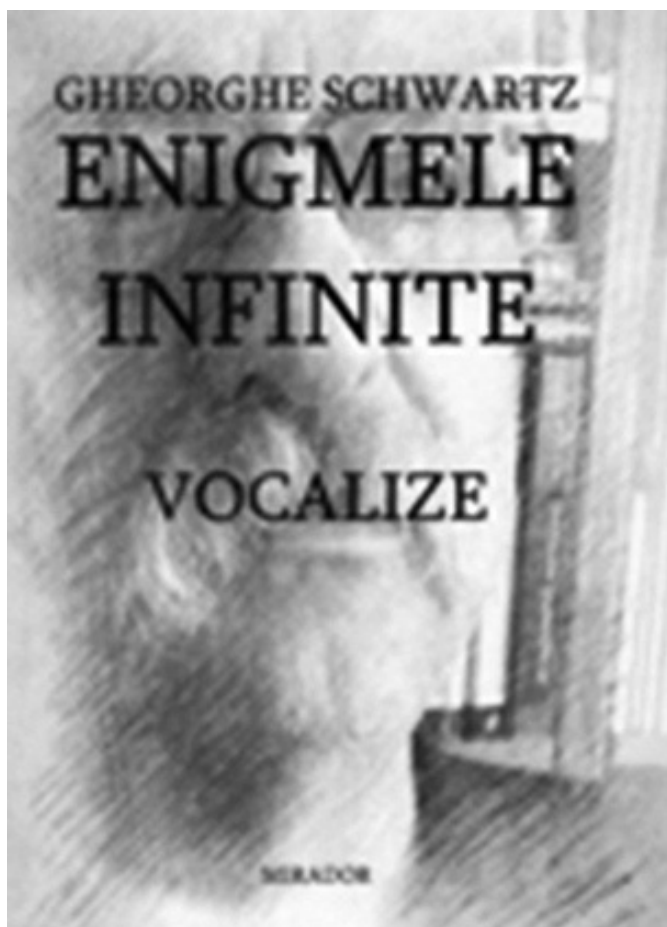
În fine, a terminat povestea, iar povestitorul are un binemeritat drept la aplauze și felicitări. Prin marea narațiune, Gheorghe Schwartz confirmă calitatea de scriitor excelent în literatura română și universală, prin spațialitatea europeană a întâlnirilor personajelor cu istoria, prin surprinderea dramatismului acesteia și destinul de supraviețuire a celor meniți să mărturisească umanității Adevărul și Ficțiunea.

DESPRE UN ROMAN ÎNCHEIAT

- Cine are tenacitatea de a lectura ROMANUL, într-o disciplină riguroasă și cu o concentrare viguroasă, este, cu siguranță, un mare iubitor de literatură;
- Scribul - autorul Gheorghe Schwartz - a avut nebunia frumoasă de a da literaturii române cea mai densă alcătuire originală a civilizației în evoluția sa de peste două milenii.
- Istoricii și filosofii, geografii și mitologii, teologii și criptologii au o sursă de documentare și de demistificare.

V.
...ÎNCEPE UN NOU ROMAN CICLIC

Criticul literar Răzvan Voncu analizează *Enigmele infinite*. *Vocalize* (2014), accentuând următoarele idei:

- După proiectul prozodic de mari dimensiuni, la care G. S. a scris 27 de ani, autorul se reinventează, "re-debutând" cu un fel de proze scurte "aflate la jumătatea drumului între realism și manieră urmuziană", dar poate fi considerat "un original roman". Dacă personajele din **Cei O Sută** alcătuiau "o paradigmă antropică", Julius Zimberlan, personajul **Vocalizelor**, are 199 de identități narative (nu psihologice) complet diferite. Narativitatea asigură unitatea cărții, iar întâmplările "frizează suprarrealismul". Autorul "își mută personajul dintr-o identitate în alta, dintr-un mediu în altul, dintr-o epocă în alta". Universul creat de prozator este "ficțional, coerent și funcțional". Criticului Răzvan Voncu îi "place mult acest prozator", având "o peniță sigură", fiind indiferent față de mode, dar urmându-și "împlinirea unei vocații", apucând mai departe "spre un alt orizont".

- Consideră că totuși Enigmele constituie o etapă de tranziție ("un respiro") între cicluri narative ample. Universul ficțional al autorului l-a ademenit în țesătura "unei noi și originale saga românească". Stilul autorului e încărcat de "livresc și culturalitate", iar textele pretind un cititor avizat, interesat de **cum** de povestește nu **ce** cuprinde narația. Stilul configurează "un profil unic al statului literar al scriitorului în tipologia romanului nostru".

- O afirmație analitică a criticului merită reținută cu prioritate: Vocalizele în Sol Major (cea mai optimistă dintre gamele muzicale) propun un text ludic pentru o narațiune

foarte serioasă. "Vocalizele sunt, simultan, fragmente de sine-stătătoare și părți dintr-un *puzzle* textual gigantic". **Jocurile trecerii** creează o atmosferă, un fel de "acrobație literară", de a face "o simfonie din vocalize".

- "Proza lui Gheorghe Schwartz nu este ușor de citit". Ea are nevoie "de un cititor înzestrat, preocupat de cele spirituale și implicat în lectură, pe potriva multiplelor arcanе ale gândirii ludice a autorului său". Ciclul *Vocalizelor* constituie "una dintre cele mai originale întreprinderi narative ale momentului, din literatura noastră" (p. 245). **RĂZVAN VONCU**: Gheorghe Schwartz: *Ludic, despre seriozitate* în **Prozatori români de azi**, Cartea Românească, 2024, pp. 241 – 245.

- „Ce mai scrie prozatorul după circa treizeci de ani de lucru la un roman în unsprezece volume? Nu sunt mulți cei care, în literatura noastră pot răspunde concret la această întrebare. Ba cred că nu există decât un singur autor capabil de performanța vizată: Gh. Schwartz. (...) Îmi place să cred, așadar, că *Enigmele infinite* sunt un manifest de maturitate, de zenit al creației, survenit dinspre unul dintre cei mai vitali și mai consecvenți prozatori ai literaturii noastre actuale. Ancorat cu putere în orizontul prozei central-europene, modern prin poetică și prin mize, dar recuperând aparent și trăsături ale prozei postmoderne, în povestirile lui Gh. Schwartz etalează o înzestrare demnă de monografiat în vederea unei mai bune înțelegeri a locului și timpului lui istoric.” (**Ovidiu PECICAN**, *O proză pe zi*, Revista Apostrof nr. 3, 2015)

- *Justiția suverană sau adevăratul Tratat de Drept Procedural* este a treia carte de „vocalize” ale lui Gheorghe

SCHWARTZ, autor al celui mai amplu ciclu epic din proza noastră, *Cei o Sută* însumând unsprezece romane masive, tipărite în douăzeci și cinci de ani, între 1988 și 2013. Ca și precedentele două cărți ale ciclului, noul roman este un puzzle, unde un caz sau o pildă „înnoadă” alte cazuri și alte pilde, în lungul șir al dosarelor din arhivele tribunalelor. Cronicarul din umbră al acestei noi lumi românești este cercetătorul acelor arhive ale căror dosare, instrumentate de un unic complet de judecată, constituie imaginile distopice ale Justiției suverane și Cavalerului Dreptății Finale. În dosarele inventariate de prozatorul – cronicar-cercetător de arhive, se pun la cale sau chiar se comit tot felul de crime, cu o victimă sau mai multe, care ajung, în majoritatea lor, în fața aceluiași complet de judecată. „Vocalizele” lui Gheorghe Schwartz, unul dintre prozatorii de primă linie ai literaturii noastre de azi, trebuie citite mai ales că nu toată lumea s-a mutat în sălile tribunalelor sau după gratii, pentru a-și găsi, în sfârșit, liniștea, siguranța, armonia, câte și mai câte..., susține **Ioan HOLBAN**, într-o cronică de carte publicată în România literară

1.

VOCALIZELE: UN ALTFEL DE STIL NARATIV

VOCALIZELE:

1. *Enigmele infinite*. Vocalize în Do major (2022)
2. *Hotarele istorice*. Vocalize în re minor (2015)
3. *Justiția suverană*. Vocalize în mi minor (2016)
4. *Hârțile oficiale*. Vocalize în Fa major (2017)
5. *Jocurile trecerii*. Vocalize în Sol major (2018)
6. *Cuvântul cotidian*. Vocalize în La major (2019)
7. *Enervant*. Vocalize în si bemol minor (2020)
8. *Jurnalul pandemic*. Vocalize în Do de sus (2021)

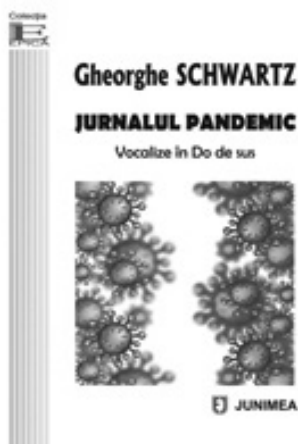

În fine, după romanul cel mare, dedicat celor o sută, urmează romanul cel nou, cu care Gheorghe Schwartz înzestrează literatura română. *Enigmele infinite* (Editura Junimea, Iași, 2022, 224 pagini) este a opta vocaliză (sau prima), această în Do Major, după altele în game minore/ majore, cu bemoli, toate având titlul format din cuvinte de opt litere. *Jurnalul pandemic* (2021), *Enervant* (2020), *Cuvântul cotidian*

(2019), *Jocurile trecerii* (2018), *Hârtiile oficiale* (2017), *Justiția suverană* (2016) și *Hotarele istorice* (2015). Abia terminase marele (și impunătorul) roman *Cei o sută* (2013), că în anul următor începe seria de vocalize, cu *Enigmele infinite*, vocalize în Do major (2014), ajungând, după opt ani, la opt exerciții "muzicale", narative, pe care însuși le explică: *la fel ca un instrumentist obligat la sute de ore de game spre a putea rămâne în formă, la fel ca un sportiv obligat la sute de ore de antrenament pentru a putea spera la un randament adecvat în competiție, la fel și scriitorul depune ore multe de exerciții înainte de a plonja în marele roman.*

Exercițiile *liber alese*, antrenamentele de întreținere sunt *inegale*, în funcție de dispoziția scriitorului. Și a cititorului, care nu trebuie să aibă pretenția (și exigența) unei scriituri înzestrată cu strălucirea și fastul dintr-un concert public. Sunt

texte, ar spune autorul, elaborate în halatul tras peste pijama, având menirea de a întreține condiția prozodică pentru *un nou proiect de duranță*. E momentul de relaxare între două romane – primul scris în peste 25 de ani și ivit în biblioteci în raftul de 11 volume, vizând evoluția umanității în râvna sa spre nemurire prin intermediul a o sută de personaje – iar al doilea ar urma după ce vocalizele îi oferă suficient exercițiu pentru marele spectacol al

creației depline. Prin urmare, **Vocalizele** ar fi doar un refugiu emoțional în scrisul ce așteaptă o nouă maturitate pentru un alt amplu roman. În așteptarea speranței, Vocalizele sunt ele însele fragmente dintr-un roman *stilistic revoluționist*, putând fi convertite în romanul promis, prin punerea textelor într-o rânduială prozodică.

Citind toate cele opt *vocalize*, am rămas cu credința că, puse într-o anumită ordine și legate măiestrit prin caracteristicile notorii ale narativității, acestea alcătuiesc schema romanului promis. Exercițiile de scriere devin fapte de anduranță, iar "frumoasa farsă" a autorului are șanse să devină un roman ultramodernist prin stil și trufie.

Din 2014, când a început **Vocalizele**, cu *Enigmele infinite* (vocalize în Do major), până în 2022, când încheie seria vocalizelor, cu *Enigmele infinite* (vocalize în Do major), au trecut opt ani, iar cifra opt este un fel de mascotă obsedantă a scriitorului. Volumul recent cuprinde 199 de texte - enigme, ambalate într-o copertă cu douăsprezece chei ruginite, înșirate pe o sfoară, o mărturie a criticului literar Ioan Holban și o inspirată *Justificare* a autorului. Ultima enigmă (infinită) din seria celor aproape 200, se intitulează *Pentru cine scrie Julius Zimmerlan?* Repetă lectura raportului despre cititorii din Biblioteca Națională, care arată că *din 28.267 de cititori, 28.107 n-au parcurs nici un rând scris de J.Z, 26.998 nici n-au auzit vreodată de autorul Juilus Zimmerlan și doar 57 au citit până la capăt un volum al lui Julius Zimmerlan*. Ironie, afirmă cu amărăciune ironică: *să ai șaizeci de cititori nici nu e o cifră atât de mică*.

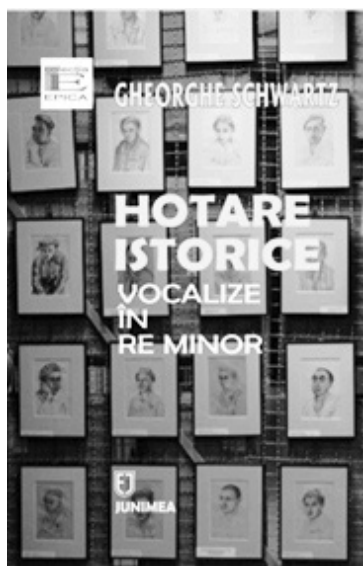
Îmi iau îngăduința de a lăsa gândul să speculeze că Julius Zimmerlan e o copie a autorului, așa cum el s-ar închipui ca personaj în propria sa *enigmă veșnică*, căci fiecare om e o întrebare, care așteaptă un *răspuns repetat*: *Julius Zimmerlan (pe care unii îl admiră că a ajuns la vârsta senectuții, iar alții socotesc că ar fi ajuns la vârsta senilității) șede în fotoliul său favorit* (p. 221), citește și scrie. Cartea începe cu o enigmă existențială, o enigmă pentru eternitate. Din fotoliul său, Julius Zimmerlan nu putea distinge un obiect (intrus) printre cărțile din raftul trei al bibliotecii sale: *Hotărî să se scoale în picioare și să se apropie de raft, dar tocmai atunci suferi infarctul acela fatal...* În *sferele infinite și nelimitate de timp*, aceasta i-a rămas singura problemă nerezolvată: *ce s-a aflat pe raftul al treilea al bibliotecii sale?*

Vocalizele, cele opt vocalize, sunt componente ale unui roman promis, a cărui "istorie" și finalitate argumentează dimensiunile narative și stilistice ale unei direcții noi în proza românească. Textul se încropește din cioburi narative, provenite din mai multe oglinzi, cititorul fiind solicitat să participe la reconstituirea suprafeței narative din acest puzzle. Coerența evenimentelor nu are vreo relevanță. Contează angajarea lectorilor la participatie. Posibil să nu existe un proiect narativ coerent, dar interactivitatea dintre textul mozaicat și cititorul amăgit de reconstituirea imaginii ciobite e o ancoră pentru o lectură dinamică. Liantul dintre scurtele "enigme" e asigurat de personaj, un anume Julius Zimmerlan, adeseori incert, aerat, fără identitate și lipsit de misiune. Un ins grobian, om fără însușiri, dar ornamentat cu titluri academice

și intelectuale, pozând într-o biografie falsificată de omagii dezgolite de glorie și de fapte caricaturale. Banalizarea ființei mărețe este întreținută de ironia serioasă și sobră a autorului.

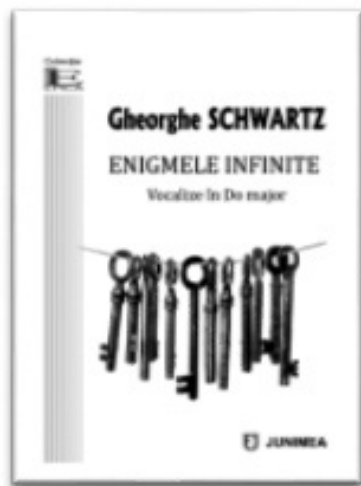
Personajul J. Z. este alcătuit după modelul narațiunii: adică din frânturi, din cioburi găsite printre artefacte, din caricaturi suprapuse. Comportamentele sale sunt *observate* (și susținute) doar de autor. El nu există printr-o experiență autentică, ci printr-o ieșire din camuflare, dintr-o încețoșare, doar prin grija autorului de a nu-l uita abandonat într-o *enigmă ironică*. Absurditatea atitudinilor sale derivă din absurditatea enigmelor, bizare, șocante, arbitrare. Personajele, care sunt, au nume exotic inventate, folosesc discursuri ilogice, se exprimă stereotipic, repetitiv, mecanic și nu se regăsesc în vreun conflict nici măcar cu propriile fapte. Autorul utilizează un limbaj ironic, contradictoriu, repetitiv, cu sensuri amplificate în ecouri neregulate și contradictorii.

Zeflemitor și încărcat de umor de esență bergsoniană, susține I. Holban. Exemplul de mai jos devine argument: *Un câine a văzut un câine. Care a văzut un câine. Care a văzut un câine...Câinele s-a întrebat câți câini au fost de față...De atunci, când vedeți câini rămași profund pe gânduri, să știți că la această problemă cugetă.*

Julius Zimberlan era *un pic obraznic, pistruiat și cu ochelari*, apoi devine *neascultător, un adolescent cu capul în nori, tânăr promițător, pistruiat și miop*, ca, în final, să ajungă *un mare ratat*, iar lumea așteaptă *să se sinucidă din plictiseală*. Toată această biografie se comprimă într-o singură pagină. Plagiatul este veșnic, iar JZ, fiind acuzat de furt intelectual și de limbaj, dovedi un plagiat după alt plagiat, ajungând ca opinia publică să-l simpatizeze pentru capacitatea sa de a enunța idei cu alte cuvinte. Ș.a.m.d.

2. INFINITELE ENIGME

Enigmele infinite, vocalize în *Do major*, sunt nebunii admirabile, în aventura sufletului omenesc de a descoperi mediocritate și ratarea, superficialitatea și manipularea emotivă. Scrisul lui Gheorghe Schwartz e sursă de desfătare, vrednic de o ademenitoare duminică lexicală, prin care răspândește caligrafia unei condiții umane mistificate de diletanți. **Vocalizele** propune

narativismului românesc o nouă direcție stilistică, în care savurarea frazei excelează în detrimentul construcției prozodice.

Trei lucruri recente atrag atenția asupra scriitorului Gheorghe Schwartz:

- primul: i s-a decernat Premiul Național pentru proză, **Opera Omnia**, ediția a VI-a, organizat la Piatra Neamț, premii ce s-au acordat la edițiile anterioare prozatorilor D. P. Popescu, Nicolae Breban, Eugen Uricariu, Gabrielei Adameșteanu și Dan Stanca.

- al doilea: Revista principală a Scriitorilor, **România literară**, an. 54, nr. 12/ 25 martie 2022, publică două pagini (18 - 19) de proză semnate de scriitorul arădean, cu titlul **Exit** (după o evitare îndelungată a publicării sale în revista bucureșteană);
- al treilea: a apărut volumul **Enigmele infinite. Vocalize în Do Major**, la Editura Junimea din Iași, un roman, pe care îl vom prezenta în cele ce urmează.

Douăsprezece chei ruginite, înșirate pe o sfoară, o mărturie a criticului literar Ioan Holban și o inspirată *Justificare* a autorului întâmpină cititorul volumului **Enigmele infinite** (Editura Junimea, Iași, 2022, 224 pagini). Este a opta vocaliză (sau prima), această în Do Major, după altele în game minore/ majore, cu bemoli, toate având titlul format din cuvinte de opt litere. **Jurnalul pandemic** (2021), **Enervant** (2020), **Cuvântul cotidian** (2019), **Jocurile trecerii** (2018), **Hârțile oficiale** (2017), **Justiția suverană** (2016) și **Hotarele istorice** (2015). Abia terminase marele (și impunătorul) roman *Cei o sută* (2013), că în anul următor începe seria de vocalize, cu **Enigmele infinite**, vocalize în Do major (2014), ajungând, după opt ani, la opt exerciții "muzicale", narative, pe care însuși le explică: *la fel ca un instrumentist obligat la sute de ore de game spre a putea rămâne în formă, la fel ca un sportiv obligat la sute de ore de antrenament pentru a putea spera la un randament adecvat în competiție, la fel și scriitorul depune ore multe de exerciții înainte de a plonja în marele roman. Exercițiile liber alese, antrenamentele de întreținere sunt inegale, în funcție de dispoziția scriitorului. Și a cititorului, care nu trebuie să aibă pretenția (și exigența) unei scriituri înzestrată cu strălucirea*

și fastul dintr-un concert public. Sunt texte, ar spune autorul, elaborate în halatul tras peste pijama, având menirea de a întreține condiția prozodică pentru *un nou proiect de anduranță*. E momentul de relaxare între două romane – primul scris în peste 25 de ani și ivit în bibliotecă în raftul de 11 volume, vizând evoluția umanității în râvna sa spre nemurire prin intermediul a o sută de personaje – iar al doilea ar urma după ce vocalizele îi oferă suficient exercițiu pentru marele spectacol al creației depline. Prin urmare, Vocalizele ar fi doar un refugiu emoțional în scrisul ce așteaptă o nouă maturitate pentru un alt amplu roman. În așteptarea speranței, Vocalizele sunt ele însele fragmente dintr-un roman *postmodernist*, putând fi convertite în romanul promis, prin punerea textelor într-o rânduială prozodică. Citind toate cele opt *vocalize*, am rămas cu credința că, puse într-o anumită ordine și legate măiestrit prin caracteristicile notorii ale narativității, acestea alcătuiesc schema romanului promis. Exercițiile de scriere devin fapte de anduranță, iar "frumoasa farsă" a autorului are șanse să devină un roman ultramodernist prin stil și trufie.

Enigmele infinite, vocalize în Do major, sunt nebunii admirabile, în aventura sufletului omenesc de a descoperi mediocritate și ratarea, superficialitatea și manipularea emotivă. Scrisul lui Gheorghe Schwartz e sursă de desfătare, vrednic de o fermecătoare sărbătoare lexicală, prin care răspândește caligrafia unei condiții umane mistificate de diletanți.

3.

ENERVANT... FUMUL DIN PIPA SCRIITORULUI³¹

După "ciclul lugojan" (*Martorul, Spitalul, Pietrele* etc.) și după *Cei o sută* (11 romane cu peste 4000 pagini), Gheorghe Schwartz începe seria de *Vocalize*, în gama muzicală Do - Si, nuanțând notele portativului cu bemoli și tonuri minore ori majore. Semnificația acestui set de șapte romane este justificată de autor: *"la fel cum un instrumentist este obligat la sute de ore de game spre a putea rămâne în formă,*

la fel cum un sportiv obligat la sute de ore de antrenament (...), la fel și scriitorul depune ore multe de exerciții înainte de a plonja în marele roman. La fel și scriitorul ar trebui să facă "vocalize" (p. 11). Antrenamentul scrisului, ar spune autorului, șlefuește tastatura afectivă pentru spectacolul de gală al *"Marelui Roman"* (ce va urma). Romanul Vocalizelor a parcurs scările tonale ale gamei "do major" (de la *Enigmele infinite* – 2014

³¹ Gheorghe Schwartz, *Enervant. Vocalize în Si bemol minor*, Editura Junimea, Iași, 2020.

– până la ***Enervant*** în ***si bemol minor*** - 2020), timp în care autorul cele 46 de volume a resimțit nevoia schimbării stilului prozodic, cu discreta intenție de a oferi literaturii române contemporane o altfel de cabalistică narativă.

Obsedat parcă de sprijinirea texturii pe narativitatea personajelor, acționând și dialogând, "vocalizele" se încopcie în jurul unui singur personaj, esoteric, interiorizat, elitist, pedant, patologic. În arhitectura personalității acestuia pulsează tensiuni psihice, fermenți emotivi, zorzoane estetice ori porniri elegiace. Aplecarea spre indulgența estetică, prin aseasonarea unui limbaj fără virtuți, cu o fonetică decorativă, dospită în cutele creativității lexicale, generează un text ambalat într-o cojire a cuvintelor, după exprimarea vocabulelor în veșminte casnice.

Gustav R. Propp, doctor în avocatură, "maestrul" care nu pierde procese și care este râvnit de clienți dubioși, își colonizează timpul între două "enervări": una profesională, iar cealaltă patologică. E prăpăstios și "exagerat de prevăzător", consecința unui coșmar din copilărie, care i-a amprentat schema psihică, întrucât, de câte ori auzea vreun cuvânt forestier ("***pădurea***" a fost locul unde s-a rătăcit și i-a indus bâlbâiala psihanalitică), panica îi destabiliza "ordinea". "*În noapte de 2 spre 3 iunie*", bărbatul de 50 de ani, Maestrul Doctor, are un coșmar, cum că, rătăcind prin codru, ajunge într-o scorbură uriașă, în care se adâncește, ca într-o capcană sinistră ("labirint"), devenind "*nu numai prizonierul pădurii întunecate, ci și prizonierul unui singur arbore*". Avocatul se simte bântuit de nenumărate primejdii. Agonizarea sa

hașurează proiecția *"ieșirii din scorbura din vis, cât a ieșirii din coșmar"*, iar starea de veghe și starea de vis conduc spre o tot mai insuportabilă *"enervare"*. Hoinăreala minții este potențată totuși de tiparul unei monotonii determinată de *"tabieturile"* individului, cele care alcătuiesc *"singura ordine adevărată"*. Încercările frecvente de a ieși din vis, fără a fi despovărat de coșmar, sunt alimentate de plăcerea adormirii într-un fotoliu din camera vilei luxoase, un fel de *"bârlog căptușit cu nerușinat de multe obiecte de patrimoniu"*. Toate elucbrațiile cotidiene devin zorzoane care ies din chenarul minții, zgândărindu-i periodic confortul emoțional și tulburându-i *"singura ordine"*, adică liniștea și intimitatea.

Peste visul din scorbură, realitatea se suprapune, planurile se croșetează, iar gesturile banale, conform rigorii din agenda personală, par sterpe gratuități cotidiene. *"Ordinea din inventarul priorităților"* este răscolită de răbufniri psihice, consecința unui naufragiu psihanalitic din copilărie (sunt citați Freud, Adler și Jung). Maestrul este admirat pentru succesul uimitor și faima dobândită, prin elocința, erudiția și logica sa, verbalizate în sălile tribunalului. Observând că este adulat *"ca o statuie"*, fostul său diriginte școlar îl sfătuiește: *"nu uita că o statuie e admirată, dar ea nu are suflet! Ai grijă să nu-ți pierzi și tu sufletul!"* (p. 109).

Problemele familiale, telefoanele deranjante, activitatea cabinetului său de avocatură, precum și *"marele spectacol al justiției"* din celebrul proces Schubkegel vs. Sala, Boca și Lăbău (SABOLA), precum și alte îndatoriri profesionale se încadrează între prioritățile *"concrete urgente"*, *"probabile"* sau *"puțin*

probabile". Când devine asaltat de jurnaliști, transmițând fack-news, consideră că a atins apogeul carierei sale. Ajungem cu lectura în ziua de "vineri noaptea – încheierea săptămânii de când a intrat Gustav în scorbură". Încheierea: "Inundațiile fără precedent din emisfera sudică acaparează tot mai mult emisiunile de știri. Încetul cu încetul, inundațiile fără precedent din emisfera sudică riscă să acopere cu totul afacerea SABOLA (sau cazul ADAM, cum mai este numită acea speță)". Punct.

După obiceiul scriitorului din romanele precedente – cu o mai intensă prestație narativă – "bietul scrib" ține sfat cu "preabunul cititor". În cele șapte "vocalize", scribul ne atenționează ironic că textele sun exerciții de prestidigitație, un fel de antrenament pentru menținerea condiției și cumpătarea indulgenței estetice, în vederea "marelui concurs" narativ. În realitate, vocalizele sunt texte bovarice, despre anumite zbateri sterpe ale unui personaj ducându-și traiul într-o cochilie cotidiană tulburată de "ieșirea din ordine", de obturarea agendei zilnice, de telefoane inoportune ori întâlniri (întâmplătoare) fade și fără ștaif. A scrie despre activitatea cotidiană, adeseori și de cele mai multe ori, banală, despre gratuitățile stupide ale hazardului, despre sterpezirea unor evenimente încropite din nimicuri, deci a scrie despre acestea nu se aseamănă cu o prăbușire narativă, ci hărăzește un stil care își are izvorul în James Joyce. O agendă poate fi umplută cu o viață meschină, iar un personaj, fără șlefuire lăuntrică, se înșurubează în piruete narative provocatoare, chiar dacă personajul este golit de orice erotism sau conflict culminant. Cititorul - dedat cu mirosuri culturale, erotice, politice,

sociale, psihologice – a fost învățat cu experiențe complexe, cu conflicte familiale, istorice, etice, cu arabescuri și încărcături epice, cu personaje tulburate de aventuri imprevizibile.

Un singur panou epic, în care un personaj neproblematic întreține o arhitectură narativă liniară, nu satisface suficient mobilitatea compozițională și stilistică manevrată de lectură. Cu toate aceste expectanțe, romanul "**Enervant**" al scriitorului Gheorghe Schwartz foșnește de viață, propune cititorului o experiență naturală, o complexitate a devenirii, oscilând între fleacuri banale și virtuți topice, între convenții și recurențe, între tulburări și stări de echilibru existențial. Personajul nu poate fi despărțit de trepidația cotidiană, dar nici nu poate locui în inima acesteia. Viața oricum ar fi, ar medita Gh. Schwartz, e un spectacol pentru sine și în sine. Contemplat din anumit unghi, orice fel de exercițiu de narativitate, ajunge un atractiv subiect de roman. Gustav R. Propp își scaldă excelența în duplicitatea gândului terorizat de un coșmar dobândit în tinerețe. De atunci, psihanalistul îi identifică dedublare de personalitate, o imagine de sine încopciată de psihoză, întreținându-și orgoliu cu o cochetărie care-i protejează mândria, bântuită de răbufniri cuprinse într-o cunună de coșmaruri repetate. Ceea ce realizează Gh. Schwartz coincide unei inedite formule de narativism, conform căreia omul de astăzi are o altfel de evenimentialitate, fără agresiuni evidente, fără tulburări violente, fără duplicități erotice și fără suferințe explicite. Personajul din "**Enervant**" este locatarul "**neoumanismului**", cu viața sa stupidă din punct de vedere cultural, fără șlefuire lăuntrică și lipsit de afinitate pentru conflict. Nu e rodul unei

fantazări, ci unul dintre cei mulți, care a ignorat prăbușirea estetică a scrisului și arbitrariul moralității limbajului. *"Omul cu însușiri"*, dar cu vicii iradiate, se ploconește unei zbateri cotidiene sterpe, în care, din cutele sufletului, abia dacă răbufnesc clinchete de aleanuri demolitoare.

Unei astfel de existențe **"neoumaniste"** îi corespunde un arsenal verbal sintactic obișnuit, cu puține ornamentări stilistice și cu suficiente banalități dialogice. Împachetarea evenimentelor cotidiene într-un limbaj cu carapace nelustruită servește ideii de contextualitate. **Vocalizele** narative colcăie de ironii și aluzii, iar elementele organizatorice formale glăsuiesc despre subtilitatea discursului alungit înspre spațiul interior al realității românești.

Negreșit, romanul **"Enervant"** este o ficționalitate, iar preferința scribului (*"bietului scrib"*) pentru nume ciudate de personaje susține ideea că în centrul interesului său se regăsește individul al cărui contact cu societatea e redus la profesiune. Gustav e avocat celebru, temut în pledoariile sale la bara instanței, dar respectat în societate de către cei care au interes de salvare din viciile și cusururile, care-l aduc în conflict cu dreapta judecată. Când Gustav R. Propp îmbătrânește, e cuprins de manie verbală, "enervarea" nu-l mai năpădește cu atâta savoare, pentru că *"nu se întâmplă nimic, dacă nu mai există viitor"*. Iată de ce, intervine autorul, *"acest al șaptelea caiet povestește într-o gamă prea puțin optimistă, iar bemolul arată că, pe parcursul acestor întâmplări, starea de spirit al protagonistului coboară mereu, încet dar sigur, cu câte un semiton"*. Ca într-un marș funebru, în Si bemol minor din **Sonata**

nr. 2 de Chopin, ne asigură scribul, *"asistăm neputincioși la tragica prăbușire a bunului veșnic vinovatului nevinovat Domn Doctor Gustav R. Propp"*. Din răsuflarea vocabulelor, se înalță **fumul din pipa scriitorului**, care, prin ridicarea spre Zenit anunță, după temeinicia atâtor vocalize, un nou Mare Roman, care să concureze cu **Cei o sută**. În fine, amintim de **Cuvântul însoțitor**, semnat de Ioan HOBANA, intitulat *"Romanul ca metaforă a ființei interioare"*, în care punctează virtuțile amăgitoare ale neliniștii, nervilor și spaimei, ca avertisment al destinului, sursă de măcinare a vieții prin enervare și diminuarea deficitului de existență.

Alături de celelalte **"Vocalize"**, romanul **"Enervant. Vocalize în Si Bemol Minor"** (Junimea, 2020) anunță secvențierea unei noi etape în activitatea lui Gheorghe Schwartz, indicând faptul că, prin rafinarea îndoielilor în concepte și prin distilarea experiențelor în destine, scriitorul retușează realitatea, peste de marginile îngăduite ale discursului narativ.

Chemăm în sprijin opinia lui Ioan Hobana despre acest roman: *"Enervant. Vocalize în Si bemol minor* (Editura Junimea, 2020), unde se povestește „cum s-a descurcat Maestrul Doctor Gustav R. Propp în scorbură și ce s-a întâmplat, pînă la urmă, cu el“, reprezintă a șaptea carte dintr-o serie de „vocalize“, tipărite de Gheorghe Schwartz la editura ieșeană, începînd cu anul 2014; după ce va fi exersat gamele în Do major, Re minor, Mi minor, Fa major, Sol major, La major, autorul explorează, în cel mai recent volum de *Vocalize*, gama Si bemol minor, „prea puțin optimistă“, cum spune: gama în nota cea mai înaltă e a țipătului, a neliniștii și nervilor, iar bemolul marchează starea

de spirit a personajului, care „coboară mereu, încet dar sigur, cu cîte un semiton“ pînă la „tragica prăbușire“ în atmosfera marșului funebru „bineînțele în Si bemol minor“ din *Sonata numărul doi* de Chopin.

Dar, în fond, ce sînt vocalizele? O spune explicit autorul într-o *Justificare*, me reu repetată pe prima pagină a fiecărui volum: „La fel ca un instrumentist obligat la sute de ore de game spre a putea rămîne în formă, la fel ca un sportiv obligat la sute de ore de antrenament pentru a putea spera la un randament adecvat în competiție, la fel și scriitorul depune ore multe de exerciții înainte de a plonja în marele roman. La fel și scriitorul *ar trebui* să depună ore multe de exerciții înainte de a plonja în marele roman... La fel și scriitorul *ar trebui* să facă «vocalize»“³².

³² Ioan Hobana, *Romanul ca metaforă a ființei interioare*, în **România literară**, nr. 44, 2020

4.

GHEORGHE SCHWARTZ A ÎNCHEIAT VOCALIZELE: PROMITE UN NOU MARE ROMAN

În fine, Gheorghe Schwartz a ajuns să definitiveze **Vocalize (le)** în Do de sus (ultima notă a gamei muzicale). De la debutul său, în 1972, până în prezent, a trecut peste jumătate de veac în care "bietul scrib" a elaborat neconținut, numai aici în Arad, făcându-se auzit în comunitatea literară și apreciat printre cei mai valoroși romancieri români. De trei ori și-a schimbat tehnica prozodică. El inversează oarecum "funcționările" care produc textul, în sensul că seria romanelor din ciclul **Cei o sută** (1988 - 2013) – 4000 pagini, la care a "lucrat 27 de ani, 2 luni și 4 zile" – e o construcție narativă amplă, ce avea nevoie de antrenament în scriere, adică de vocalize pentru marele spectacol.

E vorba de amplul concert al alegoriei evoluției umanității, prin intermediul a o sută de biografii, aranjate în genealogii patriliniare. **Vocalizele** sale (repet, ca antrenament pregătitor pentru spectacolul de gală) încep în 2014 (după finalizarea acestuia) cu **Enigmele infinite** – în Do major și se sfârșesc în 2021 cu **Jurnalul pandemic**, cu vocalize în Do de sus. Șapte ani de "vocalize". Totuși, primelor romane (**Martorul, Pietrele, A treia zi, Spitalul, Efectul P**) din "ciclul lugojan" modelează capacitatea sa de productivitate textuală, configurând identitatea stilului și originalitatea în ceea ce numim *granulația narativității*. Primele două

etape împărtășesc o grilă clasică de scriitură romanească, cu personaje, întâmplări, descrieri, scheme episodice, cu originale efecte de sens, cu un autor participând, ca personaj și scenarist, la insinuarea sentimentului de complicitate (cu cititorul) și de autoreprezentare (cu realitatea narativă).

Vocalize-le sunt antinarative sau, mai îndulcit, sunt încropite prin fragmentare asumată. Puțin din ceea ce experiența anterioară a avut îngăduință nu (se) mai păstrează în **Vocalize**. Doar autorul ar putea mărturisi resorturile care l-au motivat să plonjeze într-o "infidelitate stilistică", prin demontări neașteptate, renunțări la culoarele favorabile, dezmembrări narrative și renunțări la personaje narcotizate. În **Vocalize**, scriitura e zveltă, dar dezarticulată, presărată cu personaje atipice, emanând risipă de ironie invazivă. Lectura celor opt **Vocalize** sugerează necesitate unei alte teoretizări a romanului, ca specie literară. Textul se regenerează prin imitație și prin înfumurare comparativă. Autorul preia subiecte din realitate, creând o ambianță paralelă caricaturizată, ca umbra unui arbore descriptiv desfrunzit și cu personaje sterile de identitate. Cititorul care așteaptă "*să intre în povestire*" se opintește căutând intrarea; în loc de ușă, se întâlnește cu scuzele "scribului", care, astfel, își asumă riscul de a pierde un lector al cărții sale. Textele **Vocalize**-lor, de la *Do de jos* până la *Do de sus* (opt romane), au narativitatea fragmentată (oricum foarte subțiată) și paralelisme prin decupaje reluate, fără o logică anume în construcția ansamblului prozodic. Sensul nu mai domină textul, ci se dosește îndărătul unor ironii ipocrite, cu o intensificată funcție socială, subtil politizată.

Subtitlul explicativ al textului *Jurnalul pandemic* (Junimea, Iași, 2021) e formulat astfel: ***"Vocalize în Do de sus sau mirificele avantaje ale lui SARS-COV-2 (cele 124 de Corespondențe necenzurate din Republica Vandana în vremea pandemiei)***. Ioan Hobana însoțește "proza" cu o prefață-eseu despre ***Domeniile Schwartz***, prin care înțelege "orizontul unor proiecte de anduranță, de la ciclul lugojean (? – semnul meu) și "cel mai amplu proiect epic din literatura noastră" până la ***"Vocalize"***, în care "materia epică e pulverizată în fragmente discontinue". Succint, criticul analizează "logica romanului", identificând "elegia tragică", un fel de "puzzle neașteptat", în care "o literă cheamă o altă literă, o poveste "înnoadă" altă poveste" sub grija unui cronicar din umbră, îmbrăcat în haina scriitorului.

Encomiastice (cum sunt majoritatea prefețelor!), I. H. lansează câteva coordonate valorice, rezultate din lectura prozei lui Gh. Schwartz: *"farmecul poveștilor unui ficționar din elita prozatorilor noștri", "unul dintre prozatorii de prima linie a literaturii noastre de azi". Se consemnează "cheia parodică, ironică", "imaginile suprarealiste", "personaje marionete angajate în cele mai excentrice experiențe", texte ieșite de sub mantia lui Urmuz și a jocului marionetelor în scene ale teatrului absurd". Excentricele experiențe relatate sunt "frici, distopii, maladii ale secolului".*

Cuvântul însoțitor al lui Ioan Hobana, elegant, coerent și necesar, este întărit de o justificare a autorului: *"Iar dacă unii vor constata că exercițiile acestea sunt inegale, ei vor trebui să știe că aceste texte nu sunt decât rodul câte unei zile: există zile*

*mai bune și există zile mai puțin bune. Și chiar și zile când n-ai nici un chef să faci "vocalize". Dar le faci. Există zile mai bune și există zile mai puțin bune. Atât pentru scriitor, cât și pentru cititor. Așadar, un ultim caiet de **vocalize**" (p. 11).*

O atractivitate diegetică este contextual prezentată în "mărturisirea preliminară" a autorului. "După unele surse în 1947, după altele în 2008, Marile Puteri au decis să se nască două noi state: Republica Umanistă Vandana și Republica Democratică Vandana", după cum va relata în romanul **Vocalize în re minor**, intitulat **Hotare istorice** (2015). Între cele două state "surori" sau "frățești" se trasează un gard de sârmă ghimpată electrificată lung de trei sute optzeci și șapte de kilometri, cu doar trei treceri așezate fix la o sută douăzeci și nouă, ca puncte de frontieră. Cei din Vandana de Sud (democrații), adică *vandanii*, și cei din Vandana de Nord (umanistii), adică *vündünii*, "își vor consolida împreună viața liberă și viitorul luminos în deplină armonie sub indicațiile protectoare ale Celor Patru Mari Puteri" (p. 14). Un trust de presă îl acreditează pe autor ca "reporter special", ca să relateze știri recente din cele două Republici Surori, sub formă de corespondențe, un fel de jurnal de front, despre comportamentul republicilor frățești în vremea pandemiei "**Coronavirus SARS-COV-2, răsfățat și drept "Noul Covid 19"**". Urmează 125 de corespondențe, unele cenzurate, despre viața și întâmplările de de-o parte și alta a gardului de sârmă ghimpată electrificat, fiecare stat finanțându-l sau pedepsindu-l pentru sensul dat faptelor relatate. De pildă, Reporterul acordă atenție tipurilor de boia, dulce sau iute, legumă folosită de autorităților celor două

republici surori (sau frățești) pentru prevenirea infectării cu virusul care întreține pandemia. Corespondentul de presă relatează din perioada campaniei electorale din cele două "republici surori", iar în discursurile candidaților, dr. Williams August r'Bamba și dincolo, dr. Albert Q Zumba, se strecoară acuze reciproce pentru răspândirea virusului, care *"a trecut nestingherit prin acel gard de sârmă ghimpată"*.

Pandemia a adus numeroase beneficii, inclusiv o creștere explozivă a rezervelor de stat, din amenzi, comerțul cu măști, materiale pentru spitale, decesul pensionarilor, măsuri de austeritate, precum și *"măsuri administrative ce nu pot fi făcute publice"*. Alte corespondențe se referă la tezele de doctorat plagiate, dar și la tirajul de masă al cărții ***"Pandemia Covid 19 – o sursă excepțională de dezvoltare pentru un viitor de aur"***, la învățământ – ca prioritate zero în cele două republici frățești ("cursuri online, promisiunea dotării copiilor cu tablete, deși *"un înalt demnitar a spus că nu este nicio grabă cu livrarea tabletelor deoarece 43,28% dintre elevi oricum nu au acces la internet, iar 21,6% nici măcar la curent electric"*). Cititorii ar putea considera că *"orice asemănare cu realitatea NU e o pură întâmplare"*. Pandemia a fost sursă de bunăstare în ambele republici. Pentru modul în care și-a făcut datoria, corespondentului i s-a conferit Ordinul (prezidențial) Vaccinului Așteptat în Grad de Cavaler, iar Președintele celeilalte republici surori (sau frățești) îl decorează cu Ordinul Cucuveaua Albastră cu Spade.

Devine agent de publicitate, apoi suspect și judecat, ajungând "vedetă internațională", drept pentru care este

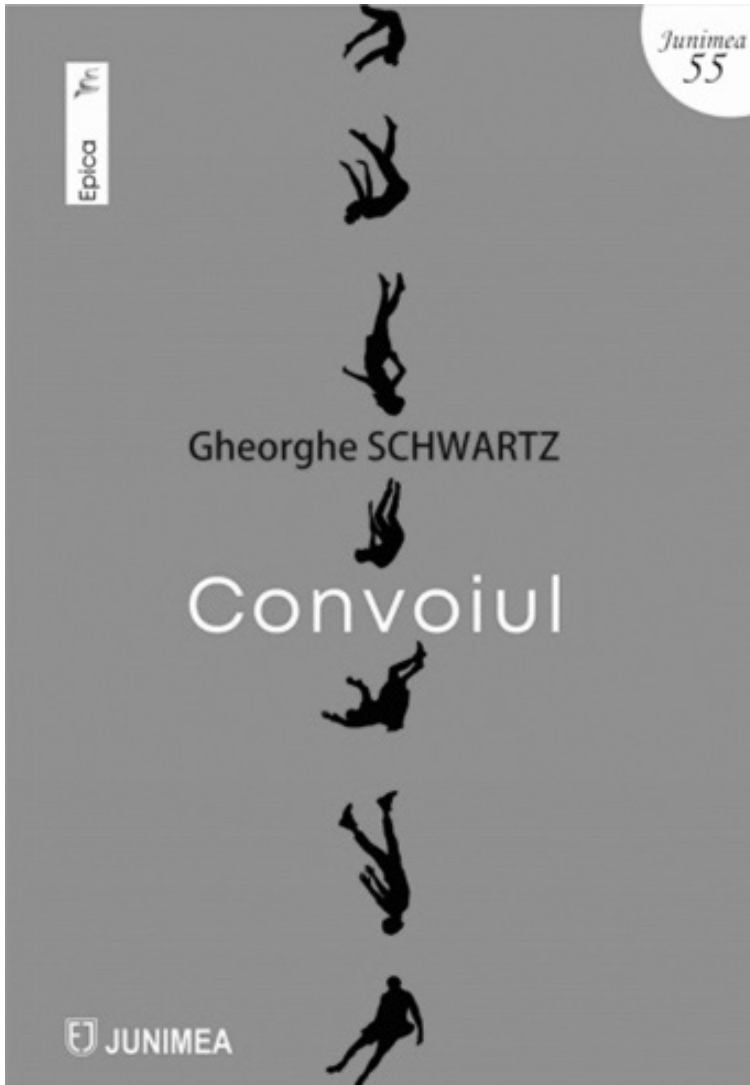
încartiruit într-un hotel de șase stele și finanțat abundent de ambele țări. Elaborează **Ghiduri turistice pe timpul pandemiei** (desigur, pentru ambele țări surori, în care descrie atractivitățile turistice cam în aceleași cuvinte): *"Nu ratați minunatele vacanțe în cele două republici vandane. În afara privilegiștilor răpitoare și a atmosferei specifice, vă veți educa și răbdarea, voința și atenția, iar la revenirea acasă, veți aprecia cum n-ați apreciat până atunci traiul de acolo"* (p. 108).

Oameni de știință constată posibilitatea răspândirii virusului la animale, astfel că industria farmaceutică primește comenzi pentru măști potrivite pentru animale, inclusiv pentru sălbăticiuni. Urmează etapa ieșirii din pandemie, răzmerița vandanilor și a vândunilor, refugiul președinților în republicile surori adverse și alegerea lor cu procente de 97,79%, respectiv 98,23% în noile lor state. Multe alte similitudini cu ceea ce s-a întâmplat în realitatea imediată din ultimii doi ani sunt fapte consemnate în corespondențe. Deciziile guvernanților lumii, raportările zilnice cu morți, infectați și internați, măsurile aberante legate de vaccinare, datele evoluției epidemiologice, relaxarea restricțiilor, comportamentul cetățenilor, abuzurile autorităților și multe altele. La final de relatare, câte o glumă înveselește aberantele știri zilnice: *"Știți ce cadou i-a făcut Vantzi iubitei? (...?). Un sejur complet all inclusive la secția ATI din spitalul cu vedere la cimitir"* (p. 120).

Jurnalul pandemic, alcătuit ca un text antinarativ, fără o identitate literară, îndeamnă la regăsirea unei formule de încadrare într-o schemă literară. Nu sunt potrivite similitudinile cu personaje din Don Quijote, nici cu scrierile lui

Urmuz, Joyce, Musil, Ilf și Petrov. Gheorghe Schwartz scrie ca și el, nu ca alții, împărțind un stil original, cum numai el știe să țese relația sintactică, semantică și textuală cu cititorii. După cum a procedat în romanele precedente, G. S. dă personajelor nume alcătuite ...rebusistic: Iulius Zimberlan al Șaptelea (și al Optulea), Gutza von Ratzenverg, Ottokar (Oto) Popescu, Gregor Nechita Zump, părintele Patriei, William August r'Bamba, Ramses W. Grabsteter (din Prundișor), Nikolaus Shrabendorf, dr. Leon Romulus Weisternack din Brandul Mare, dar și Vasile G. Ionescu, răspânditorul virusului chinezesc, din satul Zădăreni, alias Șmuil Goldștein etc.

Romanele (cele opt vocalize, corespunzătoare tonurilor din gama muzicală) se citesc cu multă implicare, ținând subtilitatea ironiilor, situațiile grotești și comportamentul bizar al personajelor. Gheorghe Schwartz se află în etapa configurării unui nou stil de elaborare a prozelor, neutilizat în literatură. Încheierea "jurnalului – roman", la pagina 204, confirmă stilul scriitorului: *"Popoare bonome, și vandanii și vündünii se amuză că și Vantzi poate ajunge Vüntzi, la fel cum și Vüntzi poate ajunge Vantzi. Viața nu mai e cum a fost. ASERD, ASERD, ASERD, DRUMU, DRUMU!"*. După care urmează alte trei corespondențe ...cenzurate. Cartea de încheiere a ciclului vocalize deschide o nouă filă stilistică în arhitectura scriiturii lui Gheorghe Schwartz, un excelent inventator textual și un riguros "constructor" în reprezentarea unei alte înfățișări de desfășurare a ficțiunii.

VI. MISTERUL ȘARPELUI CARE-ȘI ÎNGHITE COADA

(GHEORGHE SCHWARTZ, **CONVOIUL**, Iași: Editura Junimea, 2024, 198 pagini, cu un Cuvânt însoțitor, intitulat *Viața în sarcofag*, scris de Ioan Holban)

Gheorghe **SCHWARTZ** acceptă afirmația rostită de cineva din preajma-i: "*Convoiul* se înșiruie în rândul "*Celor O Sută*". Ciudățenia vine din faptul că Ciclul romanesc se țese din personaje (din tată-n fiu) care contribuie la istoria umanității, iar Convoiul e o narațiune fără personaje și fără narativitate. Lectura mi-a fost ghidată de identificarea unor similitudini narative care să justifice o astfel de afirmație.

Am recitat biografia lui Gheorghe (1944 -), *Al O Sutălea*, din romanul *Agnus Dei* care încheie ciclul. Titlul capitolului este "*Să rezisti*", care începe astfel: "Cine este Al O Sutălea? Lui Gyuri i-au spus, mai mult în glumă, Gheorghe. Și Gheorghe a rămas" (p. 445). Cică un cititor curajos și tenace i-ar fi pus o întrebare: "- Nu cumva scribul ești dumneata ?" Discuția se termină întotdeauna în coadă de pește". Bietul scrib știe desigur mult mai mult decât bunul cititor iar relatarea istoriei umanității, romanizată în aproape 5000 pagini, prin intermediul a o sută de personaje, are subtilități mascate sub o structură narativă coerentă. "- Nu cumva scribul ești dumneata ?" Eu sunt, zice

autorul nostru, în narațiunea autobiografică, Trădarea (2023). Scribul îmbracă haina lui Țipor, Schwartz von Schwartz ori Gheorghe, după cum toate celelalte personaje sunt frânturi din oglinda neciobită a personalității autorului.

Ce are de-a face Scribul din **Cei O sută** cu Konrad sau Conrad ori Costi din **Convoiul**? Pe ce ne bazăm dacă argumentăm că romanul **Convoiul** ar fi **Al O Sută Unulea** (101)? **Agnus Dei** încheie șirul celor o sută de generații printr-un epilog, despre Marea Enciclopedie Universală, de 600 volume, care cuprinde răspunsuri despre viitor. Viitorul omenirii crește dintr-un Trecut. Convoiul ar fi romanul viitorului configurat al Umanității.

Convoiul bărbaților se prevalează de simbolul mitic, mai vechi decât antichitatea, numit Uroborus, un șarpe care-și înghite coada, având forma cercului. Omenirea și universul percep Timpul ca trecut, prezent și viitor. Totul e ciclic și toate se reciclează, cum spune Platon, citat de Gheorghe Schwartz. **Uroborus** e întâia viețuitoare a universului, având chipul unui șarpe, care se mișcă în cerc devorându-și coada, fiind sieși hrană. Nichita Stănescu, în **Elegia Întâi**, îl descrie poetic:

„El începe cu sine și sfârșește
cu sine.

Nu-l vestește nici o aură, nu-l
urmează nici o coadă de cometă.

Din el nu străbate-n afară
nimic;

de aceea nu are chip
și nici formă...

El este înăuntrul desăvârșit,

și,
deși fără margini, e profund
limitat.

Dar de văzut nu se vede.”

Privind simbolul, sugestia eliadină a ”mitului eternei reînnoarceri” (Mircea Eliade, 1949) luminează reînnoirea cristică anuală, a recreării lumii prin ciclul anotimpurilor, a gândirii taoiste încrustată în Yin și Yang, sugestia contradicției care menține echilibrul existenței lumii și omului.

Imaginea alăturată – simbolul șarpelui cu coada înghițită – a inspirat alcătuirea ”convoifului”, din oameni înșiruiți, perfect aliniați, conduși spre o destinație ordonată, sub paza

unor grade militare. Deposeați de trecut, goliți de amintiri ("amintirile nu mai sunt decât minciuni gogonate"), oamenii din convoi mărsăluiesc, fără a se gândi la ceva, pentru că nu au nevoie de nimic. EL, Conrad sau Konrad, poate Costi, devine, ca toți cei cuprinși în marș, un "robot umblător": "nu mai dau semne că ar fi oameni, asociali, fără sentimente, fără emoții, umblând mecanic, mâncând mecanic, nerăspunzând la nicio provocare". Cu trecutul șters din minte, cu prezentul redus la condiția de "legumă umblătoare", Insul din interiorul convoiului e convins că "viitorul e sigur". De pe margine, o imensă gloată dorește să intre în corpul șarpelui, auzind că "celor din convoi li s-a promis o viață veșnică și un trai paradiziac, atunci când șarpele își va înghiți coada" (p. 73). Milioanele de oameni, înșiruiți câte trei, deposeați de viață socială, păziți și setați pentru tăcere/ nepăsare, marșează "stângul, dreptul, stângul, dreptul, stângul dreptul", într-un ritm identic. Nici un gând nu-i tulbură și nicio aspirație nu-i destabilizează.

Convoiul e un text prolific, care, fără a se destrăma, suportă multe interpretări. Stăruința autorului este de a instala imaginația, croșetat pe o mitologie cu reflexe de anticipare a viitorului omenirii, în evoluția sa spre perfecțiunea existenței (dacă putem spune așa). Scris la persoana întâi, cu personaje fără identitate, structurate într-o machetă psihologică, acțiunea justifică o teorie posibilă. În evoluția omului și a umanității, de la vremea Babilonului până la Gheorghe (2045), așa cum procedează cu **Cei O Sută**, următoarea verigă din Ciclul romanesc **Cei O Sută e Convoiul**, o anticipare (deja

previzibilă) a unui viitor, dominat de roboți humanoizi și, deopotrivă, de oameni robotizați. Omenirea pierde "micile tabieturi", ajungând un dispozitiv într-un amplu angrenaj mecanic. Condiției umane îi lipsește dimensiunea "biopsihică", iar omul, membru într-un șir – Convoi – sau într-o singurătate "liniștitoare", nu simte, nu gândește, nu acționează după voia minții și sufletului său. Toate trăsăturile i se reduc la a face ceea ce spun alte instanțe, necunoscute, în timp ce emotivitatea, inteligența, caracterul, imaginația, voința etc. se pierd în uitare. Prezentul nu mai este animat de trecut și nici de pofta unui viitor mai bun. Ființa umană se adaptează/s-a adaptat ideii de supraviețuire într-un confort existențial. Omul se conservă biologic, renunțând la valorile cunoașterii, morale, estetice și la credință, la idealuri și speranțe, la gândire, sentiment, memorie, senzații și reflexe, caracter, chiar și la condiția sa economică și social-culturală. Este anticiparea căderii omului în păcatul lipsirii de umanitate. Tot ceea ce a achiziționat omenirea prin grija proprie prin civilizare și conștiință culturală a ajuns uitare.

Cum realizează romancierul Gheorghe Schwartz o asemenea idee (adică a depersonalizării individului cuprins într-un angrenaj social fără "mici tabieturi" umane)? Să cercetăm stilistica expresiei, total diferită de structura narativă (cu personaje și evenimente) din, de ex., *Cei O Sută?* Procesul de modificare a stilului schwarțian a început prin alt ciclu romanesc intitulat *Vocalize*. Diluarea narațiunii și împrăștierea conturului personajelor sunt înlocuite cu un SINE, tulburat de o rânduială socială și de gesturile fără noimă ale decidenților. Chiar dacă nu îmi displace pedanteria

speculativă, consider că imaginația autorului nostru își are sursa în meditația asupra unei noi relații dintre individ și societate. Aplică ideea "filozoafei" Hannah Arendt (1906 - 1975), din scrierea "**Banalitatea răului**" (1962). Fără gândire și judecată umanistă, oamenii ajung în situație "de apatie morală" față de suferința altora și asistă nepăsători la apariția unui rău banal, un fel de concesie fără motiv făcută răului.

Suntem "martori indiferenți", "conformiști și dezumanizați", nemiloși și apatici, la atâtea rele care copleșesc umanitatea. Organizarea societății în cele trei categorii structurale (înainte de asimilarea în Convoi, traiul în Convoi, ieșirea într-o societate robotizată, în care individul își pierde destinul, căci soarta ne-o dictează alții) este o utopie. Insul nu mai dispune de identitate, căci, deși se află în regimentat într-un anumit tip de grupare (absurdă) suportă excluziunea socială, fiind dezumanizat, lipsit de drepturi, fără nici un simț al comunității. Istoria îi este ștearsă din memorie, pierzând "dreptul de a avea drepturi" (H. Arendt). E o ființă nudă, un fel de individ abstract, banal, fără cetățenie, victima unui scenariu dezolant. Personajul - eu nici el nu știe cum îl cheamă, e un număr, ca într-un lagăr, lipsit de pluralitatea umană, deși se află într-un Convoi nesfârșit de oameni, cu singurul scop de a-și înghiți coada. Depersonalizarea cuprinde toate formele de acțiune, iar ieșirea din Convoi nu-l scapă de însingurare/ solidaritate umană. Găsește ființe robotizate, controlate de Servicii, înși goliți de semnificații și o societate denaturată în vorbire, acțiune și comuniune afectivă. Este total dependent de cineva, general sau locotenent, fără a regăsi vreun sens libertății, deși

are impresia că există un bine comun, care se exercită asupra lui. Reintrarea în Convoi coincide cu depresiunea pozitivă, a acceptării culpabilității prin adaptarea condiției de pacient într-o altă realitate. Ș.a.m.d.

Gheorghe Schwartz anticipează viitorul ca o ființare a omului întru singurătatea metalelor și firelor robotice inteligente, pierzându-și caracteristicile care i-au asigurat evoluția, inclusiv gândirea de a se gândi pe sine. Natura umană se intersectează cu natura robotică, care preia "munca, acțiunea, opera și gândirea", reducând individul la un număr, iar viața sa va fi controlată în totalitate de Cineva, din labirintul unui Castel kafkian.

Anchetarea sa ("Vă pare rău că ați părăsit Convoitul?") pare un proces kafkian. Semnează chestionarul de acceptare a Marii Schimbări, adică pentru un viitor stabilit de alții. Adică o societate utopică ideală. În Convoi, e o viață fără griji, dar a pierdut "caracteristicile umane". Înainte de A REINTRA în Convoi (ca un privilegiat), mai merge într-o bibliotecă, unde i se oferă în gând cartea solicitată. O plătește "prin extragerea mentală a costurilor". Revine în camera 827, are un vis, iar la trezire e teleportat în trupul șarpelui. A revenit în Convoi, la viața liniștită, fără voință, fără nevoi și fără trecut. Trecutul e o poveste, iar viitorul e ipotetic. Numai prezentul e concret: "În trupul șarpelui totul este concret, fără trecut și fără gânduri de viitor, în care se poate întâmpla orice. Dar care pare infinit. Și care parcă nici nu există ca viitor. Căci fără nervi, speranțe și deziluzii nu există viitor". (p. 193). Își pune tot mai puține întrebări, semn că a intrat în "starea sa de bine", așa cum o

resimt toți cei incluși în Convoi. Cei din trupul șarpelui sunt amnezici, cam așa cum a fost la operația din copilărie de apendice: "a fost atât de frumos, mă simțeam atât de liber, sub anestezie am fost fericit" (p. 197).

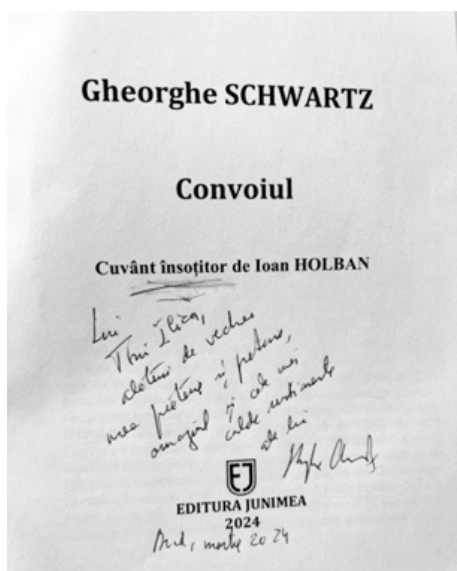
Semnificații

Noul tip de scriere a prozelor îndepărtează subtil (și poetic) nararea de poveste. Abstractizarea discursului narativ conduce spre o polisemie accentuală, provocând semnificații deschise și subtilități speculative de sorginte filosofică. Gheorghe Schwartz dispune de o selectivă cultură filosofică – asimilată sistematic în facultate -, iar romanele sale găzduiesc sugestii ce dau texturii literare măreție speculativă, dedusă din gândirea filozofilor. Cititorii nu au suficiența de a consuma doar plăcerea lecturii, necesitând ei înșiși capacitatea de a poseda o deschidere spre gândirea metafizică și spre o simbolizare ideatică.

Lectura ***Convoiului*** mi-a solicitat valorificarea unor cunoștințe despre "condiția umană", despre relația dintre om și umanitate, despre democrație și uzurparea personalității individului, despre dependența omului de mentalul social. Și nu în ultimul rând despre sursele fericirii pentru a supraviețui onest și concesiiv. În fine, autorul nostru creionează sensul vieții omului într-o lume robotizată, uzurpatoare de umanitate. Câtă libertate mai dă individului satisfacție, când, între atâtea smart-uri confortabile, devine "prostul casei" ? Cum poate duce un trai onest omenirea fără memorie, fără un trecut și fără perspectiva (și speranța) unui viitor. Prezentul este un

marș condus de altundeva, tu, omule, fiind un ascultător, care nici măcar nu aspiți la demnitate. Omul viitorului e un robot humanoid. Iar lumea e un Convoi ce râvnește să-și înghită coada, fiind autopoietic (se restructurează prin propriile seducții) și suficient sieși.

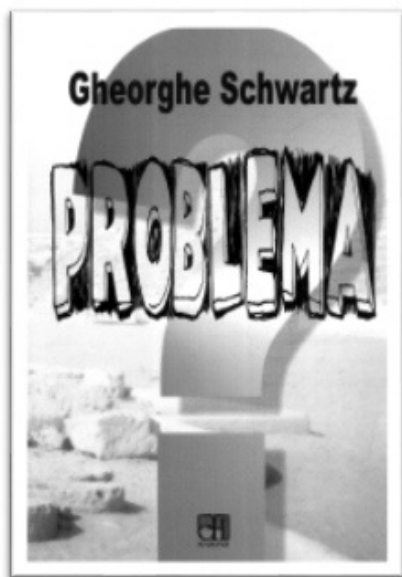
Convoiul lui Gheorghe Schwartz constituie o meditație asupra viitorului, anticipând condiția umană, într-o societate ce tinde spre robotizare, în care individul ajunge într-un confort inconfortabil, o ființă fără virtute, fără vocație, fără conștiință, fără "mici tabieturi", dar și fără grija formulelor de supraviețuire. Se confirmă că Gheorghe Schwartz este un scriitor de primă mărime în literatura română și avangardist al evoluției literaturii contemporane europene.

VII.

GHEORGHE SCHWARTZ ȘI PROBLEMA ... EVREIASCĂ

Am scris multe cronică literare despre romanele lui Gheorghe SCHWARTZ, iar prima, despre **Martorul** (1972), a fost publicată în revista *România literară*. Recent (vezi foto), am primit din partea scriitorului două volume: **CE AM SPUS** (Editura Mirador, Arad, 2019) și **PROBLEMA** (Editura Hasfer, București, 2019). Întâia carte este dedicată *"tuturor scriitorilor frustrați din România și de aiurea"*, cuprinzând o

parte din *"multele interviuri, răspunsuri la anchete"*, de la debutul său în presă *"în urmă cu jumătate de veac"*, făcând, după propria afirmație, din *"Gheorghe Schwartz propriul personaj"*. A fost tentat să intituleze volumul **Itinerar idealist**, dar oricum, la un loc, însumarea intervențiilor într-un prim volum (vor urma și altele, spune autorul), conturează evoluția, *"itinerarul"*, unui prozator de succes, prolific, a cărui zilnică și densă preocupare este

numai și numai scrisul. Sunt publicate răspunsurile solicitate de diferite publicații (*Tribuna, Luceafărul, Scânteia tineretului, Flacăra, Orizont, Apostrof, Ateneu, Contemporanul, Observator, Familia, Discobolul, România literară, Steaua* etc.). Punctele de vedere exprimate, sub formă de răspunsuri la întrebări incitante și de actualitate literară, precum și zvâcnirile de opinii critice dau imaginea unei conștiințe vii, a unui scriitor talentat, iscoditor și ispitit de condiția "bietului scrib" așezat în fotoliul nobleții literare și al senioriei artistice.

Ca să facem trecerea la următorul volum, *Ce am spus se încheie* cu o conversație confidențială, intitulată "*Nu știu dacă sunt evreu sau român*" (p. 408), incitantă, provocatoare și relevantă pentru viața unui scriitor care nu știe să facă altceva decât să scrie și "*să se lamenteze*" de rarefierea cititorilor de literatură contemporană și de "*grave erori pe scările de valori*". Gheorghe Schwartz mărturisește că a scris 50 de volume, mii de articole, că provine din Lugoj, că în apartamentul său spațios nu are loc suficient din pricina cărților, că "*nu merge la cârciumă*" și nici nu face parte din vreo "gașcă" (literară), că "*nu știu dacă sunt evreu sau dacă sunt român*", că se mândrește "cu mustața" (și de fotografiile cu pipă), că provine dintr-o familie bănățeană onorabilă de evrei, că citește neconținut și că "*iubește oamenii*" și altele.

Celălalt volum se intitulează *Problema* în care discută "*problema problemei evreiești*", pornind de la ipoteza: "*Unde trebuie să se situeze evreul – fizic și sufletește – în vremurile noastre, pentru a nu mai fi socotit de alții și de el însuși om problemă?*" Gheorghe Schwartz comentează cu gentilețe situația scriitorilor evrei din țară și din lume, folosind

argumente livești, citate din propria operă, personaje (ex. evreul Țipor, personaj din romanul *Cei o sută*), fenomenul emigrației, studii de caz, documente istorice etc.

Ura, antisemitismul, invidia, dezinformarea și altele au construit în jurul "evreului" o anumită mentalitate prin care principalele catastrofe ale lumii, ale oamenilor și ale comunităților, se regăsesc în "existența evreilor", spune cu ironie autorul. În sfârșit, *"de ce am rămas eu, evreul om-problemă Gheorghe Schwartz?"*, rostește spre final autorul. Ca să găsească un răspuns care să transmită cititorilor un mesaj autentic, ia în calcul două aspecte: *"problemele din grupul de adopție dat și problemele emigrării"* (p. 263). Autorul face o analiză de psihologie transversală asupra comportamentului de grup (etnic), utilizând idei dintr-un text științific semnat de profesorul universitar dr. Gh. Schwartz, despre "psihologia comportamentului. Soluția *emigrării pentru sine*, ca evreu, spre *"a scăpa de bobârnace"*, nu a ales-o (deși avea atâtea alternative înainte și după 1989), crezând că România *"poate să devină o țară extraordinară"*, dacă s-ar însănătoși de trei mari *"tare genetice"*: lipsa valorii cuvântului (1), ierarhiile aberante, în avansări, promovări în funcții decizionale (2) și *"Totul începe, nimic nu se termină"* (3). Concluzionează eseistul că evreii au fost salvați mereu de o minune, că nu vor dispărea cu toții din România, după cum *"povestea omului problemă merge mai departe"*.

Existența omului e adeseori condiționată de contexte independente de Omul însuși, după cum afirmă: *"doar individul om, liber și sănătos, răspunde în spiritul psihologiei*

transversale la infinitatea de stimuli cu care este bombardat în mod permanent, fie că are sau nu analizatori pentru acei stimuli, fie că acei analizatori sunt interesați sau nu". Cele de mai sus nu sunt recenzii de carte, ci scurte prezentări, care să îndemne la o lectură.

Condiția scriitorului într-o societate tulburată și învolburată de decizii ciudate, condiția scriitorului evreu și a cetățeanului român de origine evreiască sunt chestiuni de analiză afectivă, psihologică și istorică asupra cărora se pronunță Gh. Schwartz. Ambele volume sunt surse de desfătare și au dreptul la o investiție de admirație pentru o scriitură fermecătoare în relatarea cu sinceritate a impactului social asupra sinelui.

VIII. SCRIITORUL GHEORGHE SCHWARTZ DESPRE TEATRUL HIRSCHL

Scriitorul Gheorghe Schwartz are dreptate în lupta sa (aproape inutilă) pentru restabilirea respectului pentru istoria culturii arădene. De câțva timp, care ajunge la dimensiunea anilor, un grup de intelectuali, animați de Apelul lui Gh. Schwartz, se luptă pentru salvarea primului teatru zidit din țară, Teatrul Vechi Hirschl din Arad. Singurul instrument aflat la îndemâna este scrisul, iar autoritățile Primare au întreținut amânarea prin minciuni, până acum, când clădirea din colțul Pieței Avram Iancu a ajuns o jalnică ruină, îmbălsămată într-o

bocceluță zdrențuită de intemperii și indolența autorităților administrație municipale. Autorul romanului de 5000 pagini, intitulat ***Cei o sută***, și a altor excepționale romane, profesor universitar, a risipit timp și a investit suflet, încercând să redea culturii Aradului o parte din istoria sa, care este una multinațională, iar Teatrul Vechi, deși construit de un evreu, a găzduit reprezentații teatrale pentru toate etniile conlocuitoare. Aici, a poposit Teatrul lui Pascali, a lui Millo, cu celebri actori români, având în echipă pe Eminescu. Aici a cântat Johann Strauss jr. Mulți au șușotit că Gh. Schwartz are interese sentimentale, fiind el însuși originar dintr-o familie evreiască. Gh. Schwartz gândește românește, scrie în limba română, este integrat deplin în cultura națională și pledează pentru a schimba viziunea politicienilor vizavi de cultura *"mândrului și îngâmfatului oraș de pe Mureș"*, cum se exprimă Caragiale.

Maestre, altele motivații au stat la temelia decidențelor arădeni, dintre care una ați amintit-o: poziția centrală era râvnită pentru construcția unui bloc pentru protipendada, noua protipendadă politică.

Maestre (și preabun cititor), mai există o motivație mult mai gravă și mai insidioasă: respectul pentru cultură al celor ce decid pentru "investiția" "oportună" a banilor arădenilor. Patrimoniul nostru se subțiază pentru că responsabili acestuia distribuie banii pentru cultură după interese obscure și nonculturale. Iată ce scrie, chiar azi, un ziar local: *S-au tăiat bani serioși de la cultură, în proiectul de buget pe anul 2022 al municipiului Arad*. Sunt afectate **Teatrul Clasic "Ioan Slavici", Filarmonica, acțiunile Euromarionetelor**. Poate Teatrul multilingv să primească oarece fonduri la Rectificare, după cum se spera ca cele trei mari festivaluri internaționale de teatru (inclusiv **Festivalul Teatrului Clasic**, ajuns la ediția XXVI, adică 26 pentru cei care n-au învățat literele romane în școală) să-i cadă ceva firimituri bănești.

Prea bun cititor și biet scrib, o, pentru **Zilele Aradului**, cu Festivalul berii, Simfonia florilor de toamnă, Zilele culturii austriece, fARAD, Rock Maris etc., organizate de Centrul Municipal de Cultură, sunt alocate fonduri de mii de lei de la buget. Din acestea, se mai organizează vreo "sesiune științifică" pentru aceiași doctori istorici, care citesc cu osârdie literală (adică literă cu literă) de pe niște coli ministeriale "comunicări, cică, științifice", urmate de o masă pompoasă ori de publicarea unor volume pentru rafturile colbuite ale unor biblioteci.

De ce se pasează cu atâta ignoranță culturală și fără pic de rușine și demnitate națională aducerea și montarea la Arad a Monumentului Unirii, plătit de Ministrul Culturii și Identității Naționale, aflat în curtea unui sculptor din Brașov? De ce cultura (adevărată a) municipiului nostru se subțiază și se vulgarizează, după tipicul Festivalului berii?

Domnule Schwartz și preabun cititor! Era o vreme în cultura urbei noastre inițiative pentru construirea identității noastre intelectuale. Amintesc de acțiunile de mecenat ale Baronesei Șina, a Doamnei Margareta Bibics, a Doamnei Elena Ghiba Birta, a lui Sava Arsici – constructori de școli și licee -, a lui A. D. Xenopol ori Cornelia Bodea, care au donat bibliotecile lor personale Aradului, a lui Terente Olariu, care a oferit elevilor burse școlare, a Fraților Neumann, a lui Vasile Stroescu ori Sava Raicu și mulți alții pe care i-am putea aminti aici în patrimoniul de onoare. **Însuși Iacob Hirschl a dăruit orașului construcția teatrului.** În Arad, există și acum indivizi foarte bogați, posesori de elicoptere, de străzi întregi și puzderie de mașini "zburătoare", de multimiliardari care împânzesc orașul cu taximetre ori autobuze etc. Nu se va alege nimic din toate, dacă investiția lor nu lasă urme în cultură. Egoismul cultural privează oamenii de o *bucurie permanentă* și de *maturitatea spiritului*, ca să-l citez pe C. Noica.

Câtă faimă ar fi câștigat unii dintre aceștia dacă ar fi cumpărat pentru Arad Teatrul Vechi, ori Fabrica de Avioane, ori Fabrica de Tutun?

Ca să dai culturii identitate, este nevoie de oameni în sângele cărora circulă cultură, sensibilitate, demnitate pentru înfățișarea estetică a localității în care locuiești. Bunul Dumnezeu le-a dat unora capacitatea de a avea afaceri generatoare de plusvaloare. E noroc sau nu, dacă cineva dispune de suficientă avuție. Trecerea acestuia prin viață poate să lase urme în civilizația și cultura contemporană. Uitarea se va așterne peste cei care puteau să amprenteze istoria momentului cu fapte generoase.

Preabuni cititori, scriitorul Gh. Schwartz dă informația că *"o firmă maghiară"*, a achiziționat - prin renunțarea de către Primărie la dreptul de preempțiune (preferință la cumpărare) -, devenind *"un patrimoniu, pentru cineva din afara granițelor României"*. Să presupunem că aceasta firmă ar amenaja aici, în Centrul Aradului, un spațiu cultural, complexul Hirschl, o Casă a Artelor, după cum propunea Gh. Schwartz în ***Apelul de salvare a Teatrului Vechi***. Mare rușine ar fi pentru generația actuală ca străinii să facă investiții pentru convertirea unui monument cultural degradat într-un loc de expresivizare a artelor! Dar și ***mai mare rușine și înșelătorie*** ar fi dacă "firma maghiară" ar dărâma ruina și ar construi un edificiu economic, bancar ori privat.

Acest edificiu emblematic pentru **identitatea multiculturală a Aradului** trebuie recuperat imediat de către Primărie, altfel ***„este unic în lume ca, pe lângă industrie, pământuri, păduri, zăcăminte, să fie vândută și tradiția unui oraș, a unei țări!”***, cum se afirmă în Apelul amintit. Banii bugetului municipalității se consumă pe evenimente nerelevante. Nici nu mai îndrăznesc să pomenesc de proiecte pentru Cetatea Aradului, în interiorul căreia pe turla Bisericii copacii fâlfâie falnic în bătaia vântului indolenței și dezinteresului public. Un bun gospodar își chivernisește banii pe fapte mărețe.

În această monografie literară despre omul de lângă noi, Gheorghe Schwartz creează o lume paralelă cu ceea ce noi, oamenii de rând, știm despre ea.

IX.

DE CE GHEORGHE SCHWARTZ ...

GHEORGHE SCHWARTZ va împlini o vârstă înnobilită frumusețea scrisului său. Viața oamenilor celebri dispune de momente înălțătoare și clipe de deznădejde. Rar mi-a fost dat să cunosc un scriitor atât de "normal", echilibrat, cumpănit, dedicat scrisului. Singura sa pasiune a fost cititul, iar lecturile au devenit surse pentru scriere. Au mai fost scriitori prolifici, dar niciunul n-a fost ferit de patimi, politice, ideologice, de viață personală și de o viață cumpănită (aș lua exemplul lui Sadoveanu, a lui Voltaire ori Balzac).

A făcut "greșeli" artistice formale, rămânând fidel habitatului arădean, neafilindu-se la vreo grupare și fiind un scriitor "de schimbul trei". A scris aproape 60 de volume, iar opera sa prozodică, prin *Cei O Sută*, *Vocalize*, *Convoiul* etc., are valoarea incontestabilă a excelenței. Cutezanța de a scrie un text de 4848 pagini era voința athletică a unui scrib de a testa tenacitatea cititorilor și acea a lecturilor ample și grăbite ale criticilor literari. Judecătorul suprem al scriitorilor sunt cititorii, cărora le propun o competiție, pentru autovalorizare, cu tenacitatea lui Gheorghe Schwartz de a provoca plăcerea cititorilor fideli hotărâți să lectureze nu doar a unui roman, ci a întregii sale opere literare.

Această carte despre Schwartz, personajul meu este o monografie literară despre omul de lângă noi, care creează o lume paralelă cu ceea ce noi știm despre lume.

Prezentarea în monografia amintită mai sus a cărților lui Gheorghe Schwartz e consecința unei documentări prealabile. Opiniile despre volumele scriitorului aveau nevoie de o convertire a părerilor într-un studiu analitic, pentru identificarea specificității stilului, dar mai ales a determinării locului scriitorului arădean în literatura română contemporană și ... europeană. Părerile sunt impresive și sunt expresia unei stări sufletești avute de cititor în momentul lecturii. Citite în momente diferite, cărțile creează opinii, adeseori controversate. Contează coagularea acestora într-o analiză temeinică, comparativă, atât a scrisului din etape, cât și a relației cu alte proze naționale și din literatura universală.

Gheorghe Schwartz scrie de mai mult de jumătate de secol. Textele sale au avut numeroase variabile contextuale, cum ar fi vârsta autorului, epoci diferite, lecturile proprii deschise spre literatura universală (Dostoievski, Kafka, Mann, Marquez, Borges; Alvaro Leal), evoluții profesionale și multe altele. Nu a trăit din scris, a avut profesuri didactice cu obligațiile lor birocratice, a rămas în Arad, într-un provincialism bârfitor și invidios, s-a ferit de grupuri literare și a evitat orice fel de spectaculozități gratuite. A dus o viață liniștită de familist și apartamentul din Piața Catedralei i-a fost locul în care a zămislit întreaga sa creație literară și a elaborat tratate universitare. A fost "scriitorul de schimbul trei". Fără vicii, bonom, calm și calculat, visător, cu ușoară irizare de naivitate, Gheorghe Schwartz a cultivat cu tenacitate dorința de a duce până la capăt proiectele sale literare, care se zămisleau imediat după ce încheia o editare. Din când în când, se irita

în fața nedreptăților, iar revoltele sale deveneau articole de presă, bine documentate, având chiar credința că i se face o nedreptate. Ca profesor universitar, a beneficiat de prețuirea intelectuală a studenților, de punctualitate și rigurozitate științifică, iar cursurile i-au devenit cărți, cum a fost cazul *Psihologiei transversale*. Nu a întreținut prietenii pasionale, singurul amic fiind timpul între cărți și spațiul în care se așeza la calculatorul de lângă un acvariu imens, martorul tuturor însemnelor sale de pe monitor.

Acceptă etapizarea narațiunilor sale în trei cicluri: lugojan (5 romane; personal, mi se pare o denumire neinspirată !), cei o sută (cu 11 romane) și vocalizele (cu 8 romane). E o categorisire formală, deși fiecare set de narativitate propune un alt stil, altă problematică și altă structură compozițională. Romanele, alocate unei etape, par scrise de un alt autor, iar modificarea de registru stilistic e o caracteristică relevantă pentru autor, convertit în altul, după cum viața omului are viraje ce-i schimbă configurația condiției de muritor. Lui Gheorghe Schwartz i-am identificat vreo cinci măști stilistice, specifice modului în care scrisul îl reprezintă:

- descrierea unor întâmplări dintr-un burg – ca model lugojan, cu viciile și deliciile acestuia, cu personaje ducându-și existența într-un spațiu claustrat și supus unor psihoze (1);
- folosirea ficțiunii ca autoritate narativă, prin alcătuirea altor coordonate ale condiției umane în istoria babilonică, apropiat de întâia poveste a începuturilor, până în 2045; are o inspirație, aproape dificil de suportat, în a denumi personaje, dar mai ales de a le implica în povești care se intersectează

cu autorități istorice; bărbații sunt purtătorii genetici, iar grija acestora este de a lăsa progenituri, capabile să asigure lanțul evoluției umanității. Își duc activitatea pe lângă mari împărății ori în castele singuratice, dispun de averi și le consumă pe inutilități. Spațiul acestora este între Constantinopol, Roma, Atena, Viena, Florența etc., iar emoțiile personajelor alcătuiesc conștiința narațiunilor (2).

- *Vocalizele* în diferite game (minore ori majore) propun narativități cu personaje ironice și caricaturizate, care viețuiesc într-un teritoriu contemporan, metaforizat și ambiguu din punct de vedere politic (3).

- *Convoiul* începe un ciclu al umanității în viitor (poate fi încadrat în seria **Celor O Sută!**), structurat pe filozofia unei societăți robotice, cu o organizare riguroasă, informatizată, supusă controlului inteligenței artificiale a senzorilor și cipurilor (3).

- În fine, celelalte texte sunt exerciții pregătitoare pentru marile narațiuni pomenite mai sus. La un moment dat, chiar afirmă Ioan Holban (iar autorul împărtășește) că *"pentru a înțelege mesaje din beletristica sa, este nevoie să citești Psihologia transversală ..."* (5).

- Tin să fac precizarea legată de virtuțile unei cărți științifice a scriitorului, prin cuvintele criticului literar Ioan Holban. E vorba de Filosofia comportamentului, un fost curs universitar, convertit mai apoi în carte de autor: „Gheorghe Schwartz³³, unul dintre cei mai importanți scriitori de azi, de profesie psiholog, publică o carte foarte interesantă, **Filosofia**

³³ Ioan Holban, **Istoria literaturii române, Portrete contemporane**, vol. I, Princeps Edit, 2003, pp. 239-240

comportamentului (2002), la care a lucrat «aproape patru decenii», adunând aici atât bibliografia de specialitate necesară, cât și observațiile asupra propriilor reacții și comportament: cu atât mai mult din cărțile de proză tipărită.” (...) „*Filosofia comportamentului* implică un alt fel de lectură a romanelor lui Gheorghe Schwartz, ele s-au citit și fără acest «îndreptar», locul lor în istoria prozei contemporane e unul bine stabilit, cartea psihologului datorând, poate, mai mult decât crede autorul însuși personajelor din romane: în patruzeci de ani, Gheorghe Schwartz și-a publicat proza și a scris cartea «teoretică» – învățăturile către Delfin – pe măsură ce ficțiunile i-au descris nuanțele vieții înseși. E, în fond, ceea ce specialiștii numesc *geneză reciprocă*: individul «studiat» e replica celui «inventat» și, deopotrivă, conform faptului dovedit că literatura «bate» viața, personajul literar e adevărul cel mai adevărat al insului din (i)realitatea imediată.”

Cantonarea sa provincială a împiedicat ca inovațiile sale în prozodia românească să devină sursă de școală narativă. El însuși a bravat într-o superbă indiferență față de receptarea criticii literare și de părtinirile acesteia. A căutat sprijin în traduceri pentru literaturile europene și în deschiderile acestora față de romanele lui Gh. Schwartz.

Exigența în scriere, armonia frazei, corectitudinea logică a narațiunii, adâncimea concepției în comportamentul personajelor și subtila filozofie aplicată la rigorile discursului narativ. Deși a încercat să se detașeze suficient de personaje, n-a putut evita identificarea acestora cu sine. El se află peste tot, explicit și implicit, iar prototipul lui Țipor e structurat în

personajul Schwartz von Schwartz. Virtuțile de povestitor și de alcătuire a personajelor cu caracter unitar și cu personalitate cimentată într-o pătimasă aspirație spre orgoliu dau narațiunilor originalitate și asemuire cu noaptele povestite ale Șerezadei.

ANEXE

X.

TABEL BIOBIBLIOGRAFIC

Cronologie (alcătuită de autor)

La 16 septembrie 1945, se naște la Lugoj Gheorghe Iosif Schwartz (numele de scriitor – Gheorghe Schwartz);

Părinții: Eugen, funcționar și Maria-Mariana (născută Salinsky), profesoară de pian;

1952 – 1963, absolvă cursurile gimnaziale și liceale în orașul natal;

1963 – 1968, este student al Universității Babeș - Bolyai din Cluj, Facultatea de Istorie – Filozofie, secția defectologie;

1968 – repartizat profesor la Școala ajutătoare din Arad, unde va funcționa (în două perioade) timp de peste 30 de ani;

1969 – se căsătorește cu Iuliana Baltă (viitoarea scriitoare Iuliana Petrian);

1969, 25 octombrie - debutează cu două proze scurte în revista FAMILIA din Oradea;

(În decursul timpului va colabora în peste optzeci de publicații din țară și din străinătate și va fi prezent cu cărți și/sau sau în publicații - reviste, antologii etc. - din Germania, Ungaria, Israel, China, SUA, Franța, Republica Moldova, Rusia, Austria, Slovacia, Serbia, Marea Britanie, Slovenia, Macedonia, Franța, Polonia, Bulgaria, Italia.)

1972, 29 decembrie – debutează în volum cu romanul MARTORUL la editura Facla din Timișoara;

1973 - Premiul C.C. al U.T.C., București, 1973;

1976 - UCENICUL VRĂJITOR, proză scurtă, Cartea Românească, București. (*Volumul a stat șapte ani în editură.*)
Devine membru stagiar al Uniunii scriitorilor din România;

1977, 26 ianuarie – Se naște fiul său, Giani – Paul;

1978 - PIETRELE, roman, Eminescu, București, 1978, (*primul roman din „Tetralogia lugojeană”*). Devine membru titular al Uniunii scriitorilor;

1978 - ORELE ORAȘULUI ARAD, reportaje (în colaborare), Eminescu;

1980 - A TREIA ZI, Eminescu, roman, București, 1980, (*al doilea roman din Tetralogia lugojeană*);

1981 - SPITALUL, roman, Eminescu, București, (*al treilea roman din Tetralogia lugojeană*), Ediția a doua, Emia, Deva, 2004, Premiul pentru proză – Festivalul Internațional EMIA, 2004;

BOLNIȚA, ARKA Smederevo, (Serbia), traducere în lb. sârbă de Ileana Ursu, 2010, (Premiul pentru cea mai bună carte străină la Târgul de carte de la Belgrad);

1982 – EFECTUL P, roman, Eminescu. (Premiul Asociației scriitorilor din Timișoara),

Ediția a doua Seria „Seniorii imaginației”, „INTEGRALA SCIENCE FICTION & FANTASY”, Eagle Publishing House, 2010;

1984 - MAXIMELE MINIMELE, proză scurtă, Dacia, Cluj;

1986 - CASTELUL ALBASTRU, proză scurtă, Dacia, Cluj;

1987 - OM ȘI LEGE, roman, Eminescu (*Al patrulea volum din Tetralogia lugojeană*);

1988 - CEI O SUTĂ – ANABASIS, roman, Facla, Timișoara, 1988, (*primul volum din ciclul CEI O SUTĂ, apărut în 11 volume într-un interval de 25 de ani*)

ANABASIS, VON BABYLON NACH ALEXANDRIA IN 13 GENERATIONEN – Roman, Verlag Der Apfel, Wien, 2013, Deutsche Übersetzung von Iris Schorscher;

Decembrie 1989 – membru în FSN, apoi în CPUN Arad;

1990 – devine Inspector șef al Inspectoratului de Cultură al Județului Arad;

1990 – lector la Universitatea „Vasile Goldiș” din Arad”;

1990 – 2013: este ales membru în Consiliul de Conducere al Uniunii Scriitorilor din România;

1992 – Membru PEN Club;

1992 – 1993, este numit consilier cultural al Ambasadei României la Bonn;

1992 - COCHILIA, roman, Forum, București;

COCHILIA, Ediția a doua revizuită după treizeci de ani, roman, Limes, Cluj, 2020;

1992 - SIRENE, (în colaborare), proză scurtă, Berlin, (lb. germană), 1992;

1993 – este retras de la Ambasadă și revine la Inspectoratul pentru Cultură al Județului Arad; la 1 septembrie revine profesor la Școala ajutătoare. (În 1997 devine director adjunct și între 1998 și 2002 director). *Va îndeplini, în același timp mai multe slujbe și funcții;*

1993 - CEI O SUTĂ – ECCE HOMO, roman, Cartea Românească, (Premiul Asociației Scriitorilor din Arad);

1994 -1996, director al postului de televiziune prin cablu INTERSAT 1 Arad;

1996 - PROCESUL – O dramă evreiască, roman, Helicon, Timișoara; (Premiul Asociației Scriitorilor din Arad)

PROCESUL – O dramă evreiască, ediția a II-a, Hasefer, București, 2006;

1997-2001, coordonator al Comisiei de Expertiză Complexă al Județului Arad;

1998 - CEI O SUTĂ – OUL DE AUR, roman, Allfa, București, (Premiul pentru proză al Uniunii Scriitorilor din România);

Din 1998 - Membru în Consiliul de Administrație al COPY-RO;

1999 - PARANOIA SCHWARTZ, proză scurtă, Atlas Clusium, Cluj,

SCHWARTZ PARANOIA, traducerea Balázs Boróka, (lb. maghiară), AB-ART (Bratislava), 2010;

2000 – își dă doctoratul în Filosofie politică la Universitatea Babeș - Bolyai (coord. prof. univ. dr. Nicolae Kalos);

2000 - CEI O SUTĂ – MÂNA ALBĂ, roman, Allfa, București;

2000 – TEATRU (în colaborare), Eminescu;

2001 - POLITICA ȘI PRESA, Institutul European, Iași,

2002 – obține prin concurs un post de conferențiar universitar la Universitatea de Stat „Aurel Vlaicu” din Arad;

2001 - Diploma de onoare “Pentru îndelungata activitate literară și pentru merite culturale” ASLA, Palermo, 2001

2002 - FILOSOFIA COMPORTAMENTULUI, ÎNTRUDUCERE ÎN PSIHOLOGIA TRANSVERSALĂ, Școala Vremii, Arad; *(Au urmat mai multe ediții mereu adăugite la Școala Vremii și*

la Editura Universității „Aurel Vlaicu”, până la ediția a VI-a revizuită și adăugită, 2016, Ed. TipoMoldova, Iași),

TRAVERSAL PSYCHOLOGY, general part, Aspects of the Philosophy of Behavior, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2007;

2003 - Premiul de excelență pentru întreaga activitate literară, Asociația scriitorilor Arad,

2003 – 2008: Decanul Facultății de Științe Umaniste a Universității „Aurel Vlaicu” din Arad;

2004 - CEI O SUTĂ – VARA RECE, Uniunea Scriitorilor, Redacția Publicațiilor pentru străinătate “România”, roman, București,

2004 – este decorat de Președintele României cu Ordinul MERITUL CULTURAL în grad de COMANDOR;

2004 - FILOSOFIA LIMBAJULUI ÎN SPIRITUL PSIHOLOGIEI TRANSVERSALE, Paidea, București;

2005 - CEI O SUTĂ – AXA LUMII, 378 p. Polirom, roman, București;

2005 - LIMBAJUL OMULUI LIBER ȘI SĂNĂTOS în spiritul psihologiei transversale, Emia, Deva;

Din 2005 - Membru Association for Humanistic Psychology (Almeda – SUA)

2005 - Premiul „Autorul Anului 2005” (pentru Spitalul), oferit de APLER

2006 - PSIHOLOGIA COPILULUI (în colaborare și în trei ediții succesive 2006, 2007 și 2009 la Editura Univesrității „Aurel Vlaicu” din Arad;

2006 - Medalia Meritul pentru Învățăământ, clasa a III-a;

2006 - Premiul „Mihail Sebastian” pentru proză și teatru pe 2005-2006 conferit de Federația Comunităților Evreiești din România;

2007 – Marele Premiu pentru Proză „Liviu Rebreanu” (pentru CEI O SUTĂ);

2008 - CEI O SUTĂ – CULOARUL TEMPLIER, Curtea Veche, roman, București, 2008;

2008 - Premiul de excelență al Consiliului Județean Arad și al Centrului Cultural Județean Arad;

2009 - EDITORIALUL, Editura Universității „Aurel Vlaicu” din Arad, 2009;

2009 - Premiul pentru proză revista „Luceafărul”;

Din 2009, președintele Fundației Culturale Româno – Germane „Marco Polo”

2009 - Premiul OPERA OMNIA al Asociației scriitorilor din Arad;

2009 - FUNDAMENTELE PSIHOLOGIEI SPECIALE, Editura Universității „Aurel Vlaicu” din Arad;

FUNDAMENTELE PSIHOLOGIEI SPECIALE, Institutul European, 2014;

2010 - CEI O SUTĂ – SECRETUL FLORENȚA, Curtea Veche, roman, București;

2010 - Premiul editurii ARKA (Smeredevo) la Târgul Internațional de Carte de la Belgrad, pentru cea mai bună carte străină (pentru BOLNIȚA);

2010 - Premiul „Ion Creangă” al Academiei Române, (pentru Cei O Sută, Culoarul templier);

2011 - CEI O SUTĂ – DIAVOLUL ARGINTIU, Curtea Veche, roman, București;

2011 – Moare soția, poeta Iuliana Petrian;

2012 - CEI O SUTĂ - BASTONUL CONTELUI, Curtea Veche, roman, București, 2012;

2012 - POOLOURI adică PARANOIA SCHWARTZ, Tipo Moldova, Iași, colecția OPERA OMNIA proză scurtă contemporană;

2012 - *Încep să-i apară în foileton cărțile și în ziarul Cotidianul*;

2012 - Marele Premiu pentru Proză „Mihail Sadoveanu”, Iași;

2012 – Candidează în numele societății civile pentru Primăria Aradului;

2012 – 2013 - Director al Institutului Cultural Român, Filiala Banat – Crișana;

2012 - Trofeul pentru excelență în cultură, Lugoj;

2013 - CEI O SUTĂ – AGNUS DEI, Curtea Veche, roman, București (*Încheierea Ciclului CEI O SUTĂ*);

2013 - AUTIȘTII CĂRȚILOR, eLiteratura, roman hibrid, București;

2013 - Premiul Sophia, Contact internațional, 2013;

2014 - Premiul pentru proză al Uniunii Scriitorilor pe 2013 (pentru *Agnus Dei*);

2014 - Premiul Fundației Principesa Margareta pe 2014;

2014 - ENIGMELE INFINITE, Vocalize în Do major, Mirador, Arad; *ENIGMELE INFINITE, Vocalize în Do major, Junimea, 2022, (Primul volum din cele opt care compun ciclul VOCALIZELOR)*;

2015 - Premiul revistei Irodalmi Jelen pe 2015;

Din 2015 - Membru al Academiei Europene de Știință și Cultură cu sediul la Salzburg (Austria);

2015 - HOTARELE ISTORICE, Vocalize în re minor, Junimea, Iași;

2016 - Diplomă de excelență, Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad, 2016;

Din 2016 – este împreună cu Marinela Fleșeriu, profesoară de limba și literatura română;

2016 - INSULA ZU, roman, editura Tracus Arte, București;

2016 - JUSTIȚIA SUVERANĂ, Vocalize în mi minor, editura Junimea, Iași;

2017 - Excelența Bănățeană, Premiul „Coriolan Brediceanu” pentru „performanțe deosebite în educație”, Timișoara;

2017 - HÂRTIILE OFICIALE, Vocalize în Fa Major, editura Junimea, Iași;

2018 - Premiile revistei Contact Internațional 2018. Premiul Johannes Kelpius („Pentru slujirea cuvântului pe altarul luminii”);

2018 - JOCURILE TRECERII, Vocalize în Sol Major, editura Junimea, Iași;

2019 - CUVÂNTUL COTIDIAN, Vocalize în La major, editura Junimea, Iași;

2019 - „Ambasador al Culturii Arădene”, Consiliul Județean Arad;

2019 - PROBLEMA, editura Hasefer, București, 2019;

2019 - CE AM SPUS, editura Mirador, Arad, 2019;

2019 - OPT PIESE, teatru, editura TipoMoldova, Iași;

2020 - Diplomă de excelență – Omul Anului 2019, Centrul Cultural Israel – România, Tel Aviv;

2020 - Premiul pentru proză ARCA (premiul U. S. Arad pentru Cuvântul cotidian)

Gheorghe Schwartz, personajul meu

2020 - Cetățean de onoare al Municipiului Arad;

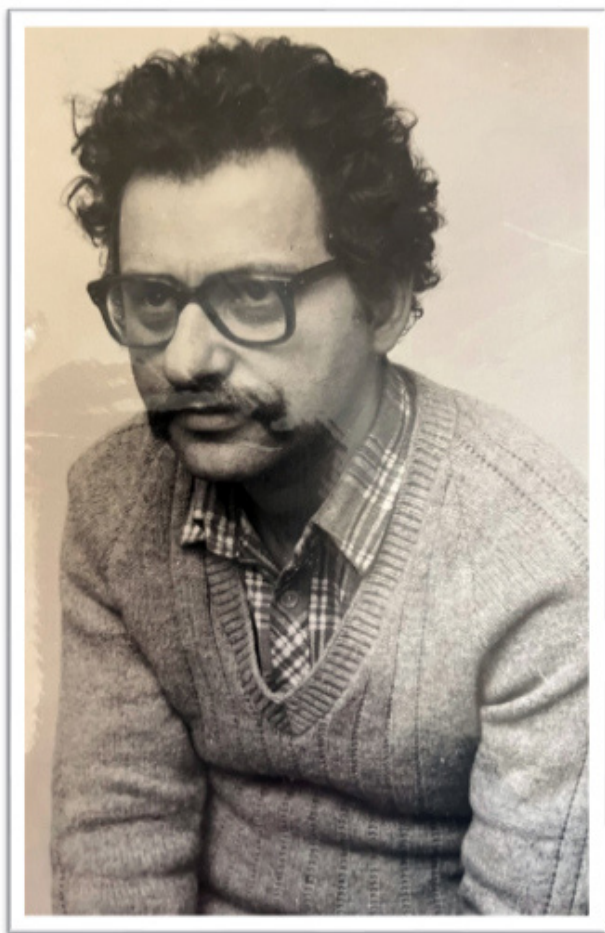
2020 - ENERVANT, Vocalize în si bemol minor, editura Junimea;

2021 - JURNALUL PANDEMIC, Vocalize în Do de sus, editura Junimea. (*Volumul încheie ciclul Vocalizelor*);

2022 - Premiul național pentru proză „Ion Creangă”, opera omnia, Piatra Neamț;

2024 – romanul CONVOIUL...

ALBUM FOTOGRAFIC

Eram tânăr, Domnule!

Anton Ilica

Gheorghe Schwartz, personajul meu

Poeta Ileana Petrian, soția autorului

Gheorghe Schwartz, Ileana și Gianni

Gheorghe Schwartz, personajul meu

Anton Ilica

La braț cu profesoara Marinela Fleșeriu

În spate, Corneliu Ștefanache, Adrian Popescu, Romulus Guga și Eugen Uricaru; în rândul de jos, Sorin Titel, Augustin Buzura, Florin Bănescu și Gheorghe Schwartz

Ion Mircea, Gheorghe Schwartz, Mircea Oprița

Anton Ilica

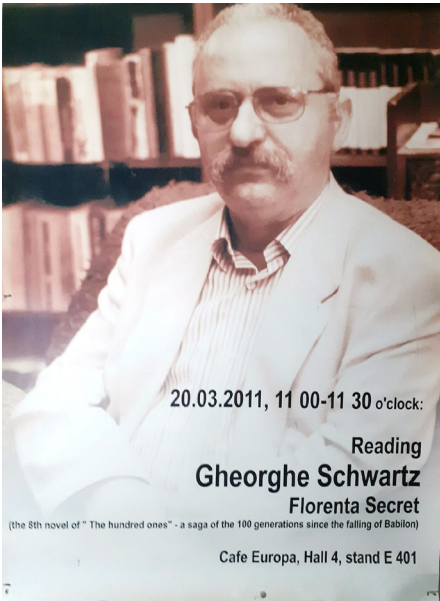

Gheorghe Shwartz cu scriitori arădeni: Horia Ungureanu, Florin Bănescu, Vasile Dan, Dorel Sibii și Carolina Ilica

La o cafea cu Augustin Buzura

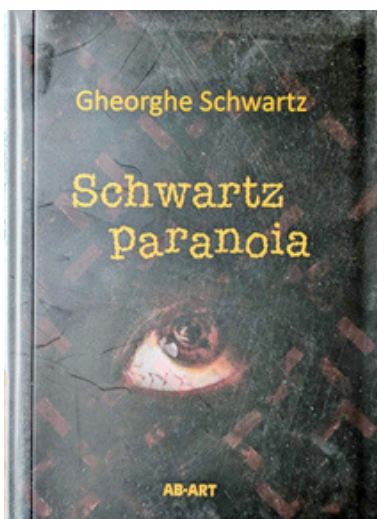
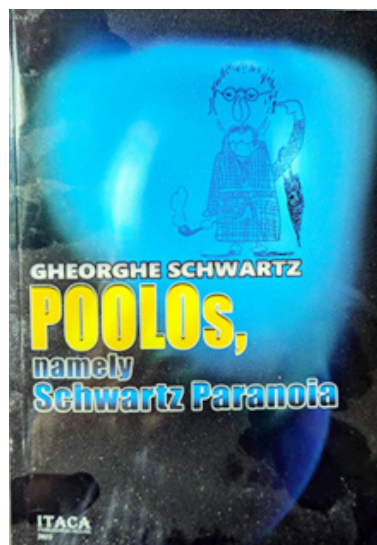
Gheorghe Schwartz, personajul meu

Lectură la Târgul de Carte
de la Leipzig, 2011

Anton Ilica

Gheorghe Schwartz, personajul meu

Președintele României

Dorind a răsplăti meritele

^{domnului}
Gheorghe Schwartz,

^{profesor,}

pentru talentul de care a dat dovadă, îmbogățind literatura
română cu poezii, romane, nuvele, esențe sau studii de portă
valoare, remanente, ca atare atât în țară cât și peste hotare,

Conferă Ordinul „Meritul Cultural”
în gradul de Comandos categoria A
„Literatură”

Dat în București la 7 - 02 - 2004

Președintele României

Ministrul
Culturii și Cultelor
W

Iiescu
Ion Iiescu

Cancelarul Ordinilor
Hugh

Decret nr. 33 Din 7 - 02 - 2004

Brevet M.C. nr. A - Ser. 17

Nr. ord. 73596

CUPRINS

CUVÂNT DESPRE SCRIB.....	5
O prefață Personajul Schwartz von Schwartz e desigur scriitorul Gheorghe Schwartz.....	13
I. Domnul Schwartz.....	15
Ce am spus, ce am scris.....	25
II. Prozator contemporan român.....	29
III. Spațiul lugojean ca utopie.....	41
1. Spitalul.....	43
2. Portret al artistului ca bătrân Hidalgo.....	47
3. Trăirile malefice ale personajelor.....	52
4. Cochilia, romanul ca antrenament pentru o competiție îndelungată (1).....	57
5. "Mai departe de apex nu există nimic". Despre romanul Cochilia (2).....	62
IV. Cei O Sută.....	73
1. Introducere la Cei O Sută.....	73
2. Megaromanul Cei o sută: Anabasis (1988).....	76
3. Anexă: Filozoful de pe strada Dobra.....	86
4. Ecce Homo: Memoria artificială (1993).....	105
5. Oul de aur (1998).....	111
6. Mâna albă (2000).....	117
7. Vara rece (2004).....	125
8. Axa lumii (2005).....	132
9. Culoarul templier (2008).....	137
10. Secretul (din Palatul) Florența (2010).....	140

11. Cine e Diavolul argintiu (2011).....	145
12. Bastonul Contelui (2012).....	152
13. Agnus Dei încheie Saga (2013).....	158
V. Enigmele infinite. Vocalize.....	167
1. Vocalize: un nou și altfel de stil narativ.....	171
2. Infinitele enigme.....	177
3. Enervant ... fumul din pipa scriitorului.....	180
4. Gheorghe Schwartz promite un nou roman.....	188
VI. Misterul șarpelui care-și înghite coada: Convoiul (2024).....	197
VII. Problema evreiască.....	207
VIII. Despre Teatrul Hirschl.....	211
IX. De ce Domnul Schwartz.....	217
X. Fișa biobibliografică.....	223
XI. Album foto.....	233

”Prezentul nu este decât o verigă și suntem meniți de a juca rolul de za într-un lanț...

Omenirea reprezintă o mereu repetabilă poveste cu prinți și zmei, cu zâne și domnițe, cu monștri și cu mari ratați revendicativi, o poveste care ne dovedește că tot ce a fost va mai fi și tot ce este sus este și jos, așa cum ne-au învățat înțelepții lumii. Este reconfortant să știi că reprezinți un procent din acest formidabil spectacol”

M-am atașat de un scriitor remarcabil al literaturii române, cu speranța că, exprimând o opinie despre opera acestuia, rămân aninat printr-un fir de păianjen în viața literară a acestuia.

Iar, dacă îi este dat să fie considerat cel mai valoros prozator contemporan, atunci voi figura și eu într-o listă bibliografică.